Biblioteca Centrală Regională Hunedoara-Deva

Proletari din toate țările, uniți-vă!

LUCEAFĂRUL

ANUL VII — Nr. 15 (148) 18 IULIE 1964 | REVISTĂ A UNIUNII SCRIITORILOR DIN R. P. R. | Apare simbăta, la două săptămîni — 12 PAGINI — 1,50 lei

SINTEZE

NĂDEJDE AJUTOARE DE

Devine din ce în ce mai presantă sarcina întocmirii unei istorii a literaturii romîne contemporane, de la 23 August 1944 pînă-n zilele noastre. În cei douăzeci de ani, nu numai că tabloul de ansamblu al literaturii se prezintă extrem de variat, el prezintă și trăsături caracteristice distincte de la etapă la etapă, o mare bogăție de teme și stiluri. Frontul literar se înmulțește an de an, cu noi contingente de tineri talentați. Cum să cuprinzi toate acestea într-un singur articol? De aceea ne-am decis să desprindem din varietatea de probleme ce se cer a fi tratate, una singură și anume — cum s-a încadrat literatura în lupta ideologică a partidului, care i-a fost aportul în uriașa acțiune de transformare a conștiințelor. (Dar și acest aspect îl vom înfățișa, trebuie s-o recunoaștem de la bun început, doar parțial).

Se cunosc locul și însemnătatea literaturii și a artei în general, în activitatea de înrîurire a conștiințelor. Vorbind prin mijlocirea imaginilor, arta ajută omului să înțeleagă, să cunoască mai bine realitatea care-l înconjoară și, totodată, ea-l ajută pe om să se înțeleagă pe el însuși, în raport cu această realitate.

Literatura de care ne ocupăm este o literatură angajată în lupta poporului pentru transformarea socialistă a vieții sale. **„Construirea noii societăți** — se spune în Declarația cu privire la poziția Partidului Muncitoresc Romîn în problemele mișcării comuniste și muncitorești internaționale — **este opera istorică a poporului din țara respectivă, rodul activității sale creatoare, al eforturilor și muncii sale".** Contribuția literaturii contemporane la activitatea ideologică îndrumată de partid constă în primul rînd în aceea că literatura a ajutat substanțial la răspîndirea în mase a adevărurilor cu privire la **„opera istorică"** înfăptuită de poporul nostru. Despre lupta revoluționară care a pregătit victoria, cît și despre eforturile constructive de mai tîrziu s-au scris și se vor scrie lucrări de istorie, sinteze științifice din cele mai variate puncte de vedere. Însă numai creația literară are putința să înfățișeze în formele vieții însăși cum s-a acumulat, în răstimp de decenii, experiența revoluționară în lupta condusă de comuniști. Imagini concrete, de un umanism adînc, ale acestor lupte întîlnim în opere variate, începînd cu cele care ne conduc către izbucnirile de revoltă ce se pierd „în negura veacurilor". **Nicoară Potcoavă** al lui Mihail Sadoveanu, **Un om între oameni** al lui Camil Petrescu și **1907** al lui Arghezi, sînt tot atîtea icoane minunate ale răzvrătirilor din trecut și ele îi ajută pe constructorii de azi ai socialismului să înțeleagă năzuința din totdeauna a poporului către libertate și dreptate socială, să înțeleagă de ce, în cursul vremurilor și chiar mai aproape de epoca noastră, atîtea avînturi către libertate s-au frînt năprasnic. Pentru ca lupta lui să poată fi încununată cu succes, poporul avea nevoie de un cîrmaci ferm și încercat.

Aruncînd o privire retrospectivă asupra creației literare din ultimele două decenii ni se pare că sîntem îndreptățiți să conchidem, din punctul de vedere care ne interesează, că eficiența ideologică și educativă a operelor literare e cu atît mai mare cu cît, înfățișînd niște destine umane tipice, autorii reușesc să arate convingător cum conștiința revoluționară crește pe măsură ce se intensifică și activitatea revoluționară. Rostul literaturii este să înfățișeze experiența revoluționară ca o experiență umană, cea mai înaltă experiență umană din punct de vedere etic și estetic. Și ni se pare că tocmai această calitate o putem descoperi în multe romane, povestiri, piese de teatru, poeme, apărute în ultimii douăzeci de ani. Ne vom mărgini la cîteva exemple. În ultimul său roman, **Dispariția unui om de rînd**, Mihai Benuc ne ajută să înțelegem cum educația revoluționară a unui tînăr se săvîrșea prin cultivarea la maximum a spiritului datoriei. Partidul comuniștilor l-a învățat pe Avram Protap că una din însușirile cele mai de preț ale omului este respectarea îndatoririlor față de popor. Aspectul acesta îl vom găsi și în multe alte lucrări închinate luptei comuniștilor în ilegalitate. Pe oricare le-am invoca — fie romanele pe tema luptei pentru mobilizarea forțelor patriotice în anii celui de-al doilea război mondial ca **Șoseaua Nordului** de Eugen Barbu sau **Bariera** de T. Mazilu, fie cele în care se narează acțiuni ceva mai îndepărtate în timp ca **Poveste de dragoste** de Remus Luca, **La marginea orașului** de Al. Simion sau **N-a fost în zadar** de Șiperco — peste tot vom întîlni imaginea unor lupte la care iau parte oameni vii, deosebiți unii de alții, oameni cu firești și inevitabile slăbiciuni umane, pe care-i unește însă hotărîrea neclintită de-a închina tot ce au mai bun luptei revoluționare muncitorești. Vestita metaforă a lui Lenin care-i asemăna pe revoluționarii marxiști cu un șir de luptători care înaintează prin furtună ținîndu-se strîns de mînă, se multiplică parcă în nenumărate ipostaze concrete în cărțile înfățișînd episoade ale acestei lupte grele și eroice. Partidul comuniștilor a ieșit din ilegalitate cu o imensă experiență acumulată în lupta grea, experiență datorită căreia a reușit să cîștige încrederea maselor. Revoluția a putut fi înfăptuită și e desăvîrșită pentru că oamenii muncii au urmat și urmează cuvintele de ordine ale comuniștilor. Într-un roman cum e **Setea**, procesul însuși al ridicării revoluționare a maselor e înfățișat atît de plastic și atît de viu, încît ai senzația că-l trăiești aievea. Secondîndu-l pe Mitru Mot în peripețiile sale dramatice, dar, uneori, și comice, datorită candorii nealterate a eroului principal, cunoști din viața însăși cum lupta condusă de comuniști nu numai că-i mobiliza pe oameni, dar îi și transforma, îi călea. Le conferea o conștiință nouă. Din nuvelele cuprinse în volumul **Nopți înfrigurate** al lui Aurel Mihale ne dăm seama cum, în toiul războiului antihitlerist, obișnuitele virtuți militare ale ostașilor romîni s-au transformat în autentic eroism îndată ce soldații s-au convins că, luptînd pentru victoria pe front, luptă și pentru victoria lor de oameni ai muncii asupra exploatatorilor.

Zestrea de experiență revoluționară, despre care am vorbit, poporul a preluat-o și a fructificat-o în anii construcției socialiste. Nu este întîmplător că în majoritatea operelor literare în care ni se înfățișează aspecte și episoade ale eforturilor din ultimele două decenii, în centrul preocupărilor care-i frămîntă pe eroi se află aceeași problemă a datoriei. Lupta omului pentru împlinirea datoriei față de partid, față de popor, am putea spune că este o temă generală, atotcuprinzătoare a literaturii noi. Este criteriul etic cu ajutorul căruia scriitorii realizează selectări și delimitări de o mare forță educativă. Și în **Desfășurarea** lui Marin Preda și în **La cea mai înaltă tensiune** a lui Nagy István și în **Bărăgan** al lui V. Em. Galan, frămîntarea eroului principal, dezvăluindu-ne înaltele lui însușiri morale, izvorăște din pasiunea care-l stăpînește de a-și ține cuvîntul dat partidului, de a se arăta vrednic de încrederea ce i-a fost acordată. Se spune adesea că valoarea unei literaturi depinde în mare măsură de gradul în care ea reușește să ne îmbogățească cunoștințele despre om, despre resorturile sale sufletești, într-un cuvînt despre psihologia lui intimă. Din acest punct de vedere, literatura romînă realist-socialistă incontestabil că poate să fie felicitată pentru aportul ei la cunoașterea a ceea ce am putea numi psihologia simțului datoriei. Citind romanul **Cordovanii** al lui Ion Lăncrănjan ne dăm seama cît de grea a fost lupta pentru transformarea socialistă a agriculturii, de ce a fost lungă și grea, dar și de ce a fost în cele din urmă încununată de succes. Pentru că în frunte au stat comuniștii, oamenii pe care-i caracterizează tenacitatea de neclintit în urmărirea scopului propus. Chipurile de oameni noi, cu care s-a îmbogățit în ultimele două decenii literatura noastră, sînt concludente. Ele se află dintr-un anumit punct de vedere la antipodul „inadaptabililor" de altă dată; efortul psihic care-i consumă nu este de împăcare a unor contradicții de neîmpăcat, ci de învingere a contradicțiilor prin consolidarea continuă a integrității caracterului. Cînd Ilie Barbu din **Desfășurarea** simte că devotamentul său față de partid nu se poate împăca în nici un fel cu situația de a rămîne un umilit și în viața nouă, el nu se lasă pradă desperărilor, ci caută să depășească această situație. Sarcina de a zugrăvi viu, realist, caractere integre, s-a dovedit a fi dintre cele mai grele și într-un fel, o probă de maturitate pentru literatura noastră realist-socialistă. Depășirea greutăților de la începutul drumului, (constînd, după cum se știe, într-o anumită predilecție pentru înfățișarea „monumentală", dar, totodată, schematică, a unor ființe parcă nepămîntene) s-a produs în cele din urmă, iar volumele apărute în ultimii ani constituie o dovadă elocventă.

În direcția aceasta și-a spus cuvîntul legătura continuă cu viața, cu munca și lupta poporului, fapt asupra căruia partidul a atras nu o dată luarea aminte a scriitorilor. Fără îndoială mai sînt încă multe de făcut pentru ca reflectarea literară a muncii eroice și creatoare a maselor să fie la nivelul vieții; cu toate acestea bilanțul înfăptuirilor pe care sîntem datori să-l facem în întîmpinarea aniversării nu poate să nu cuprindă și succesele repurtate în tratarea acestei problematici. Ajutîndu-i pe constructorii socialismului să devie conștienți de însemnătatea istorică a operei revoluționare pe care o înfăptuiesc, literatura îi ajută în aceiași timp să-și dea seama mai complet, mai multilateral și de ceea ce mai au încă de făcut. În Raportul C.C. al P.M.R. prezentat de tovarășul Gheorghe Gheorghiu-Dej la Congresul al III-lea al partidului este cuprinsă și aprecierea potrivit căreia **„în prezent, activitatea ideologică, munca de lichidare a înrîuririlor educației burgheze din conștiința oamenilor este țărîmul principal al luptei de clasă, al luptei între vechi și nou".** Un merit incontestabil al literaturii, și un aport al ei la lupta pentru triumful ideologiei socialiste rezidă și în aceea că, în spiritul aprecierii citate, mulți scriitori au abordat în mod curajos noile teme, străduindu-se să înfățișeze concret și convingător cum anume se desfășoară în viața de toate zilele lupta aceasta. Dacă pînă nu de mult în centrul preocupărilor scriitoricești se aflau conflictele spectaculoase izvorîte din ciocnirile directe, corp la corp, dintre reprezentanții unor forțe sociale opuse, azi au început să ocupe un loc din ce în ce mai însemnat în creația literară conflictele de altă natură, nu între forțe sociale opuse, ci între atitudini opuse față de cele mai variate aspecte ale realității socialiste. Așadar, urmînd indicațiile cuprinse în documentele de partid, (scriitorii doar au fost numiți ajutoare de nădejde ale partidului) ei și-au îndreptat căutările în direcția investigării acelor zone ale realității unde se înfruntă concret și palpabil atitudinile semnificative din punctul de vedere al luptei de clasă în etapa actuală. Este tocmai ceea ce înfățișează Marin Preda în **Risipitorii,** reliefînd un aspect însemnat al ofensivei socialismului. De același patos

Mihai NOVICOV

(Continuare în pagina a 8-a)

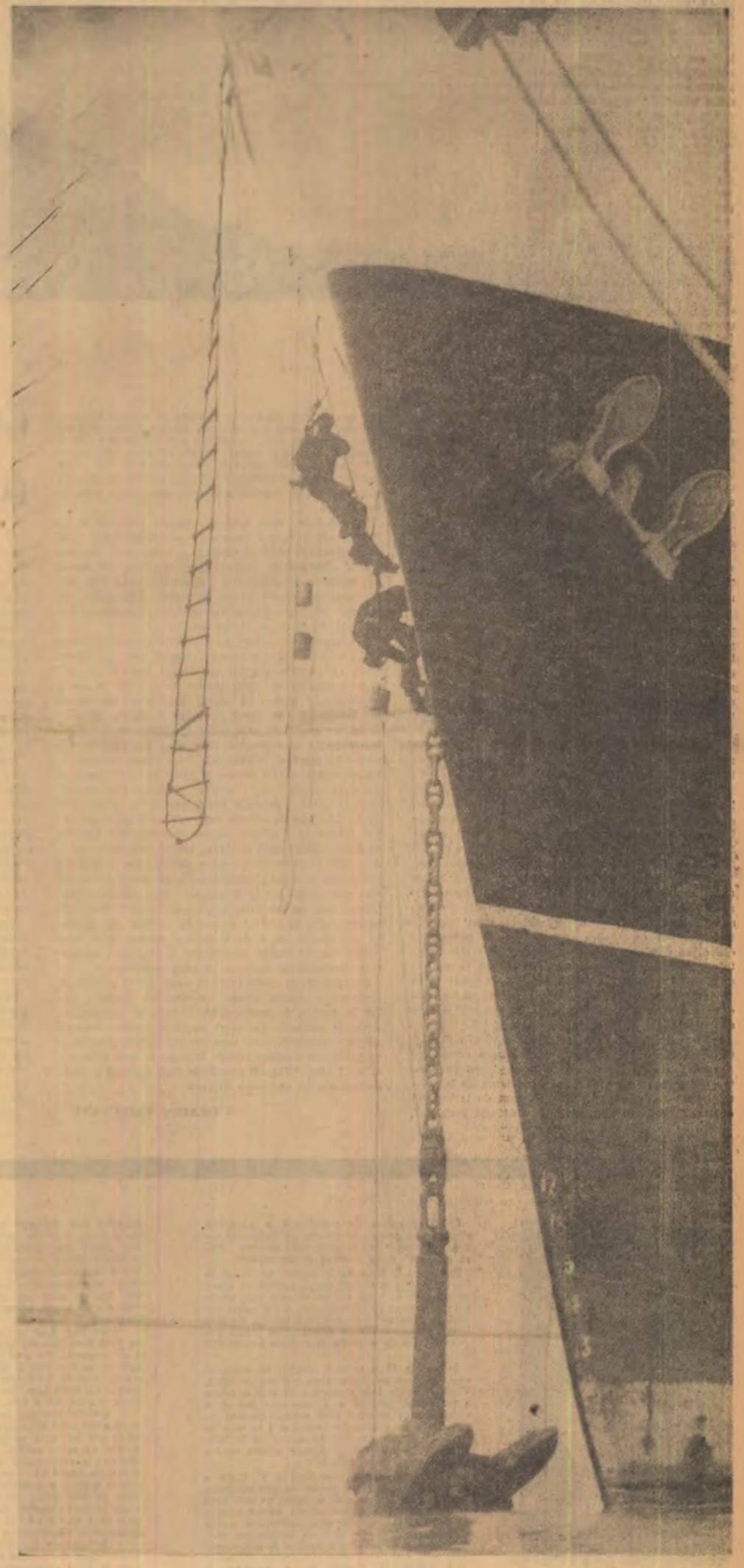

A. MIHAILOPOL: PREGĂTIRI DE CALE LUNGĂ...

IMNURILE SOARELUI

Sînt cel care clădește focul viu
Și mă restitui soarelui, pe mare.
Atîtea raze cîte-mi vin în preajmă
Iau chipul meu, statura mea, pe care
Voi n-o cunoașteți ca-n această oră
Sonoră pînă în secunde, de lumină,

Cînd soarele îl pot privi în față
Și azi, ca niciodată, mai înalt —
Înmărmurind de veghe și de dimineață
La răsăritul unuia în celălalt.

*

Flămînd de zbor, și uneori de mine —
Cel care vin din viitor și nu mă văd,
Rămîn un chip de tînăr, înainte,
Și altul, deasemeni, îndărăt.

Rămîne între noi același foc de veghe
Și timpul zguduindu-se în el,
Cum undeva-n străfundul munților, cu vuet
Un ornic bate ora de oțel.

*

Oțel — sublimă rază ce scînteie
Și timp în care flăcările ard, de dor —
În fața mea vuind ca o maree
Prin care trece soarele înotător,

În unda ta ce nobilă e țara! —
Sculptată-n necuprinse, drepte linii,
La steaua-n care cresc văpăi continui
Și ea urcînd spiralele luminii;

Medalia albastră-n care-așez cu trudă
Puterea-acestor brațe încălzind ușor,
Oțelul pretutindeni vă salută
C-un gest de foarte tînăr visător.

Priviți-vă în el și veți vedea izvoare
Și în vitraliu ferm orașe veți vedea.
Pămîntul țării-adînc, pe cînd răsare
Și trece-n univers prin vîrsta mea.

*

Vibrează temeliile ca-n bronz
Ale orașelor, iar în ferești deodată
Se-aprind lumini intens săgetătoare
Și stau în arcuire etajele, de parcă
O amplă respirație le-ncearcă
Și le destinde o maree-ndelungată.

Izvoarele din munți se zmulg ca niște lăncii
Și se ratesc febrile stelele arzînd,
Cu crengi de tinere, înalte sălcii,
Prin nourii săgetînd către pămînt.

Spre mine mai ales, dar mai ales, spre case
Sînt străzile-n tangaj de pași necontenit
Și se aud în arbori, rămuroase
Coroanele de muguri, verzi, cum se deschid.

Și totul se petrece ca în fața mării
Și-n fața răsăritului de soare, cînd
Furnalele pornind ca niște nave
Mari hotăriri de-ancore transmit,
Deliberînd oțel de sentimente grave.

Și-n lungi solstiții, marea, curbînd-o-n infinit,
O leagănă-mprejurul meu și-o suie —
În lumi de valuri iarăși mă aud vislind
Și țara ca o limpede statuie
Pe țărm înaltă-fruntea, umerii,
Distinct.

A. I. ZĂINESCU

În acest număr, semnează:

Tudor VIANU, Ștefan BANULESCU, Șerban CIOCULESCU, Al. Ivan GHILIA, Ion LĂNCRĂNJAN, Adrian MANIU, Mihai NEGULESCU, Radu TUDORAN

IN MUNȚII BUCEGI

Fotografia: I. NAUMESCU

JURNAL DE LECTURĂ

Poetul ION VINEA

Asociat cu cîțiva ani înainte de ivirea dadaismului, viitorului autor al „insurecției de la Zürich", Tristan Tzara, spre a scoate împreună revista Simbolul (1912), Ion Vinea își găsește timbrul personal, după dibuiri inerente debutului, în paginile Cronicei (1915) **a lui Gala Galaction și T. Arghezi, care-i frîna îndrăznelile moderniste. În același an, de altfel, „la anii falnici douăzeci", cum spunea Ion Barbu, de o vîrstă cu el, Vinea publicase antologica sa poezie Doleanțe în Noua revistă română, unde secretarul de redacție, talentatul memorialist C. Beldie, încuraja experiențele temerare ale tinerilor, spre scandalul lui Ion Trivale ,criticul tradiționalist intransigent. Doleanțe exprimă ca nici o altă poezie din literatura noastră, tristețea plecărilor și a gărilor pustii, într-un mod antiromantic, ca într-o arlechinadă voită, pentru reprimarea emoției. Cine a citit această neuitată elegie întoarsă, a reținut măcar versul de mare originalitate, evocînd acut, șuierul curenților pe hărăgane : „Vîntul rupe rufe de mătasă..." Sentimentele cele mai autentice sînt manevrate în Doleanțe de un păpușar lucid, ironic fără de paiațăria exibiționistă a afecte-lor : „Ieși dintr-un sertar, Melancolie, / cu panglici, cu bucle și hîrtie, / căci paiața-i fără scufie". Toată poezia lui Vinea, în decurs de peste 50 de ani, stă sub semnul conflictului dintre sentimentul uneori neîmpăcat al existenței și inteligența reticentă, ca să nu spun refrigerentă. Într-una din ultimele lui poeme, poate cea din urmă, certitudinea morții nu-i smulge poetului nici un accent de revoltă, traducîndu-se într-o serie de metafore definitorii, ca „marginea-pantă a vieții", desprinderea „din șterse vitralii", puterea de atracție exercitată asupra epavelor de „marea, opaca tăcere", cu „talazu-i etern de oțel-tar", ca ultimul ceas să bată „tictacul finalei lumini", pe un urlaș cadran spațial „atins de-un vrăjit diapazon". Versurile albe, disprețuind efectul rimei, ba chiar și cadența ritmică regulată, nu urmăresc altceva decît aproximarea actului final de cunoaștere.** Moartea îi va fi părut lui **Ion Vinea, fără superstiție, ca termen-limită al înțelegerii supreme, cu o cheie refuzată celor vii.**

Să fie sincere antedatările ultimelor poezii apărute în Viața Românească **din martie ? În genere poetul prefera să dea o patină de vechime manuscriselor încredințate prietenilor spre a fi tipărite, așa cum frumosul Brummel, în dandysmul său incoercibil, ținea să-și șteargă coatele hainelor noi cu glaspapir, „ca să nu aibă aerul unui burghez în straie de duminică". În** Luptă, **obsesia morții este după dată, sincronică celui de al doilea război mondial :** „Singur în noaptea exilului sînt / fără ARME, FĂRĂ PORUNCĂ, FĂRĂ PÎINE. / Să mă pierd de mine-însumi aș vrea / dar mă urmează viața ca un cîine". **Și romanii, chiar înaintea decadenței, slăvită de Verlaine („Je suis l'Empire à la fin de la decadence"), simțeau acel taedium vitae, (desgust de viață), pe care romanticii germani l-au ridicat la treapta înaltă de Weltschmerz. Ritmul ternar marchează poemul agonic :** „Voi sparge prin hesnă cărarea grea pas cu pas : CA UN VITEAZ, CA UN DRUMEȚ, CA UN TÎLHAR". **Este de remarcat faptul că poetul nu se sinchisea de progresia ascendentă, pe care și-o menajează grijuliu poeții tradiționaliști, cînd folosesc același ritm. Cu excepția fetei de țară, cu numele** Fira, **— de luminoasă inspirație — cu tendință răspicat progresistă, și celelalte poeme din** Viața Românească **mai stau încă sub semnul unei grele apăsări sufletești. În** Luptă, **poetul apelează la o enigmatică „Doamnă", ale cărei căi „toate duc la lumină" : în** Ruga robilor, **majusardat, Sufletul — în înțelesul energiei morale — este forța care poate schimba soarta grea, sfărîma cătușele, spulbera „tablele stăpînilor" ; în** Caedes, **măcelul se extinde cosmic, „Ucigașul Arborilor" trece „cu pumnalul în mîini / cu luna pe ochi", ștergînd datele, zdrobind cuiburile, spărgînd fîntînile, răsturnînd statuile, străpungînd altarele, ridicînd cuțitul asupra lunii ; în El sentimentul opresiunii morale culminează prin încorporarea vrăjmașului, care nu mai pîndește din afară, ci „din sufletul meu răsuflă, din gîndul meu gîndește" purtat „în ritmul inimii, și-n mersu-neet al sîngelui", dușmanul ineluctabil, poate chiar acela care l-a răpus, în tentaculele crustaceului lăuntric : cancerul.**

Enigmatic ca și mesajul său liric, omul a trecut prin existență fără să se împărtășească prietenilor, cărora le impunea distanța unui surîs reticent. Era un „causeur" fermecător, care știa să-și întrețină amicii cu fine observații și cu anecdote semnificative, din întinsa-i cunoaștere de oameni și de evenimente publice. În schimb, nimic din ce-i stătea pe inimă, nimic din ce simțea, nu i se părea comunicabil. Nici poezia lui n-are comunicativitate, deși nu e lipsită de freamătul interior al simțirii. Condesarea expresiei l-a preocupat pe Ion Vinea mai mult decît mărturia nemijlocită a poeziei directe, expansive, cordiale. Ideea de a se vedea tipărit în volum nu-l atrăgea. A lăsat să piardă o ocazie, mai acum treizeci de ani, la stăruințele pasionatului editor Al. Rosetti. A doua oară mai recent, s-a bucurat iarăși că a trecut pe lîngă primejdie, rămînînd singurul vechi poet, dens dar fără volum ! Acum, cu două zile înainte de sfîrșit, a primit exemplarul-semnal, cum se spune în limbajul tehnicii editoriale. N-a mai avut puterea să vorbească. Ce va fi simțit, văzîndu-se captiv între filele unei adevărate cărți, nu putem ști. Ion Vinea își duce secretul mesajului său liric cu sine, lăsîndu-ne încurcați să glosăm, să ne pierdem în presupuneri, sau să minuim puncte de suspensie ?... Ora fîntînilor ne va divulga, de bună seamă, secretul său.

Șerban CIOCULESCU

Georgeta Horodincă:

JEAN PAUL SARTRE

Dezbaterile recente asupra literaturii occidentale au arătat că scriitorii și criticii noștri literari urmăresc, în genere, cu suficientă competență mișcarea literară din alte țări. Evident nu atît o seamă de cunoștințe și observații juste — fie ele oricît de numeroase — au valoare în acest domeniu, cît o perspectivă exactă a lucrurilor despre care e vorba. O viziune incertă, oricît de colorată, a unui moment literar străin, nu servește prea mult, pentru că ceea ce pot aduce original cercetătorii noștri, în această materie, este aplicarea justă a unui criteriu științific, consolidat de însuși climatul istoric al literaturii noastre. În al doilea rînd cercetarea mișcărilor literare străine nu se poate sustrage unei necesități de specializare. Nu oricine poate să scrie orice și oricînd, despre literatura de oriunde.

În acest context studiul pe care Georgeta Horodincă l-a închinat lui Jean Paul Sartre, unul din scriitorii occidentali cei mai reprezentativi, în opera căruia se încrucișează tendințe diferite dintre cele mai caracteristice ale literaturii franceze de astăzi, nu ar fi fost posibil fără pozițiile de studiu corespunzătoare.

Nu vom nega că un anumit curaj i-a trebuit totuși autoarei spre a aborda într-un studiu monografic românesc, pe Sartre, scriitor cu o parabolă literară și spirituală încă în plină desfășurare, situat în centrul focal al actualității și prin aceasta prezentînd dificultăți de discriminare a „substanței" și „accidentului" activității sale. Era firesc de aceea ca studiul de față să se nască sub semnul unui anumit spirit tranșant, pentru că la ora actuală e cazul să fie înlocuite ideile întîmplătoare și „de a doua mînă" asupra acestui scriitor, cu o bună diagramă a lui.

Prin cuvintele care dau titlul primului său capitol, Georgeta Horodincă definește fără ezitare drama lui Sartre, iluzia lui de a „concilia" marxismul cu existențialismul, situație prinsă într-o formulă de iz existențialist : „tentația imposibilului". Încă de la început autoarea așează în termeni limpezi această problemă, pe care Sartre, dînd-o ca obiectiv al existențialismului său, care s-ar dezvolta „în marginea marxismului și nu împotriva lui", o exprimă prin cuvintele : „omul singular în cîmpul social". Modul în care este analizat apoi de către autoare „omul singular" ne oferă posibilitatea de a pătrunde procesul gîndirii lui Sartre, prin care ni se deschid drumurile spre toate paginile următoare.

În judecata dată asupra creației literare a lui Sartre, adică asupra romanelor și dramaturgiei sale, care formează obiectul capitolelor. „Un debut programatic" „Teatrul de situații" (pag. 58-153) și „Romanul existențialist și drumurile libertății" (pag. 153-186). Georgeta Horodincă ne dă un tablou, îndeajuns de nuanțat, al unui anumit filon al existențialismului occidental, văzut drept climat literar.

În romanul lui Sartre „La nausée" (*Greața*), se identifică în mod exact germenul „noului val", cu observația că „erorile gîndirii lui Sartre ies cu cea mai mare pregnanță în relief tocmai în contrast cu opera emulilor săi" pentru că „discipolii pun un zel deosebit în dezvoltarea pînă la capăt a ideilor pe care le-au moștenit". În altă parte la capitolul „Romanul existențialist și drumurile libertății", autoarea face o distincție clară și interesantă între romanul existențialist inițial, al lui Sartre și chiar al lui Camus, și acela al „noului val" : acesta din urmă și-a stabilit pînă la urmă o premiză strict formalistă. Butor spune în „Le roman comme recherche" că „formele noi pot releva în realitate lucruri noi", pozițiile estetică care, așa cum pe bună dreptate spune autoarea, „nu a dus pînă în prezent la nici o descoperire, conținutul romanelor de tipul „ nouvelle vague" reducîndu-se de cele mai multe ori la o singură idee, ca de pildă : „lumea este un misterios și absurd labirint". Romanul existențialist inițial s-a născut în schimb „din dorința imperioasă de a da o replică eficace unor probleme sociale foarte importante și urgente", constatare demonstrată succesiv în chip suficient.

Desigur, nu se poate intra în acest loc în analiza de amănunt a acestui studiu asupra lui Sartre. Ferit în genere de ambiguități, trebuie să spunem, că reversul medaliei, din acest punct de vedere, este un anumit schematism de care studiul suferă, ilustrat și prin literatura critică relativ limitată la care autoarea a făcut apel. Volumul constituie fără îndoială o reală contribuție de cercetare literară.

DRAGOȘ VRÎNCEANU

George Bălăiță:

CĂLĂTORIA

Între prozatorii debutanți, George Bălăiță se deosebește printr-o percepere fină a semnificației gesturilor omenești. El lucrează în spiritul unei proze obiective cînd are în vedere reflexele exterioare ale stărilor sufletești, numai că nu rămîne la aparențe, ci încearcă să releve înțelesuri mai adînci. Astfel, atitudinile umane înregistrate de scrierile lui George Bălăiță au valențe care depășesc de cele mai multe ori uniformitatea faptului brut, căpătînd un sens simbolic. Farmecul prozei sale provine dintr-un ușor contrast între tendința de a nota întocmai, voit bolovănos și inclinația de a eleva prin transfigurare lirică întîmplările banale ale vieții. De aci impresia de robustețe și subtilitate, atît de rar îngemănate la un începător.

Volumul se deschide cu povestirea „Culesul dintîi" care zugrăvește o ipostază din evoluția țăranilor colectiviști. Florea Inu își va înfringe reminiscențele de egoism, renunțînd pînă și la nostalgia trecutului. Frămîntările sale sînt urmărite minuțios, în scene dense, care reliefează nuanțat amestecul de asprime și duioșie, de trufie și candoare din ființa sa interioară. Gama tonalităților este diversă, de la ironia hîtră și bonomă (convorbirea dintre erou și Fănică Alistir) pînă la lirismul concentrat și de reală forță sugestivă (pasajul despre somnul caset).

Deși cu lungimi inutile sau excese pitorești, conflictul bucății „Un om și lucrurile sale" are un crescendo susținut. Ideea lucrări, capătă o turnură parabolică fără a se transforma într-o predică moralizatoare.

Într-o succesiune mult mai rapidă a secvențelor, amintind tehnica cinematografică despre care vorbește Eugen Barbu în Prefață, se desfășoară acțiunea din „Zăpezile rămîn curate", unde răzbate iureșul pasiunilor aprinse de vinul unei nunți și de aerul tare al munților. Numai că strădania de a consemna realitatea prin reproducerea detaliilor ultime se soldează uneori cu accente ușor naturaliste.

Între lucrările care investighează psihologia omului matur se întîlnesc, e drept, multe facilități, locuri comune, pasaje insuficient elaborate. Cea mai izbutită ni se pare schița „Într-o vară, gîndurile"..., unde fiecare amănunt contribuie la accentuarea dramatismului. Femeia care a păcătuit nu se disculpă, ci își acuză soțul și noi simțim că vinovați sînt amîndoi pentru răceala strecurată între ei. Nimic nu se spune direct, totul se încheagă din mișcări aparent fără legătură cu neliniștea eroilor, indecise, dar atît de elocvente pentru zbuciumul lor interiorizat. Vorbele disparate ce și le adresează unul altuia, aproape incoerente, cu un sunet sec, au un ecou prelungit în conștiință abia după ce au fost rostite, menținînd continuu curiozitatea cititorului.

Prozatorul a inclus în volum și cîteva povestiri referitoare la universul copilăriei, de care se apropie cu înțelegere. Peripețiile Băiețașului sprințar, dar și îngîndurat din bucata „În așteptare" sînt transcrise delicat, cum, bine argumentată psihologic e și uimirea pe care o trăiește Nuțu, fermecat mai mult de cîte știe tatăl său, decît de minunățiile pe care le vede la bîlci („Tatăl, bătutul și o zînă de lut"). Cu atenție, pentru a păstra inefabilul impresiei atît de neașteptate e descrisă plăcerea copilului de trei ani, ieșit prima oară în ploaie, („Ploaia") „Călătoria" nu are din păcate substanța artistică necesară unei lucrări care dă titlul cărții.

VASILE SANDU

D. R. POPESCU

VARA OLTENILOR

Oricît ar apărea de paradoxală o asemenea afirmație — privit din punctul de vedere al intrigii, al construcției și desfășurării acesteia, „Vara oltenilor" e un excelent roman polițist.

Prozatorul își pune de la început pe cititor în fața unui furt și a unei crime, ambele cu grave repercusiuni în viața satului în care s-au petrecut ; la acestea se adaugă, apoi, o sinucidere comisă în împrejurări rămase încă tulburi, iar evoluția acțiunii se află nu numai strîns legată, dar chiar dictată de acțiunile în vederea descoperirii făptașilor.

În pagina 11 a revistei noastre, în contextul unui colocviu pe tema literaturii de aventuri, Vladimir Colin face observația că este o eroare a taxa drept polițistă o acțiune care are drept mobil aflarea autorilor unor acțiuni afectînd legile firești de convețuire umană și i se pare pe bună dreptate, nepotrivită încercarea lui N. Măr-geanu ce-și propunea să înscrie printre clasicii genului chiar și pe Sofocle.

Și cu toate acestea, cum arată și Vl. Colin, o anume diferențiere s-a produs în spațiul prozei moderne, iar literatura de aventuri, în care intră și cea polițistă, a încetățenit un anume specific al intrigii, caracterizat prin desfășurare rapidă și prin recurgerea — deși nu întotdeauna obligatorie — la suspens-uri și loviturl de teatru spectaculoase, menite să atîte curiozitatea cititorului, să-l oblige la efortul de a participa la stabilirea adevărului, surprinzîndu-l apoi cu numeroase răsturnări de calcule, cu motivări perfect logice, urmate de altele — tot atît de logice — avînd darul să le infirme pe cele dintîi etc.

Nu e nici un secret că și proza care nu e de aventuri, și deci nici polițistă, a putut să împrumute din cîștigurile acestui gen, considerat minor, al literaturii. Așa explic și afirmația de la începutul cronicii cu privire la romanul lui D. R. Popescu.

Scriitorul și-a construit acțiunea cu o atît de minuțioasă, fină și de fiecare dată logică aparatură de argumente, răsturnînd de attîtea ori, cu o reală artă a loviturii de teatru, întregul eșafodaj de deducții și concluzii aparent implacabile pe care singur îl construise pentru cititor, încît acesta din urmă nu poate să nu dezarmeze și să nu renunțe, tocmai în finalul acestui prim volum, cînd lucrurile par să se lămurească într-adevăr, la încercarea de a face supoziții. Mie mi se pare acest aspect al romanului lui D. R. Popescu deosebit de pozitiv și nu numai în sine (pentru că ar ține treaz interesul), dar și pentru că răspunde perfect intențiilor acestui prozator original și foarte inteligent.

În fond, romanul lui D. R. Popescu este dedicat amplului proces de dezvoltare a conștiințelor care definește astăzi lumea satului românesc, un proces de purificare, cum ar zice, foarte bine, unul din eroii romanului. O dată cu întemeierea și consolidarea gospodăriei colective, țăranii simt imperativul înnoirii sufletești. Ei vin în gospodăria colectivă cu o imensă — în planul istoriei — experiență amară de viață, avînd sedimentat, după attîtea veacuri de împilare și nedreptate socială, un puternic sentiment de reticență, și dintr-odată văd că tot ceea ce înainte constituise arma lor morală de apărare — tăcerea, închiderea în ei, însingurarea, neîncrederea etc. — nu-și mai află, în noua lume nici un rost. Și astfel apare această necesitate a eliberării de trecut, proces complex, sinuos, de multe ori dureros, de durată și greu de surprins artisticește.

„— *Vezi, Vică* — zice, la un moment dat, Gică Brandemburg — *tu spuneai înainte că a fost un timp cînd oamenii înghițeau în ei tot ce le trecea lor prin cap, se ascundeau și de vecini, și de neamuri... Eu cred că te-ai gîndit bine, dar aș mai vrea să-ți spun că asta le-a uscat inimile unora, le-a răsucit sufletele și acuma ei mai au sufletele așa, răsucite și bolnave și, pînă nu s-or dezlega de felul ăsta de purtare, oricîtă bogăție ar duce ei din colectiv, tot n-o să-i auzi cîntînd cu toată gura. Eu cred că acuma buba asta din suflet a început să spargă, și pe unii îi doare și gem, dar e bine, iese tot puroiul și se vindecă...*"

Intuiția fenomenului este cît se poate de exactă și plastic exprimată. Iată acum faptele propriu-zise care determină, în spațiul romanului lui D. R. Popescu, accelerarea, dacă se poate spune așa, ascuțirea procesului de „vindecare" de trecut, pentru că acesta este și rostul întîmplărilor de ordin polițist, cum le-am numit în mod convențional. Vică, președintele gospodăriei colective, e văzut ieșind din balta-heleșteu cu un sac de pește, tocmai cînd satul întreg era frămîntat de faptul că nopți la rînd, de la o vreme, cîneva fura năvoadele și mari cantități din această bogăție a gospodăriei. Întîmplarea trezește bănuieli, atîtă vechi animozități și-i derutează chiar pe unii dintre cei mai apropiați prieteni ai președintelui. Acesta nu simte nevoia să se apere în mod deosebit, dar, preocupat la rîndul lui el însuși de aceste furturi, din dorința sinceră de a păstra intactă demnitatea gospodăriei, nu apelează la organele de resort, sperînd în descoperirea răufăcătorilor cu sprijinul tocmai al colectiviștilor afectați moral de întîmplare.

Întîmplarea răscolește însă trecutul mai îndepărtat sau mai apropiat. O crimă de care fusese făcut răspunzător unul din cei mai buni prieteni ai președintelui, Petre Print — eliberat pînă la urmă ca nevinovat — precum și sinuciderea soției celui dintîi revin bruse și cu mari semne de întrebare în memoria colectiviștilor.

Bătălia se dă acum pentru restabilirea nu atît a adevărului în implicația lui polițistă, cît a unor valori etice, strict necesare pentru satul întreg.

Iată, așadar, cum furtul, crima, sinuciderea, acte cu grave implicații, ce stau la baza intrigii romanului, devin pretextul unui ascuțit proces psihologic ; pentru reliefarea cît mai amplă și mai nuanțată a acestuia, scriitorul adoptă, totodată, modalitatea unei rotiri de planuri și unghiuri din care sînt văzute și comentate cele trei mobiluri ale intrigii. Experiența pe care o încearcă scriitorul în planul construcției este plină de interes, și în cele mai multe împrejurări el se dovedește foarte sigur pe arta sa. Personajele cărții, fiecare din punctul său de vedere, evocă sau comentează pe rînd faptele și atmosfera în care ele s-au petrecut, folosesc argumente din întîmplări anterioare numai de unii știute, explică situații pentru alții neclare, în cadrul unor confesiuni, animate, cele mai multe, de ideea eliberării de balastul trecutului.

Prozatorul — cum a mai demonstrat-o de altfel — dovedește o foarte fină intuiție a psihologiei țăranului, oltean în deosebi, și sondajele pe care le întreprinde în structura morală a unora dintre eroii săi sînt revelatoare atît pentru scrisul său cu atare, cît și pentru definirea lumii pe care ne-o descrie.

Alci stă, încă unul din meritele demne de subliniat ale acestui roman : încercarea — adesea izbutită — a prozatorului de a surprinde universul de idei și gînduri al satului, prin evitarea elementelor de natură sociologistă care fac să se sufoce adesea multe din paginile despre țărani. El pune în discuție sentimentele de dragoste, demnitate, omenie, prietenie etc. și le luminează pe rînd în împrejurări care fac pregnantă accepția nouă a acestor sentimente în spațiul moral al satului de azi.

Se impune să fie relevate paginile despre Macedon, de pildă, exprimînd foarte nuanțat „răsucirea" de care vorbeam înainte, despre familia Brandemburgilor (un excelent portret colectiv plin de culoare și savoare), paginile despre Gică Brandemburg, despre Luncan, a cărui perfidie savantă e bine sugerată de scriitor, în sfîrșit acele pagini în care apar Teodorescu, Petre Print sau Geacără.

Dar romancierul nu se oprește în mod expres la vreunul anume, biografia și imaginea celor mai multe personaje se compune exclusiv în funcție de raportul acestora cu datele esențiale ale intrigii, iar personajul iese din acțiune imediat ce și-a făcut, din acest punct de vedere, datoria. În roman, nu vom întîlni, astfel, portrete fizice — pe scriitor nu-l interesează cum arătau nici Brandemburgii, sînt 16 de altfel, nici Vică, nici Luncan (despre un singur personaj ni se spune că era atît de slab încît la lumina unui bec i se vedea inima), nici Macedon —, eroii trăiesc în carte numai ca elemente diverse ale unuia și aceluiași proces pe care îl personifică, fiecare reprezentînd o etapă mai mult sau mai puțin evoluată a acestui proces. De altfel, deși cartea se întemeiază pe multe fapte, chiar foarte multe, modul ei specific de desfășurare se bazează mai ales pe reflecții. Tot ce se întîmplă, sau aproape tot, ne este relatat prin mijlocirea unor ample confesiuni pe care personajele și le fac unele altora. Se pornește de la un dialog adesea abia schițat, pentru ca apoi capitole întregi să se transforme în monologuri, căci pe scriitor nu-l interesează decît ca un pretext planul real al dialogului. Astfel monologurile, toate, au tenta unor soliloccvii interioare, asemeni unor autoprocese de conștiință. Scriitorul face totuși o eroare exagerînd caracterul confesiv al intervențiilor diverselor personaje. Din această cauză unele pasaje obosesc și fac să scadă interesul cititorului, pentru că prin exagerare se pierde din autenticitate și firesc. Dar nu numai atît. Aceeași exagerare — cu implicația ei obligatorie, aglomerarea de întîmplări și fapte secundare și înecarea acestora în comentarii și explicații — afectează prin diluare profilul unor personaje și forța de generalizare. De multe ori ceea ce reține cititorul este nota de pitoresc în sine cu care sînt înzestrate personajele. Dar Geacără, de pildă, ar fi putut fi mult mai interesant decît îl prezintă autorul, fixîndu-l la acea istorie de război care îl leagă de Macedon, iar Petre Print și mai viu decît apare, redus la postura de ingenios inventator. (Drama lui ar fi putut fi, chiar în acest prim volum, mult mai mult exploatată de scriitor.)

În aceeași ordine de idei, principalul erou, Vică, ne apare foarte subțire ca personaj, deși de el se leagă toate cele trei grave întîmplări. De ce ? Pentru că, deși în legătură cu el se vorbește mult, și el însuși intervine în numeroase împrejurări, faptele trec pe lîngă el, nu-l „îmbracă", nu-i dau un contur, iar el rămîne doar ca o expresie a ideii de candoare.

Dar e foarte adevărat că e greu totuși să tragi concluzii numai din realitatea primului volum. Romanul rămîne deschis și prozatorul ne poate pregăti, și din acest punct de vedere, surprize, așa cum ne-a mai oferit în cazul intrigii țesute atît de ingenios. Ceea ce se impune, însă, în acest prim volum este — pentru a conchide — o matură artă a construcției, o reală știință a „loviturilor de teatru", pregătite cu aerul cel mai candid, în sfîrșit, un fin simț al limbajului țărănesc, de o autenticitate remarcabilă.

Acestea, pe de o parte. Pe de altă parte, „Vara oltenilor" recomandă un scriitor pentru care lumea satului românesc actual, e o realitate foarte apropiată ; attîtea împrejurări din roman atestă finețea observației, o dată cu capacitatea de a releva pitorescul acestei realități în afara oricărui idilism

D. R Popescu știe, foarte bine să pună în lumină candoarea spirituală a țăranului, — vezi de altfel și scenariul la „Un surîs în plină vară" — acel indefinit aer de puritate și naivitate din care se compune, de pildă, chipul lui Geacără sau al lui Gică Brandemburg. Alături de acestea, se înscrie darul prozatorului de a evoca, cu farmec, sentimentul de dragoste. Să ne amintim descrierea suferințelor lui Gică Brandemburg sau înfiripărea noii sale iubiri pentru Filimona, dragostea lui Vică pentru Liuța, dar mai ales pentru Aurica, cu ecoul ei tulburător și atît de specific țărănesc cu care și începe romanul : „*Cît am fost cu ea, ne-au înflorit zilele și nopțile, se gîndi Vică. Trecea joi și vineri, sîmbătă, duminică și luni, marți și miercuri. Și apoi veneau din nou zilele și se făceau aprilie și mai și toate lunile din calendar. Și se încheia primăvara și vara, toamna, iarna. Și totul începuse de la ochi. Ei legaseră dragostele ochii. Ei se întîlniseră deodată, ca doi dușmani. Și rămaseseră muți, se ocoliseră și se căutaseră.*"

CRONICA LITERARA
DE DINU SĂRARU

dicționar de istorie literară contemporană

NUVELIȘTI ȘI PROZATORI

C. IGNATESCU

C. Ignătescu cultivă cu perseverență povestirea cu subiect istoric îmbibată de romantism eroic. Episoade din istoria poporului sînt romanțate într-o manieră voit solemnă. Structura epică e foarte simplă, liniară, adaptată scopului didactic căruia îi răspund asemenea povestiri. Avem de-a face, în povestiri ca „Măria sa Țara" „Mitruț al Joldii", „Agurida", „Vintoasa" ș.a., cu o literatură cu tează al cărui unic merit — destul de însemnat — e că nu vulgarizează ci popularizează evenimente istorice proeminente. Așadar, este vorba de o *ilustrare* a istoriei cu mijloacele povestitorului. Viziunea nu este a unui creator — e și greu după Sadoveanu — ci e, așa cum spuneam, a popularizatorului animat de lăudabile intenții. Pentru Ignătescu faptul istoric nu este niciodată material de creație proprie ci un subiect oferit ce trebuie nu numai dezvoltat ci și particularizat. Așa sînt povestirile despre răscoala țăranilor din 1514 — reconstituire în general exactă — sau a aceleia condusă de Horia, Cloșca și Crișan, domnia unui Ion Vodă ori Vlad Țepeș. În acestea autorul n-a urmărit decît să propună eroi exemplari, demni de admirația cititorului prin proeminența lor *în interiorul* istoriei. Altfel, mijloacele de individualizare fiind minime ei nici nu se rețin ca eroi literari, (ca tipuri) ci doar ca exponenți. Cînd nu e vorba de figuri istorice, autorul investește cu o sumă de calități — omenie, eroism, bunătate, vigoare fizică și morală — oameni simpli, exponenți ai unei categorii. Așa e Mitruț al Joldii. Cele două volume ale amplei povestiri prezintă oarecare interes mai cu seamă în latura lor documentară, privind structura așezării, a comunității căreia aparține eroul. Acesta e un „străjer" din veacul XV, membru al unei comunități relativ libere, cu temeiuri de vechime dar în pragul destrămării. Domnia lui Ion Vodă reprezintă pentru obște garanția menținerii acestei relative libertăți. Un gust al „vechimii" se bănuie și în primele capitole din povestirea eroică „Agurida".

Asemenea povestiri cu evidente virtuți educative aveau nevoie de o invenție mai pronunțat originală și de o intrare mai decisă în spiritul subiectelor alese. Altfel spus, aceste

pagini nu prea au atmosferă și e ușor de sesizat cît de mult seamănă între ele personaje alese la întîmplare, dintr-o carte sau alta, fie că e vorba de răzeși ori vecini din sec. XV-XVI sau de țărani răsculați la 1888, ba chiar trăind mai încoace.

Cu cîteva pagini excelente debutează romanul „Dosarul lui Ion Măruntu" (1962), avînd în centru figura unui funcționar modest, cum îl arată și numele, un „om de rînd" cum i-ar fi zis un poet și romancier. Dacă autorul ar fi dezvoltat tema romanului — radicalizarea unei conștiințe — prin supunere la obiect, rezultatul ar fi fost un bun studiu caracterologic. În primele capitole observă cu ascuțime lumea mărunților funcționari de poștă și telegraf, cu adevărate ticuri exercitate la ore fixe, și atmosferă îmbîcsită de mici intrigi. Cîteva tipuri sînt bine prinse. Supraveghetorul manipulanților e un mic tiran cu ochelari, tromină ziua dintre teancurile de telegrame și dosare iar noaptea se ospătează cu fleică și o jumătate de vin. Manipulanții întreține un dialog copios, numindu-se, după stația cu care lucrează, Dorohoi, Botoșani, Galați — anonimi slujbași care cunosc și speculează obiceiurile șefului. Descrierea atmosferei cotidiene, relevarea monotoniei slujbei, cu mărunțele ei „victorii", sînt aspecte notabile. Adăugînd excelentul portret al ciudatului personaj Niculai Alexa — „conu Nae" — epuizăm aspectele pozitive ale romanului care, în rest nu impune, cum ar fi fost de așteptat, un tip viabil. De fapt, el trebuia să fie un bildungs roman însă eșuează fiindcă nu relevă ecoul interior — procesul formării unui caracter — împrejurărilor foarte diverse prin care trece eroul.

Meritul cărții e că, la fel ca povestirile istorice, exaltă virtuțile omului de rînd, împingînd destinul anonimilor în plină activitate a istoriei.

C. STĂNESCU

SCRIERI :

Moșia oamenilor slobozi, 1950 ; Mărgele de plumb, 1951 ; Mitruț al Joldii, 1953 ; Niculai Călărașu, 1953 ; Zile învolburate, 1954 ; Vijelie-n sus pe Jii, 1954 ; Brigada mixtă, 1955 ; Marșul mireșii, 1955 ; Romanțe de dragoste, 1957 ; Dosarul lui Ion Măruntu, 1962 ; Vintoasa, 1964.

SCRIERI DESPRE :

Silvian Iosifescu, Contemporanul, 13 aprilie 1951 ; Georgeta Horodincă, Rominia libera, 5.VIII.1952 ; Al. Săndulescu, Contemporanul, 4.IX.1953 ; Ion Horea, Viața romînească nr. 11 1953 ; Vasile Sandu, Luceafărul, 1.VI.1960 ; V. Adăscăliței, Iașul literar, nr. 6/1960 ; V. Moglescu, Gazeta literară, 14.VI.1962.

DUMITRU IGNEA

Apelînd în largă măsură la propria sa experiență de viață, Dumitru Ignea a adus, în mai toate scrierile sale, imagini din mediul muncitoresc, atît din trecut cît și din prezent. **Strada primăverii**, nuvelă de dimensiuni întinse, putînd fi considerată și un roman, își propune să evoce evenimente din primii ani de după Eliberare, pînă la naționalizarea întreprinderilor în 1948. Prozatorul se preocupă în primul rînd de modul în care frămîntările perioadei respective s-au răsfrînt în conștiința oamenilor. Acțiunea e grefată ingenios în jurul povestei de dragoste dintre tinerii muncitori Valentina Șoimu și Mihai Vechiu. Iubirea celor doi nu se poate împlini, însă, deoarece tatăl Valentinei, un ajutor de maistru, arivist, o constrînge să se mărite cu Dan Obadă, contabilul șef al fabricii, individ provenit din așa-zisa „lume bună". Mihai Vechiu, primind sarcina de a lucra în domeniul financiar, ajunge la un moment dat într-o situație dificilă. În exercițiul funcțiunii sale, el descoperă abuzurile și fraudele săvîrșite de Dan Obadă și totodată află că mătușa acestuia, o fostă proprietară, nu mai plătise de mult impozitele pe veniturile acumulate. Atît Dan Obadă cît și acoliții lui lansează însă zvonul că Mihai Vechiu a procedat în mod arbitrar, fără nici un temei, numai ca să se răzbune pe Valentina, fosta lui iubită. Adevărul iese la lumină, prin strădaniile comuniștilor, și Mihai Vechiu se

dovedește același om **cinstit, gata** să depună orice efort pentru triumful vremurilor noi.

Conflictul nuvelei este, fără îndoială, interesant, dar, din păcate, nu a aflat suficientă transfigurare artistică. În nuvelă abundă amănuntele lăturalnice, nesemnificative care diluează epicul, dialogurile convenționale, retorismul, scenele construite artificios. Mult mai izbutite sînt schițele și nuvelele din volumul „Omul cu părul cărunt". Nuvela titulară evocă momente din lupta eroică dusă de partidul nostru în anii grei ai ilegalității. Acțiunea se petrece la Iași, înfățișînd strădaniile curajoase depuse de comuniști pentru a edita și răspîndi ziarul ilegal „Moldova Roșie". Dintre toate scrierile lui Dumitru Ignea, nuvela „Omul cu părul cărunt" ni se pare cea mai realizată. Ea emoționează prin intensitatea dramatică a episoadelor, prin sobrietatea cu care zugrăvește tensiunea luptei comuniștilor. Un merit al nuvelei este acela că prezintă distinct cîteva profiluri de muncitori comuniști. Așa este, de pildă, Mitru care, în adîncă ilegalitate, culege și tipărește ziarul „Moldova Roșie", dedicîndu-se cu un nobil sacrificiu de sine acestei munci importante. Asemănător lui Mitru este și muncitorul tipograf Păstrăvanu, vechi luptător comunist, care dă dovadă de tact revoluționar, de intransigență și dîrzenie.

Nuvela „Omul cu părul cărunt" reliefează influența exercitată de lupta partidului comunist asupra celor mai largi pături sociale.

Celelalte schițe și povestiri ale lui Dumitru Ignea sînt construcții epice concise, care luminează printr-un amănunt semnificativ aspecte caracteristice realității noastre contemporane. Modalitățile de exprimare sînt variate. De pildă, în „Ani de neuitat" prozatorul folosește tehnica jurnalului intim, făcînd notații succinte asupra evenimentelor din perioada imediat următoare insurecției armate din august 1944. În alte schițe, ca „Fierarii și Academia", „Fiul", „Prietenii directorului", „La Operă", Dumitru Ignea creionează cîteva figuri de oameni înaintați, dăruiți cu pasiune și elan patriotic luptei pentru socialism. Prozatorul își construiește schițele cu economie de mijloace, extrăgînd semnificații majore dintr-un fapt aparent obișnuit. În unele cazuri însă, ca în schița „Blocul A", el face exces de economie în compoziția epică, simplifică prea mult faptele, în așa fel încît nu mai izbutește să dea amănuntului puterea de sugerare necesară.

Față de nuvela „Strada primăverii", în schițele și nuvelele din volumul „Omul cu părul cărunt" Dumitru Ignea a făcut un vizibil efort în direcția stăpînirii mijloacelor construcției epice și ale exprimării artistice, efort ce se cere continuat.

Teodor VÎRGOLICI

SCRIERI :

Povestiri, 1955 ; Strada primăverii, 1956; Omul cu părul cărunt, 1961.

SCRIERI DESPRE :

Al. Simion, Gazeta literară, 7 iulie 1955; Pavel Ruxăndoiu, Gazeta literară, 5 iulie 1956; Z. Ornea, Gazeta literară, nr. 48, 1961 ; Lucian Dumbravă, Iașul literar, nr. 8, 1961 ; I. Apetroaie, Scrisul bănățean, nr. 11, 1961.

ION ISTRATI

Pentru mulți cititori, numele lui Ion Istrati se leagă de primul său roman, *Grîu înfrățit*, care, după apariția unor nuvele neînsemnate, i-a adus o anumită notorietate literară. Efortul scriitorului de-a se plasa în plină actualitate era remarcabil. Apăruseră puține cărți dedicate colectivizării agriculturii, viața satului de după 1944, în ansamblul ei era încă prea puțin prezentă în paginile romanelor, povestirilor sau reportajelor. Iată de ce *Grîu înfrățit* și continuarea lui, *Trandafir de la Moldova*, în ciuda unor rezerve, au fost primite cu satisfacție de publicul cititor. În perspectiva unei evoluții de două decenii de literatură, însă, importanța acestor romane pălește simțitor. Cărțile lui Marin Preda, Titus Popovici, V. Em. Galan, Ion Lăncrănjan, Al. Ivan Ghilia și alții, superioare artistic, au ridicat nivelul exigențelor noastre la o înălțime pe care primele romane ale lui Ion Istrati n-o ating. Rămîn atunci acestea înregistrate numai în istoria unei teme literare? Evident, nu, dar, în perspectiva timpului, percepția noastră nu le mai poate reține decît fragmentar.

Grîu înfrățit evocă viața satului Malba imediat după răz-

boi. Toader — eroul principal — este un flăcău plin de vigoare și farmec, dar ca luptător trimis de partid să mobilizeze forțele satului, este aproape nul. Acțiunile lui sînt un fel de explozii violente și strict personale. El nu apare ca un conducător al maselor și nici măcar ca un reprezentant tipic al lor, adică un personaj care să concentreze frămîntările adînci ale acestora, ca Mitru Moț de pildă. Spre sfîrșitul cărții, urmează o școală de partid și se întoarce apoi în sat spre a ține un discurs didactic și banal despre necesitatea întovărășirii agricole.

La fel de neconvingătoare este și evoluția Domnicăi, o țărancă liniștită și insignifiantă care ajunge cam abrupt într-un post de conducere. În mod paradoxal, calitățile romanului nu stau în ceea ce unii au aplaudat la apariția lui, ci în ceea ce a provocat atunci rezerve. Dacă procesul de transformare revoluționară al satului precum și rolul conducător al partidului nu mi se par convingător evocate, în schimb viața cotidiană a satului este descrisă cu o remarcabilă vigoare și prospețime. Ion Istrati știe să arunce pete de culoare în peisaj și să acorde tensiune, uneori chiar crispare, în relațiile dramatice dintre oameni.

Trandafir de la Moldova continuă acțiunea romanului precedent. Toader este acum președintele gospodăriei colective. E un om așezat, matur, stăpîn pe sine, cu autoritate în sat. Acum forțele care se înfruntă sînt mai bine conturate. În schimb dinamica luptei este deficitară. Contabilul Emil, element ostil, este descris, ca un fel de personaj diabolic care ziua lucrează la gospodărie și noaptea numără gloanțe și manifeste antistatale în lada din cameră. Personaj artificial, uneori rizibil chiar, el nu poate întruchipa dușmanul de clasă, așa cum intenționează Istrati. Apoi, narațiunea însăși este diluată la nesfîrșit. Au loc interminabile discuții și ședințe în jurul unor probleme adesea minore. Zeci de pagini sînt necesare pentru a fi criticat Alecu Zîză, secretarul organizației de bază, sute de pagini sînt utilizate pentru a fi demascat neînsemnatul Emil. Spre sfîrșitul cărții, te întrebi chiar ce s-ar fi întîmplat dacă acesta n-ar fi existat! În ansamblu, romanul este inferior precedentului deși se simte intenția scriitorului de „a face mai bine" literatură.

Un timp, Istrati revine la genul scurt. În volumul *Macazul*, părăsește satul Malba pentru oraș. Apar acum o serie de aspecte ale birocrației, satirizate în schițe ca *Macazul*, *Steagul întrecerii* și altele. Acestea două reiau formula caragelială a înșirării de telegrame într-o confuzie crescîndă, bogată în efecte comice. Istrati știe uneori să obțină bune rezultate în aceste scurte povestiri, dar nu reușește să evoce aspectele tipice ale realității, rămîninînd adesea în zonele ei periferice și nesemnificative. De aceea nici personajele create nu au relieful necesar, nu rămîn memorabile printr-un gest sau printr-o reflecție, așa cum genul scurt ar cere-o.

La fel se întîmplă și în volumele ulterioare de povestiri, *Cu dragă inimă* și *La fîntîna cu găleata*. *O poveste simplă* din primul volum relatează căsătoria a doi tineri care se cunosc în timpul unei întreceri în producție. *O sticlă de bere* e un fel de monolog al unei țărănci care intră prima oară într-un vagon restaurant. *Problema lui Bălăuță* este inter-

venția acestuia într-o adunare a colectivei împotriva proastei îngrijiri a vacilor. *La fîntîna cu găleata* este locul unde se întîlnesc un inginer agronom și o tînără țărancă interesată de procedeele științifice moderne. Desigur aceste aspecte ale realității puteau oferi ocazia unui sondaj adînc în mentalitatea oamenilor, dar Istrati se oprește oarecum la aspectul pitoresc al lucrurilor, nu întreprinde o analiză psihologică mai adîncă.

Excepție mi se pare a fi povestirea *Urîtu* care creează, în sfîrșit, un personaj: tînărul poreclit astfel, un fel de Cănuță modern, plin de bune intenții, dar cam abrupt în realizarea lor, își atrage tot felul de complicații și ostilități din partea unor personaje importante, dar găunoase în fond. Pînă la urmă, cîștigă dreptatea și integritatea morală.

Romanul dedicat orașului este *Tinerețe fără tinerețe* care evocă aspecte din lupta în ilegalitate a partidului la începutul anului 1944. Apar o serie de activiști de partid ca Luță, Aurel Melinte, Virgil Dron, care desfășoară o intensă propagandă antifascistă în rîndurile armatei ca și printre muncitori, țărani, studenți. Urmărind acțiunile lor, Istrati are prilejul să evoce diversele medii sociale ale Iașului din acea vreme. Romanul este mai închegat și mai dens ca precedentele.

Am lăsat într-adins la urmă cartea care mi se pare cea mai izbutită a lui Istrati, *Din neagra țărănie*. E o carte scrisă exact în spiritul „Amintirilor" lui Creangă, dar care nu dă impresia nici de imitație nici de epigonism. Atmosfera însă este aceeași. Istrati desfășoară aici o savuroasă vervă lingvistică. În cel mai pur grai moldovenesc trec în cascadă zicători, proverbe, vorbe de spirit încîntătoare. Istrati își dezvăluie astfel adevărata sa dimensiune artistică a povestitorului căruia evocarea unor întîmplări din copilărie sau adolescență i se potrivește perfect. Istrati nu poate face portrete imobile fixate pe pagină, el evocă o lume în care acestea prind contur separat, pe măsură ce narațiunea înaintează. Lumea este însă de amintiri, nu de construcție. De amintiri și de-o puternică nostalgie, căci mai presus de toate, Istrati este un moldovean îndrăgostit de plaiurile copilăriei, de toate ținuturile care intră în itinerarul său sentimental.

Sorin ALEXANDRESCU

SCRIERI :

Bostanii, 1950 ; Grîu înfrățit, 1950 ; Balada Bicazului, 1951 ; Bucurie, 1951 ; La noi pe Hălăuca, 1951 ; Președintele, 1952 ; Străvechiul Iași înfrunzește, 1952 ; Trandafir de la Moldova, 1952 ; Căruța cu cai, 1953 ; Venea de la Moscova, 1954 ; Ciul năzdrăvan, 1954 ; Macazul, 1955 ; Din neagra țărănie, 1957 ; Iașul nostru, 1957 ; Cu dragă inimă, 1958 ; Tinerețe fără tinerețe, 1959 ; Itinerar sentimental, 1960 ; La fîntîna cu găleată, 1962.

SCRIERI DESPRE :

Radu Popescu — Contemporanul 2/801/1960 ; Florea Rariște — Steaua 10/1959 ; Paul Georgescu — Contemporanul, 30 1/1953 ; G. Mărgărit — Iașul literar 3/1958 ; M. Gafița — Scînteia, 26/XII/1952 ; Lucian Dumbravă — Iașul literar, 9/1960 ; C. Papastate — Steaua, 5/1958 ; G. Horodincă — Rominia liberă, 16/I/1953 ; Eugen Luca — Scînteia Tineretului, 27/12/1952 ; Al. Oprea — Viața Romînească, 4/1953 ; Al. Andreiescu — Iașul literar, 10/1959 ; Leon Baconski — Steaua, 12/1955.

ȘTEFAN IUREȘ

Volumele de versuri publicate pînă în prezent de Ștefan Iureș ne permit să ne facem o părere destul de exactă despre poezia sa. Iureș e înzestrat mai degrabă cu virtuți epice decît lirice. El *povestește* în versuri o *întîmplare*, nu descrie *stări de spirit*. Emoția provine din meșteșugul relatării, al gradării faptelor, episoadelor și din profunzimea ideii. Copilul lui Nikos Beloiannis, născut în închisoare, îi inspiră un poem care mi se pare caracterizant pentru arta sa. Poetul găsește un simbol izbutit în trecerea pruncului, ca pe o ștafetă, din brațe în brațe, în închisoarea pentru femei, și zăbovește asupra acestui amănunt : *„Mama în curtea închisorii îl leagănă / Dar repausul mamei nu-i lung / După zece minute dă alteia / Să-l vegheze, să-l poarte pe prunc. / Ca să-l mîngîie razele soarelui, / Să-l dezmierde o boare de vînt, / Plimbă pruncul lui Nikos femeile / Cîte zece minute pe rînd. / Condamnate la moarte sînt unele / Dar ștafeta lor tragică, azi / E sulul adus viitorului / De la ele învață, om treaz ! (Copilul lui Nikos).* În volumul *Cuvînt despre tinerețe* din care am extras acest citat întîlnim și poemele *Așa a fost în Baltica*, *Părerea lui Jeannot și-a Franței*, *Carnetul de brigadier* realizate în aceeași manieră : *„Bumbești, Hunedoara și Bicaz... / Și iată acum urmează Bucureștii, / Visez de la un timp, deși stau treaz / La firele de-argint ale poveștii". (Carnet de brigadier).* Faptul că Ștefan Iureș își recoltează ideile din întîmplările zilnice — eroismul în munca pașnică, șantierele, evenimentele internaționale — îl situează în rîndul poeților agitatori. Autorul însuși încearcă, (într-un catren), acest „auto-portret" : *„Sînt scutierul unei lumi în mers. / Izvoarele ne însoțesc și cîntă. / Cumplit izbind în fiecare vers, / Dușmanul își va trage lancea, frîntă".* Versul său se înflăcărează de tot ce este nou, „la zi" și caută să ne transmită nouă, cititorilor, emoția. Poeziile se termină de obicei cu o chemare, cu un îndemn, cu o îmbărbătare cetățenească : *„Fă-ți rondul ! Calm, sub pași enormi, / strivește cruntele jivine. / O zi de aur iată, vine... / dar pînă-n zori să nu adormi" (Cîntecul nopții de strajă).* Sau : *„Cum să recadă în gol / Scoarța oltenească de pe prag, / Brațele de pe un creștet drag, / Steaua rubinie de pe steag, / Viața toată de la pol la pol ? / Nu !" (Nu !)*

Desigur, nu trebuie să pretindem acestei modalități de poezie subtilitatea și rafinamentul liricii filozofice, de pildă. Trecută prin prea multe filtre, poezia agitatorică, creată parcă pentru a fi rostită în fața mulțimilor, își poate pierde din patos, din spontaneitate. Ea se susține de obicei prin forța mesajului, prin temperatura poetică ridicată, ce trebuie să încălzească și să aducă la stare de incandescență viața obișnuită, „cotidianul", în care poeții autentici descoperă rezerve inepuizabile de frumos, simboluri și sensuri profunde. Deci simplitatea unor versuri ale lui Iureș s-ar explica prin această cerință a modalității poetice îmbrățișate. Că de multe ori ele nu reușesc să ne emoționeze, explicația trebuie căutată în faptul că autorul nu selectează totdeauna cu grijă materialul, versifică totul, nu „suflă" asupra poeziei cantitatea de foc necesară arderii. În mersul său falnic și lipsit de complicații, versul lui Ștefan Iureș atinge cu un fald reportajul *(„De o parte este satul, / De alta șantierul. / Șoseaua între ele / Pe lungi fișii de șes / Întinde lungă sfoara, / Ca să măsoare cerul / Cu noi măsuri terestre. / Pe-al vremii înțeles. / Tot călătorul cată spre stînga / Să admire / Titanica lucrare / A unui Trotuș viu"* și uneori chiar cronica rimată : *„Mare / Mare / Fer-me-că-toa-re / Glumă / Spumă / Ia-mă și du-mă..." (Plecarea în concediu).*

Trebuie remarcat că poetul nu manifestă predilecție pentru o temă anume, nu se limitează la o singură „viziune". Inspirația sa este foarte elastică. Se oprește asupra tinereții cu multiplele ei fațete și ipostaze : dragostea, căsnicia, eroismul în muncă, nevoia de dăruire, patosul călătoriilor, „cuvîntul spus la timp", plecarea în concediu (vezi volumele *Cuvînt despre tinerețe*, *Fructe în mai*): evocă luptele de la Grivița *(Urmașii lui Vasile Roaită)*, își notează impresiile din călătorie ; încearcă „struna subțire" sau uneori chiar pe cea satirică *(Pe acest pămînt)*. Astfel fiecare nou volum însemnă practic, un nou domeniu descoperit. Poetul încearcă să se

autodepășească. Aceasta reiese mai pregnant din ultima sa carte *„Poema citadină"*. Aici întîlnim un Ștefan Iureș mai grav, mai concentrat. Își găsesc ecoul în versuri prefacerile petrecute *„într-o clipă, într-un veac"*, mutațiile materiei *(„materie, frumoasă putere adormită / prin om / și pentru om / deplin renăști / Comoara din adîncuri servește-n veci smerită / dezrobitorii ei entuziaști")*, ori „legătura cu pămîntul" *(„Spații, timpuri — tăiate-n două de zbor. / Simt arderea cu care însoțim curajoșii / numai dragostea poate dura meteori, / cu viteza corabiei cosmice roșii")*.

Ciclul care împrumută titlul volumului e un elogiu adus orașului contemporan cu șantiere, asfalt, case cu balcon. Din păcate, autorul întîrzie încă într-o poezie ușor penetrabilă, cam declamativă și uneori anecdotică. Cînd explorează zone mai bogate și mai puțin defrișate, rezultatele sînt relevabile, ca în poeziile pe care le-am citat sau în cîteva „semitonuri" de o vibrație autentică : *„Am studiat tăcerea / O știu pe dinafară. / Am rarul privilegiu s-aud cum norii zboară / și ploaia unor raze de lună s-o aud, / subtilă, doar de mine știută Niagară". (Am studiat tăcerea).*

O poezie ca „Vindecare" e susținută de o idee poetică generoasă : omul se vindecă acum de rănile „de la-nceputul lumii".

Ștefan Iureș tinde către un vers robust, plin de viață, electrizat de curenții de înaltă tensiune ai epocii noastre. Deocamdată o analiză critică „mai la obiect" îl dezavantajează.

Marin SORESCU

SCRIERI :

Cuvînt despre tinerețe, 1953 ; Urmașii lui Roaită, 1953 ; Fructe în mai, 1956 ; Pe acest pămînt, 1959 ; A voastră e lumea, 1963 ; Poema citadină, 1963.

SCRIERI DESPRE :

Al. I. Ștefănescu, Viața romînească, nr. 1/1954 ; D. Costea, Iașul literar, nr. 2/1957 ; I. D. Bălan, Luceafărul, 1 octombrie 1959 ; D. Cesereanu, Tribuna, 1.X.1959 ; S. Damian, Gazeta literară, 10.X.1959 ; Leonard Gavriliu, Luceafărul, 1.IX.1959 ; Boris Buzilă, Rominia liberă, 28.VIII.1959; Silvian Iosifescu, Scînteia tineretului, 19.V.1963.

NOTE

LUCEAFĂRUL din 4 iulie c.c. publică un reportaj de Victor Vintu intitulat Preludiu la Porțile de beton. *Într-o casetă care vrea să rezume conținutul textului citim cu uimire :* „Puterea instalată : 2 000 kilovați. (De vreo trei ori mai mult decît cea de care dispunea Romînia în momentul naționalizării ; sau zece Bicazuri").

Este, evident, vorba de o greșeală grosolană de cifră aparținînd tehno-redacției, drept care semnalăm aceasta nu fără a constata că ilustrația lui Ion Bănulescu, înfățișînd Treptele hidrocentralei de la Argeș, *derutează pe lector întrucît proza reportajului se ocupă de lucrările hidrocentralei de la Porțile de fier, de unde o confuzie inițială pentru un neprevenit.*

VIAȚA ROMÎNEASCĂ nr. 6 publică un articol despre Tudor Vianu, anunțat pe pagina de gardă sub semnătura lui Radu Popescu. Cititorul mai puțin grăbit îl parcurge cu curiozitate și află din text, între altele, că regretatul om de cultură a scris la Sburătorul *lui Macedonski (pag. 64). Presupusul autor al articolului s-a răzgîndit însă pe drum și l-a semnat finalmente V. R. (adică Viața Romînească). Subliniind acest exemplu admirabil de solidarizare a redacției cu greșelile redactorilor săi, nu putem să nu constatăm că la revista susnumită confuziile tind să devină o tradiție (vezi cazul atribuirii unei sculpturi de Vlad lui Vlasiu sau invers în numărul anterior).*

ÎN SCÎNTEIA TINERETULUI din 9 iulie 1964 citim cu surprindere că la Plenara lărgită a Consiliului Teatrelor au participat printre alții : Aurel Baranga, Emil Isac, directorul Teatrului Național din Cluj *(sublinierea ne aparține) etc, etc....*

Din respect pentru morți parcă s-ar cuveni ceva mai multă atenție la redactarea unor texte, pentru că, altfel, ca mîine, vom citi în același ziar că la discuțiile despre repertoriu a luat cuvîntul... Liviu Rebreanu, directorul Teatrului Național din București și așa mai departe...

ÎN REVISTA ÎNVĂȚĂMÎNTULUI SUPERIOR nr. 4 pe 1964 se pot citi textele intervențiilor prof. dr. Jean Livescu, I. Grădișteanu N. Moraru, M. Breazu, I. Pascadi Gr. Smeu , prof. G. Csehi, lector I. Vlad, conf. Ion Ianoși, A. Băleanu, conf. A. Strihan, asistent N. Mărgineanu, lectorilor Gh. Stroia, I. Toboșaru și I. Achim la Simpozionul „Probleme actuale ale predării esteticii".

Lectura este cu totul instructivă și ar merita un comentariu mai detaliat al oamenilor de specialitate.

ÎN DIALOG CU SINTAXA ȘI LOGICA s-ar putea intitula foarte bine articolul lui Radu Cosașu, publicat de revista Cinema nr. 6 *a.c. (În dialog cu prejudecata).*

Cităm, fără comentarii, pentru instruirea cititorilor dornici de texte umoristice :

„În nr. 4/1964, susțineam necesitatea ca documentarul nostru să înceapă să urce pe chipul omului pentru a descoperi acolo fascinantul film al ochilor, lungile metraje ale expresivităților de o secundă".

Sau : „Admițînd cu deajunsă comoditate mișcările puiului de veveriță, prejudecata se cabrează urît atunci cînd îi spui, chiar cu binișorul că un om gîndindu-se la reducerea timpului de strunjire al unei pompe de injecție, forța lui în acele clipe, fața lui studiind mașina este mai interesantă (privită de un cineast talentat, discutînd numai de talent în sus) decît luciul oricărui pîrîu în amurg".

Iar mai departe „...o veveriță rontăind alune pe ecran, face „succes" mai mare decît un om luptînd în tăcere la perfecționarea mașinei sale. Ca atare, cînd murmurul neprimăvăratic al prejudecăților urmărind *Inginerii uzinei :* „Monoton ! ...Plicticos ! (căci, cultă, știe ce-a spus Voltaire în domeniul acesta)... „Aha, cine-verite" (Și mai întîrîtată, este la curent și cu informația culturală)."

Aproape de finalul articolului citim : „E inginerul I. — căruia nu „i-a ieșit" calculul și aruncă în fața eșecului, un zîmbet de un milimetru, al marilor încăpățînați...".

După un asemenea text, vorba lui Radu Cosașu, „simți nevoia de mai mult om" *pentru că* „noi, fiind mulți, în acest caz, la a lucra cu școlărescul „iată", *punem punct aici.*

GAZETA LITERARĂ din 9 iulie publică cîțiva scriitori tineri. Inițiativa este cu totul lăudabilă și o aplaudăm ca atare. La o lectură mai atentă am avea de zis cîte ceva despre cei găzduiți de către consora noastră. Procedeul hemingwayan folosit de către Iulian Neacșu în schița Limpede ca bună ziua *nu ni se pare deloc bine digerat, de unde o senzație de inconsistență și lipsă de logică în suita faptelor. Plată cu totul scurta proză a lui Virgil Duda :* Un sentiment.

Ne-au plăcut în schimb versurile lui Dumitru Mureșan (care tributare Ninei Cassian).

Dumitru M. Ion și Nicolete Voinescu, promițători, fără o personalitate distinctă.

Eugen BARBU

Textul de față face parte din comunicarea pregătită de Tudor Vianu (Valorificarea tradițiilor progresiste în Istoria literaturii române) pentru Sesiunea științifică a Academiei R.P.R. cu tema „Marxism-leninismul și gîndirea științifică românească". Fiind redactor responsabil la vol. IV al tratatului de istorie a literaturii române, profesorul Tudor Vianu propune o schiță de periodizare și de sistematizare a materialului, axată pe principalele direcții ideologice și estetice ale perioadei 1900—1944. E o primă privire de ansamblu a unei lungi și contradictorii epoci literare. Data care marchează începutul ultimului și celui mai interesant deceniu al acestei epoci literare, anul 1933, anul grevelor muncitorești, este un moment de răscruce în istoria literaturii. Evident, acest moment nu poate fi înțeles, în amploarea lui, fără a se adăuga analiza revistelor conduse ori influențate de lupta ilegală a Partidului Comunist Romîn.

SCHIȚA DE ISTORIE A LITERATURII ROMINE

(PERIOADA 1900 — 1944)

de TUDOR VIANU

Valorificarea tradițiilor progresiste în istoria literaturii române, capitol important al întregii munci de cercetare în perioada care începe o dată cu revoluția culturală, va alcătui obiectul însuși al tratatului de Istoria literaturii române, **elaborat de un colectiv sub conducerea generală a colegului nostru, acad. G. Călinescu. S-a simțit de mai multă vreme nevoia unei sesiuni științifice consacrate vastului material de fapte, sporit în vremea din urmă prin noi cercetări arhivistice, întreprinse la Institutul de istorie literară și folclor al Academiei R.P.R. sau de către alți cercetători, dar mai cu seamă asupra ordonării lui, din punctul de vedere al materialismului dialectic și istoric, într-o sinteză originală, în care explicația operelor și autorilor și repartizarea accentelor de valoare să corespundă exigențelor sociale și științifice ale momentului nostru de cultură.**

Nu voi prezenta totuși un referat asupra valorificării tradițiilor progresiste în întreaga istorie a literaturii române, temă vastă și foarte complexă, ci voi mărgini expunerea de față la perioada 1900—1940, obiectul volumului al IV-lea al amintitei opere întregi, acela care fiind repartizat responsabilității mele, m-a obligat la parcurgerea materialului și la sistematizarea lui în spiritul călăuzitor al întregii cercetări. Ofer, deci, în cele ce urmează, o schiță a volumului amintit, ca pe o ilustrație a unor principii, dintre care cel dintîi stă în legătură cu problema periodizării.

Este necesar însă, înainte de toate, să întemeiem faptul că un volum separat și întreg va fi consacrat perioadei dintre 1900 și 1944. Este această perioadă literară un răstimp oarecum autonom și unitar ? Intervalul de timp dintre începutul secolului nostru și sfîrșitul celui de-al doilea război mondial alcătuiește el, în adevăr, din punctul de vedere al faptelor literare, o perioadă cu caractere atît de bine conturate și atît de deosebite de epoca precedentă, încît să apară cu toată limpezimea nevoia prezentării ei unitare și separate ? În perspectivele materialismului dialectic și istoric despărțirea dintre epocile istorice n-are niciodată un caracter absolut. Înțelegerea dialectică și istorică a faptelor sociale ne arată că, totdeauna, rădăcinile unei epoci istorice și culturale coboară pînă în epoca anterioară, pe care, este tocmai rolul epocii mai noi s-o înlocuiască.

Acest adevăr general se verifică încă o dată și cît privește epoca literară care începe o dată cu primii ani ai secolului nostru. Aproape toate numele de seamă care domină scena literară la începutul secolului sînt ale unor personalități formate în ultimele decenii ale secolului anterior și care străbătuseră părți mai mult sau mai puțin întinse ale carierii lor în acest din urmă interval. Acesta este cazul lui Macedonski, al lui Caragiale, al lui Slavici, al lui Coșbuc, al lui Delavrancea, al lui Vlahuță și al multor altora, scriitori deopotrivă ai secolului al XIX-lea și al XX-lea, deținători ai unor formule literare închegate în împrejurările sociale dinainte de 1900, dar care au continuat să dea opere de seamă și după pragul noului secol. Acesta este cazul lui G. Coșbuc, dar mai cu seamă al lui Al. Vlahuță, care dăduseră partea cea mai însemnată a creației lor înainte de 1900, dar făcînd să apară, la 2 decembrie 1901, primul număr al Sămănătorului, creează abia acum cadrul acțiunii literare, prin care o serie întreagă de tinere talente, continuă și dezvoltă directiva lor, producînd unul din cele mai însemnate curente literare de la începutul epocii 1900—1944. Coșbuc și Vlahuță se lasă de altfel curînd înlocuiți la direcția Sămănătorului, și curentul pus de ei în mișcare trece sub îndrumarea altor capacități, mai tinere. Oarecum deosebit este cazul lui Al. Macedonski care, deși în cele două decenii de viață trăite de el în secolul nostru, mai avea să producă opere importante ca Flori sacre, Thalassa, Poema Rondelurilor ș.a., a exercitat o influență mai scăzută după 1900, o dată cu încetarea primelor serii ale Literatorului apărut de-atunci sporadic, pentru scurte intervale și fără răsunetul din trecut. Întrebuințez un cuvînt care apare adeseori în biografiile antice : înflorire, în grecește akmé. Dar cînd înflorește un scriitor, un filozof, un artist, un om de știință sau ori cine a putut deține odată un loc în viața publică și culturală a țării lui și a cărui biografie prezintă un interes oarecum general ? Înflorirea se produce pentru orice om public și pentru orice creator de cultură în momentul în care puterea lor de creație poate sluji mai bine o cerință a timpului, atunci cînd talentul lui obține maxima audiență și influența cea mai întinsă, în împrejurările sociale rezumate și exprimate de el, în momentul față de care înzestrarea și opera lui sînt reprezentative. Călăuzindu-ne deci de acest criteriu biografic, socotim că toți scriitorii care, printr-o parte a operei lor, aparțin epocii care începe o dată cu anul 1900, dar momentul înfloririi lor se situează în epoca anterioară, urmează a fi studiați în cadrul acesteia din urmă.

Disting, în perioada 1900—1944, pentru intervale mai scurte : 1900—1910, 1910—1920, 1920—1933 și 1933—1944. În cea dintîi dintre acestea se continuă îndrumări literare apărute înainte de 1900. Este aceasta un motiv pentru a trage concluzia, formulată uneori, că secolul al XIX-lea continuă pînă la 1910 ? O astfel de concluzie ar fi cu totul exagerată și n-ar corespunde dezvoltării generale a vieții sociale în țara noastră, care n-a putut să nu-și trimeată reflexul ei în literatură. În mijlocul intervalului de timp 1900—1910 stau răscoalele țărănești, și a căuta a înțelege literatura vremii în afară de legăturile pe care le prezintă cu ele, înseamnă a despărți faptele literare de baza lor socială, singura care le poate lămuri întelesul.

După 1910 începe să se piardă ecoul răscoalelor țărănești. Începe epoca pregătirii războiului. Aspirația spre unificarea teritoriului național, prin introducerea în același stat a românilor trăitori în Ardeal, era o țintă firească a evoluției noastre ca popor, dar unii vedeau în realizarea țintelor războiului o condiție a întăririi claselor dominante, alții se opuneau cuvintului de pregătire a războiului tocmai pentru acest motiv, în sfîrșit, unii se legănau cu iluzia că victoria în război ar putea aduce o dată cu eliberarea românilor aflați sub regimul opresiv al monarhiei austro-ungare, eliberarea lor socială. România nu ieșise încă din război, cînd în Rusia se produce marele eveniment mondial al revoluției din octombrie 1917. Ecoul revoluției din octombrie este înregistrat cu simpatie și într-o parte a literaturii noastre, dar în același timp se întărește reacțiunea, determinînd un curent care va crește în intervalul de timp următor.

După 1920 clasele dominante trăiesc heția succesului lor și deschid capitalismului străin drumul către bogățiile țării. Se întărește deci direcția exploatării semi-coloniale pornită însă din secolul trecut, o dată cu instalarea dinastiei străine. Exploatarea semi-colonială își găsește un aliat în partidele politice zise „istorice". Este vremea desfrîului politicianist, a averilor înghebate într-o noapte prin speculareа inflației politice și a hugetului politic, adică a masei mari a contribuabililor. Desmățul politicianist, dar uneori și prezentarea protestului maselor muncitoare față de el, se reflectă în literatura vremii care își află un instrument propriu de reflectare în romanul de mari proporții, care începe a fi cultivat acum. Contrastele sociale, antagonismele de clasă dobîndesc o mare acuitate și acestui fapt i se datorește înăsprirea polemicilor, radicalismul expresiei, dezvoltarea realismului critic și uneori cruzimea naturalistă a viziunii : tot atîtea caracteristice ale mișcării literare în intervalul de timp 1920—1933.

În 1933 hitlerismul ia puterea în Germania. Evenimentul încurajează cercurile reacționare, care văd în întărirea influenței germane în țară și aservirea ei scopurilor imperialiste ale Germaniei hitleriste mijlocul cel mai potrivit pentru zdrobirea năzuințelor de eliberare populară și a mișcării muncitorești care nu încetează să crească începînd din 1920. În atmosfera de teroare a vremii, unii din oamenii de cultură, legați de mișcarea literară, văd remediul în lupta pentru valori, în dezvoltarea formelor superioare de cultură, în propaganda pentru libertatea spiritului și pentru răspîndirea marilor achiziții ale culturii umaniste universale. Alții înțeleg că acțiunea pentru eliberarea națională și socială va lua curînd formele unei lupte sociale, și în ajunul, apoi în timpul războiului injust din 1941—1944, stabilesc legături cu mișcarea muncitorească din țară și găsesc premizele curentelor literare care se vor dezvolta după această din urmă dată.

Pentru epoca 1900—1910, organele de publicitate cele mai reprezentative sînt Sămănătorul, Viața Nouă, Convorbiri critice **și** Viața românească, **adică revistele în jurul cărora s-au grupat scriitorii purtători ai tendințelor literare ale vremii și unde au apărut operele lor cele mai de seamă. Nu dau acestei enumerări de reviste un caracter limitativ, după cum n-o voi face nici pentru intervalele de timp următoare, deoarece în jurul fiecărei din aceste reviste și în alianță ideologică cu ele au apărut o mulțime de alte organe și s-au manifestat o mulțime de alți scriitori. Sămănătorul, de pildă, a proliferat în jurul său și uneori, dincolo de pragul anului 1910, o serie de alte periodice, ca Făt-Frumos, Ramuri, Floarea albastră, Luceafărul, Drum drept ș.a. Apărut la sfîrșitul anului 1901, Sămănătorul, sub conducerea lui A. Vlahuță și G. Coșbuc, pare pînă la un punct o continuare a revistei Vatra apărută în 1894, sub călăuzirea lui I. Slavici, G. Coșbuc și I. L. Caragiale, acesta din urmă retras curînd de la direcție. Există similitudini de idei și expresii între programul Vetrei și al Sămănătorului, încît chiar dacă nu aceeași pană le-a scris deopotrivă, cele două programe sînt, în tot cazul, manifestarea unei mentalități constituite la sfîrșitul secolului trecut. Această mentalitate pornea din recomandările Daciei literare pentru o literatură de inspirație națională, o mentalitate care derivase însă, în timpul celor aproape cincizeci de ani de cînd M. Kogălniceanu preconizase noua îndrumare a literaturii române, către cultul trecutului. Aceeași recomandare, în programul Sămănătorului : „Nu vedeți abisul în care vă prăbușiți cu toții, ne spunea un bătrîn mai zilele trecute, nu vedeți că voi, tinerii de azi, ați ajuns să vă sfiiți pînă și de rostirea cuvintelor : patrie, iubire de țară, de popor, de limba și de datinele strămoșești ? Culegeți și înșufletiți din nou vorbele acestea mari — atîția viteji au luptat și-au murit pentru ele — treceți-le prin inimile voastre și le reîncălziți, spălați-le în inimile voastre și le redați întelesul, viața și strălucirea lor de odinioară... Suflați colbul de pe cronici, cum zice poetul, și faceți să renască virtuțile bătrînilor de-atunci în sufletul tinerimii de azi"... Totuși, alături de aceste accente paseiste care înrudesc atît de aproape programul Vetrei și acel al Sămănătorului există, în acestea din urmă, și un alt accent, în care simțim ceva din tumultul țării în care răscoalele țărănești, devenite endemice, se pregăteau să izbucnească în marea criză de la 1907.**

N. Iorga, devenit în acel moment, spiritus rector al Sămănătorului și al cărui temperament

literare, care pierduseră, sub direcția lui S. Mehedinți, vechea lor influență asupra publicului și scriitorilor, declară a nu se călăuzi decît de criterii artistice. „Atitudinea criticului, în concepția acestei reviste, scrie M. Dragomirescu, n-are să fie influențată cîtuși de puțin de conținutul operei de artă". Curentele și directivele îi sînt indiferente criticului, care n-are a se preocupa de „sugestiunea întîmplătoare a mediului artistic, politic sau cultural". Cititorii sînt avertizați că judecățile revistei se vor conduce numai după criteriul artistic al perfecțiunii realizării. Ne găsim deci într-un punct înaintat al autonomiei estetice. Dar cum indiferentismul politic absolut nu este cu putință, ceva din tendințele revistei apare totuși, la cîteva luni după evenimentele din martie 1907, rămase pînă atunci necomentate, cînd cineva care iscălește Principele Leon Ghyca se bucură de ospitalitatea Convorbirilor, publicînd Cugetări, ca de pildă : „Ierarhiile sociale pe care le-a stabilit mintea omenească, printre veacuri, își au sorgintea în ierarhia firească a tot ce trăiește, — și negarea lor e o critică zadarnică ce s-ar aduce naturii" sau „Utopiile constituționilor care desființează stări de fapt, și introduc în locul lor ficțiuni, — recoltează revoluții". Autorul pare a polemiza deci chiar cu Constituția de la 1866 și revista comentînd cugetările Principelui, admiră în ele felul „cum s-au reflectat într-o inteligență pătrunzătoare și cu vastă cultură, ultimele nenorocite evenimente prin care am trecut", apoi opune acestor mărgăritare, culese din gura aceluia care le formulase, operele prin care „poeții noștri, lacomi de glorie, dar seci de simțire adevărată, au vrut să ne miște sufletele". În aceeași vreme, M. Dragomirescu ducea campania lui împotriva poeziei lui Octavian Goga.**

Abia către sfîrșitul perioadei mai restrînse caracterizate mai sus, frămîntarea țării își găsește în revistele lui N. D. Cocea, în Viața socială, **(februarie 1910) și în** Facla, **care îi urmează după o lună, o expresie liberă de prudență în declarații, de retractări, de adaptări reformiste în cadrul acceptat al orînduirii vremii. Remediul social nu mai este căutat acum în întoarcerea la trecut, în răspîndirea simpatiei pentru țărănime, ca depozitară a tradițiilor poporului, în captarea bunăvoinței cercurilor luminate ale boierimii, în propuneri reformiste, ci prin preconizarea revoluției sociale, cu o claritate și energie a accentelor, față de care nu găsim nimic asemănător în epocă. Viața socială aduce trinitatea scriitoricească a lui Cocea, Galaction și Arghezi. Acesta din urmă deschide primul număr al revistei cu poezia Rugă de seară, a cărei tonalitate trebuie neapărat să izbească puternic :**

Cuvîntul meu să arză, / Gîndirea mea s-arunce foc / În sinagoga lor bastardă ; / Și ciuma-n formă de cocardă / Să cadă-n pieptul lor de soc / Căscat deapururi spre Noroc. / Să-mi fie verbul, limbă / De flăcări vaste ce distrug / Trecînd ca șerpii cînd se plimbă, / Cuvîntul meu să fie plug / Ce fața solului o schimbă, / Lăsînd în urma lui, helșug. / O ! dă-mi putere să scufund / O lume vagă, lincezindă, / Și să țîșnească apoi din fund, / O altă, limpede și blîndă.

Cititorii vremii au auzit atunci un alt sunet al poeziei românești decît acel cu care îi obișnuise idilismul Sămănătorului, neclasicismul Convorbirilor, modernismul academic al Vieții Noua. Energia expresiei în poezia lui Arghezi, noutatea îndrăzneață a lexicului și a metaforelor, patosul ei revoluționar făceau sensibilă o nouă îndrumare a literaturii.

Cocea face să apară Facla în ziua aniversării răscoalelor din martie 1907 și schițează cu acest prilej, un program pus în slujba „unui ideal neînvins de cultură și de dreptate socială". Revistele lui Cocea sînt acelea care ne fac a simți mai viu rotirea vremurilor.

Anii 1910—1920 alcătuiesc intervalul cel mai confuz al perioadei pe care ne pregătim s-o studiem. Unele din revistele apărute în răstimpul anterior continuă și după 1910. Cresc acum și unele din operele ale căror temelii fuseseră așezate mai înainte, printre care a lui Mihail Sadoveanu. Apar și unii scriitori noi a căror însemnătate se va preciza în deceniul următor, cum este cazul lui Liviu Rebreanu. În general însă, intervalul 1910—1920 se caracterizează prin dispariția curentelor literare și a înfruntării lor. Îndată ce se aprinde războiul mondial, în august 1914, țara veche se întreabă ce drum va lua în conflagrația generală. Pasiunea politică domină întregul peisaj publicistic.

Va trebui să fie studiat ecoul revoluției din octombrie 1917 asupra literaturii momentului. Galaction și Cocea vor fi și acum numele mai cunoscute, care vor trebui amintite în legătură cu ecoul local al marelui eveniment mondial. Sub presiunea acestuia, clasa conducătoare consimte la acordarea votului universal și la o nouă împroprietărire a țăranilor, în condiții care n-au împiedicat însă refacerea marii proprietăți într-un scurt interval. Înmulțirea bogățiilor țării, ca urmare a creșterii teritoriale, deschide un vast cîmp exploatării burgheze și speculației politicianiste. Nevoile de cultură ale unui stat în care trăiau acum optsprezece milioane de

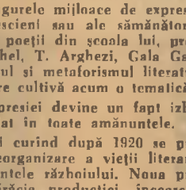

cetățeni, printre care numeroase minorități naționale, puneau problema culturală și literară în alți termeni decît în vechea țară. În însemnări literare, care apar la Iași, din februarie 1919, sub conducerea lui M. Sadoveanu și G. Topîrceanu, G. Ibrăileanu încearcă să tragă liniile viitoare de direcție ale noii literaturi. Vechiul punct din program al Vieții românești părea a-și fi găsit condițiile realizării lui. „Avem credința — citim în primul număr al însemnărilor literare — că cele două mari acte, de covîrșitoare însemnătate istorică — unirea tuturor românilor și dezrobirea țăranilor — care au înlăturat toate obstacolele dezvoltării normale și pline a întregului neam și a tuturor forțelor lui, vor da și literaturii noastre, ca și celorlalte manifestări ale energiei românești, un avînt nebănuit, care ne va așeza definitiv în rîndul popoarelor de cultură universală". Se întrevăd posibilitățile schimbării acelui ton de tristețe ale literaturii române, pe care urma să-l înlocuiască hotărîrile „unei vieți normale, de muncă și de nădejde în rezultatul sforțărilor".

Prevederile lui Ibrăileanu s-au realizat în parte, totuși cu excepția ideii că „viața de seriozitate, munca de refacere și de construire", multele și variatele probleme ce ni se impun pe viitor, vor fi un teren puțin favorabil acelei literaturi care începuse să înflorească înainte de război și care se numea „decadentism", „simbolism", „modernism" etc. Aceste curente au luat dimpotrivă o mare dezvoltare după război, fie ca o expresie a diversiunii față de creșterea protestului social, fie tocmai în legătură cu acesta, dar în formele așazise „revolte în genunchi". Apariția noilor mijloace de expresie nu este însă niciodată un fapt pe care evoluția literară poate să-l nesocotească. După 1920, devine evident că nu se mai putea scrie cu singurele mijloace de expresie ale epigonilor eminescieni sau ale sămănătorismului. Macedonski și poeții din școala lui, proza și poezia lui D. Anghel, T. Arghezi, Gala Galaction renovaseră lexicul și metaforismul literaturii. Chiar la scriitorii care cultivă acum o tematică tradițională, înnoirea expresiei devine un fapt izbitor, care va trebui studiat în toate amănuntele.

Înainte și curînd după 1920 se produce încercarea de reorganizare a vieții literare, întreruptă de evenimentele războiului. Noua presă literară deplînge sărăcia producției, încearcă s-o stimuleze și să preconizeze viitoarele linii de direcție. E. Lovinescu care, la 19 aprilie 1919, face să apară Sburătorul **său, n-are deocamdată nici un program. Face o singură făgăduială. „Sperăm să punem între paginile** Sburătorului, **scrie el, o floare presată : floarea bunului simț, care e mai puțin răspîndită decît s-ar crede". Abia după trecerea anilor. Sburătorul își precizează poziția în configurația literară a vremii, militînd pentru autonomia artei și curentele moderniste. Aplicînd schema sociologică a lui Gabriel Tarde, Lovinescu vede în civilizație un fapt de imitație inovatoare, în luptă cu tendințe de perseverare a formelor vechi. Istoria civilizației românești este alcătuită, pentru el, din succesiunea și antagonismul acestor tendințe, față de care el ia poziție în sensul inovației occidentaliste. Se refăcea astfel poziția lui Densușianu, pe care criticul o slujește nu cu membrii unui cenaclu, recrutat mai cu seamă din cercurile academice, ci printr-o încercare de grupare a tuturor forțelor literare ale vremii, chemate la colaborare, indiferent de estetica profesată de fiecare.**

La Cluj, sub conducerea lui Cezar Petrescu, apare la 1 mai 1921, Gîndirea. **După o scurtă reapariție a Luceafărului la București, sub vechea direcție a lui Octavian Tăslăuanu, Ardealul rămăsese fără o revistă literară, Gîndirea dorește să ocupe locul rămas liber, altfel decît o putea face, la Sibiu, Transilvania, cu forțe literare neîndestulătoare. Dar noua revistă n-are nici ea un program, căci după cum crede autorul primului articol : „Pe drumul „Gîndirei", fatal, fiecare e răzleț și izolat. Drumul e deschis altul pentru fiecare ; și înțelegem a recunoaște de la primul pas, că fiecare va ajunge acolo, unde puterile sale sînt în stare să-l aducă". Gîndirea nu va deveni revista unui curent decît mai tîrziu, la București, sub directoratul lui Nichifor Crainic, care o va transforma în organul unei îndrumări naționaliste și ortodoxiste, în strînsă legătură cu mișcările de dreapta. Deocamdată, noua revistă dorește numai o grupare a unor talente literare tinere, printre care remarcăm pe Lucian Blaga, Adrian Maniu, Gib. I. Mihăescu sau pe Al. Philippide, care apăruse mai întîi în seria nouă a Vieții românești, la Iași.**

Alături de revistele care, deocamdată, nu afirmă un program, alte cîteva publicații încearcă să schițeze o directivă. În Umanitatea, **apărută la Iași în 1920, dr. C. I. Parhon arată că „pentru a evita pe viitor milioanele de omucideri și schilodiri, oamenii de știință — și adaug la aceștia și pe literați și artiști, într-un cuvînt pe toți cei care aspiră la însemnata sarcină de a perfecționa sufletul omenesc — trebuie să arate popoarelor că interesul lor cel mai mare e să suprime, de comun acord. Inseși mijloacele care amenință necontenit ca masacrul uman să reînceapă. Toată intelectualitatea omenirii să propage popoarelor dezarmarea". Revista aduce ecouri din viața sovietelor și pare a nutri simpatii socialiste.**

În martie 1920, după patru ani de întrerupere, apare și noua serie a Vieții românești, pentru a relua directive afirmate mai înainte în Însemnări literare și pregătindu-se pentru noi lupte ideologice, ca de pildă aceea în legătură cu problema specificului național, și pentru noi lupte politice, cînd amenințările îndreptate împotriva instituțiilor democratice și a tuturor cuceririlor pe care acestea și le mai puteau propune, scot la iveală și dau posibilitate de manifestare unor talente noi, printre care cel mai de seamă va fi acel al lui Mihail D. Ralea. Nu putem urmări însă aici întreaga dezvoltare a vieții literare în perioada 1920—1933, în timpul căreia se constituie și dobîndește profilul ei definitiv opera lui T. Arghezi, a lui Liviu Rebreanu, a Hortensiei Papadat-Bengescu, a lui Camil Petrescu, a lui Lucian Blaga, a lui Al.

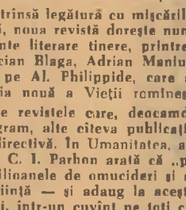

Philippide, a lui Cezar Petrescu, și a atîtor altora. Cu toată dispersarea tendințelor, epoca nu este lipsită de fecunditate, ba chiar, comparată cu producția literară a perioadei anterioare, noile contribuții în poezie, în proză, în critica literară a scriitorilor afirmați acum reprezintă o extindere remarcabilă a terenului de observație socială și psihologică, cu mijloace artistice evident superioare.

În jurul anului 1930 și după această dată, contradicțiile perioadei anterioare se întețesc. Instituțiile democrației burgheze rămîn a fi aparate aproape numai de Viața românească. Se alătură aceleiași tendințe, de la 25 noiembrie 1933, sub conducerea lui Tudor Teodorescu-Branițe, o revistă săptămînală de politică și literatură, Cuvîntul liber. **Apăruseră numeroase formații fasciste, antisemiții lui Cuza, naționaliștii lui Goga, corporatismul lui Mihail Manolescu, batalioanele lui Sever Bocu, tot atîtea formații pe care le vor absorbi pînă la urmă legionarii lui Zelea Codreanu. Cuvîntul liber avertizează pe cetățeanul vesnic înșelat : „Pentru d-ta, scump cetățean al țării mele, apare astăzi** Cuvîntul liber. **Pentru d-ta și numai pentru d-ta ca să-ți spună adevărul crud și ca să te întrebe neted : De ce strigi URA, cetățene ? Politicianul îți spune, ipocrit, că d-ta ești stăpînul, că votul d-tale decide soarta țării, pentru ca a doua zi după alegeri, instalat în confortabilă limuzină ministerială, să-ți încarce spatele și să-și rîdă în barbă. Noi îți vom spune sincer, că nu ești stăpîn pe nimeni și pe nimic, nici chiar pe d-ta : că ești un biet caraghios, păcălit rînd pe rînd de toată lumea, înșelat pe rînd de toate făgăduielile de toate programele, de toate frazeologiile" Paginile revistei se deschid noilor scriitori legați de mișcarea muncitorească. Apar nuvelele lui Alexandru Sahia, nutrite dintr-o durerosă experiență. Prin conducerea și substanța lui, în împrejurări atît de neprielnice, Cuvîntul liber, împreună cu** Viața românească **trecută pe rînd sub direcția lui Mihail Ralea și G. Călinescu, sînt printre puținele cetățui ale libertăților publice în epoca fascizării țării.**

Am înfățișat liniile de dezvoltare socială și politică ale literaturii române în epoca 1900—1944. Fiecare din aceste directive a fost reprezentată de către o revistă, care a afirmat o ideologie și și-a ales colaboratori după criteriile sale ideologice. Trebuie să spunem însă că, pînă în jurul anului 1930, programul revistelor nu s-a realizat cu toată consecvența în sumarul lor, astfel încît putem întîmpina în acestea nume de autori și contribuții literare care nu cad sub incidența ideologică a programelor. Pentru a cita două singure exemple, alese de la începuturile epocii studiate, ilustrative pentru relativa toleranță literară a revistelor, amintim pe D. Anghel și pe I. Minulescu, scriitori atît de puțin sămănătoriști la Sămănătorul. Acestă împrejurare, destul de generală pînă în pragul perioadei care ascute contradicțiile sociale și grupează pe scriitori în sfere exclusive, face aproape imposibilă sistematizarea materialului literar după revistele care l-au adăpostit și impune studiul monografic al diferiților scriitori, care pot fi de altfel grupați și în capitole colective, atunci cînd opera lor este mai restrînsă, dar afinitățile lor de gen sînt evidente.

Preocupați, în considerațiile de mai sus, a stabili cadrele sociale și politice ale literaturii române în epoca 1900—1944, nu m-am putut opri îndeajuns asupra caracterizării artistice a curentelor, a scriitorilor și operelor. Istoria literaturii române între 1900 și 1940 este, pe de o parte, istoria dezvoltării sociale a țării în acest interval, așa cum se reflectă în operele literaturii frumoase, pe de altă parte este istoria acestor opere, așa cum ele se înlănțuiesc după teme, după genul, după procedeele lor de artă.

Nădăjduim deci că va reieși din prezentarea întregii epoci, articulată în cele patru perioade mai restrînse, cum emoția simpatetică pentru clasele exploatate, mai ales pentru țărănime, apare în tonul liric, duios, al aproape întregii producții grupate de scriitori Sămănătorului și al revistelor afiliate acestuia. Tonul se schimbă la Viața românească, **unde simpatiile pentru țărănime nu mai sînt susținute de simpla considerație că, fiind depozitara vechilor tradiții ale țării, această clasă socială merită iubirea tuturor românilor. Viața românească, prezentînd țărănimea ca pe o clasă deposedată de drepturile ei, luptă pentru cucerirea acestor drepturi. În același timp burghezia cultivată a orașelor își făurește propria ei literatură, care, disociată de viața adîncă a țării, nu poate depăși niciodată nivelul artificiozității. Atitudinea mai clară și mai răspicată, așa cum o putea produce însușirea unei culturi socialiste și legăturile cu mișcarea muncitorească, determină în revistele lui N. D. Cocea o incisivitate artistică superioară în paginile acestuia, ca și în acele ale emulilor lui, Tudor Arghezi și Gala Galaction. În jurul anului 1910 se produce deci transformarea artistică cea mai importantă a literaturii române, în epoca post-eminesciană. Directiva artistică a lui Cocea și Arghezi este acoperită însă la mijlocul perioadei 1910—1920 de producția pregătitoare a războiului și de ecourile oficializate ale acestuia, pînă în momentul dezorganizării aproape totale a vieții literare. Antagonismele teoretice, atît de caracteristice pentru prima perioadă, sînt înlocuite de antagonismele politice, și astfel, în a doua perioadă distinsă de noi, problemele puse de lupta literară a primei perioade devin treptat inactuale. Neutralitatea ideologică se menține cîtva timp și la începutul perioadei care începe după 1920, dar ascuțirea luptei sociale și politice dezvoltă realismul în operele lui L. Rebreanu, H. Papadat-Bengescu, Cezar și Camil Petrescu, G. Călinescu, face să înflorească romanul ca formă**

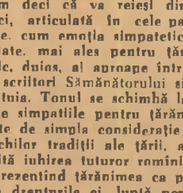

a unei mai întinse și mai multiple observații a societății, în timp ce reacțiunea claselor conducătoare încurajează modernismul, expresia alambicată și ermetică, asvîrlită ca un văl peste frămîntarea adîncă a țării, pînă cînd amatorii de dictatură, grăbiți să smulgă puterea din mîinile vechilor clase conducătoare, folosesc ca forme de expresie divagația mistică, împreună cu mijloacele polemicei celei mai sălbatice.

Anii 1900—1944 au alcătuit o perioadă de frămîntări adînci, cu mult mai grele prin încercările impuse țării, decît acele care i-au fost hărăzite în secolul anterior.

Multele încercări ale vremii, dezvoltarea antagonismelor sociale, complexitatea mereu crescîndă a raporturilor sociale, îmbogățirea culturii au creat scriitorilor un teren mai larg de experiențe și observații și au adîncit conștiința lor. Din această pricină cele patru decenii de la începutul veacului nostru au produs scriitori cu nimic mai prejos decît acei ai secolului trecut, iar cei mai de seamă dintre artiștii literari care și-au clădit opera sub ochii noștri stau cu cinste alături de marii clasici, de Mihai Eminescu, de Ion Creangă, de Ion Luca Caragiale. Îndrăznim chiar a spune că față de literatura secolului al XIX-lea, aceasta prezintă o mai mare complexitate tematică și a cîmpului de observații, mai multe legături cu celelalte literaturi ale lumii, mai multă îndrăzneală în concepție și expresie. Putem spune, fără teamă că am putea fi contrazișși, că epoca 1900—1944 este una din cele mai însemnate și din cele mai fecunde ale întregii literaturi române. Este epoca în care s-a format opera măreață a lui Mihail Sadoveanu, sinteza vieții populare românești în trecutul și prezentul ei și, prin partea ei lirică, atît de importantă în întregimea operii, evocarea cea mai mișcătoare a naturii patriei, ca și a vredniciei și a culturii interioare a poporului nostru. A luat acum naștere opera lui Tudor Arghezi artist modern, fire complexă și luptătoare, dispunînd de curba cea mai întinsă a simțirii, de la sarcasmul cel mai amar la vibrația cea mai suavă, revoluționar al limbii și al formei poetice, cu un rol atît de mare în evoluția literaturii, încît se poate afirma cu toată siguranța că, de la versurile și proza lui Arghezi începe o epocă nouă a literaturii române. Acum s-a clădit treptat opera lui Liviu Rebreanu, vastă prezentare a conflictelor societății noastre contemporane, datorită unui artist scrupulos și exact, înzestrat cu o mare ascuțire a observației, capabil să domine o masă imensă de fapte și să le ordoneze în construcții monumentale. În jurul lui Sadoveanu, Arghezi și Rebreanu iau loc, pe trepte diferite, o mare mulțime de poeți, de prozatori, de dramaturgi, de critici și eseiști, creatorii literaturii propuse cercetării noastre. Actualitatea literaturii din epoca 1900—1944 este un fapt pe care critica, în operațiile ei de valorificare, trebuie să-l rețină. În fine, unii din scriitorii din indicele nostre de nume continuă să creeze și astăzi și dau contribuții însemnate literaturii din epoca construirii socialismului, încît volumul consacrat acestei ni i-ar putea disputa, dacă faptul că s-au format și au dat partea cea mai întinsă a creației lor în epoca anterioară nu i-ar lega, cu drepturi imprescriptibile pentru noi, de răstimpul pe care l-am studiat aici.

O PIATRĂ DE HOTAR

Ioana Comănici era o femeie mărunțică și modestă. A lucrat întîi la noi, la sectorul 7 și la plasă. Apoi, după reorganizarea administrativă din '50, a trecut la raion și s-a ocupat un timp de munca în rîndul femeilor. S-a căsătorit și a divorțat între timp, fiindcă bărbățelul său, activist și el, era din cale afară de afemeiat. Cînd vorbea de ea n-o scotea din „tovarășa mea" și din „iubita mea" și-apoi, dacă trecea colțul și dădea de una, se agăța numaidecît, ca scaiul de oaie. În sfîrșit, tipul era așa cum era și nu merită prea multă atenție. Dar ea, Ioana, merită și atenție și respect, merită tot ce i se cuvine unui om adevărat, un om care s-a dăruit revoluției printr-o muncă modestă și perseverentă, de ani și ani de zile. Mie, mai cu seamă, ea mi s-a întipărit în minte ca o figură de neuitat, frumoasă și măreață. Și totuși atît de modestă, pentru că altfel, după cum ți-am mai spus, ea era mărunțică și obișnuită, șterșă chiar, o femeie oarecare, o activistă de rînd, cum au fost și cum sînt și astăzi atîtea și atîtea. Și dacă n-ar fi fost faptul acela din comuna D., întîmplarea care a ridicat-o la lumina ei adevărată și care i-a pecetluit și soarta într-un mod atît de perfid și de cumplit — așa ar fi rămas în amintirea mea și a celorlalți tovarăși, în amintirea tuturor celor care o cunoșteau. Dar faptul acesta ca atare, nu l-a provocat ea, nu l-a căutat și nici nu l-a dorit. Ea se afla atunci în D. de mai mult timp și fusese trimisă în mod special acolo, pentru că în comuna aceasta se petrecuseră niște lucruri asemănătoare cu cele de care vorbești tu în cartea ta, dacă nu și mai grave și treburile mergeau prost și-acum acolo. Pentru că de obicei ea era trimisă unde erau complicații, unde erau probleme. Și ea nu zicea niciodată nu, se ducea și le descîlcea, mai de vreme sau mai tîrziu. Avea ea un fel al său de a lucra, tacticile ei, cum îi plăcea să spună. Și-odată, într-o ședință cu activul, cînd a fost întrebată cum lucrează, care sînt metodele sale de muncă, ea și-a definit stilul de muncă în cîteva cuvinte: „Eu colaborez cu femeile!... Și femeile sînt o forță, să știți... Dumneavoastră admiteți asta numai teoretic... Eu o admit și practic"... După aceste considerații, Ioana a arătat ce face ea cînd merge într-un sat. Și ne-a povestit, printre altele, cum a găsit odată o activistă care învăța femeile să gătească și să scuture în casă, deși femeile acelea știau să facă lucrurile acestea, mai bine decît ea. Dar ea îi dădea zor cu dădăcitul, fiindcă era convinsă — era orășeancă get-beget — că la țară e numai înapoiere și numai nepricepere și că munca politică trebuie să înceapă cu civilizarea oamenilor. „Asta era un fel de teorie, a tovarășei aceleia! a spus Ioana Comănici. Și eu n-am fost de acord cu ea... Munca politică e muncă politică și trebuie să primeze... Și-apoi, oamenii se civilizează ei și mai repede, dacă ajung la o anumită înțelegere... Eu cel puțin pe judecățile acestea m-am bizuit!... Și pe avantajul pe care l-am avut prin faptul că am copilărit la țară și-am văzut cu ochii mei cum o duceau femeile înainte vreme..."

Tot atunci, Ioana Comănici ne-a povestit o întîmplare de care altcineva în locul ei ar fi făcut caz, numaidecît. Asta se întîmplase într-o iarnă, cînd ducea muncă de lămurire într-un sat. Se înscrisese în colectivă jumătate satul de cînd erau ei acolo, — fiindcă erau mai mulți tovarăși — și-ntr-o seară iată că vine la Ioana Comănici un om. Se trecuse și el și-acum venise s-o-ntrebe ceva, anume, fiindcă o văzuse mai deschisă și mai inimoasă. „Cum te cheamă pe dumneatale?" a întrebat-o omul după ce a tras-o mai de-o parte, să nu-i audă nimeni. „Comănici"! a spus Ioana. „Lasă-i încolo pe comuniști! a mai spus omul. Mie spune-mi curat cum te cheamă, ca să știu eu la cine să viu la toamnă, dacă nu m-aleg cu nimica de la colectiva voastră!... Mie dă-mi un nume, spune-mi cum te cheamă!..." „Ioana mă cheamă! i-a spus ea, răzînd, fiindcă-și dăduse seama de confuzia pe care o făcuse omul. Și dacă nu mă cauți, te caut eu la toamnă...". Pînă la urmă așa s-a întîmplat, omul n-a căutat-o, în schimb l-a căutat ea, toamna. Și l-a găsit liniștit. Ieșise bine la colectivă și s-a rugat de ea ca de-un dumnezeu să nu-l trădeze. „Nu de alta, da o să rîdă toți de mine!..."

Altfel, Ioana Comănici părea cu totul neinteresantă. Doar în munca de zi cu zi vibra și scăpăra, era ea cea adevărată, mimoasă și inteligentă, cu totul altfel de cum era în mod obișnuit. De aceea și era ea trimisă în locurile mai dificile, fiindcă punea suflet și inteligență în muncă. De aceea a fost trimisă și-n D. atunci, fiindcă acolo se complicaseră din nou lucrurile, altfel decît în '51—'52. Acum erau alte probleme la ordinea zilei și-ntre oameni — satul era aproape tot în gospodărie — se stîrniseră altfel de frămîntări. Era vorba de zile-muncă, de felul cum se făcea retribuția muncii și distribuirea ei, mai ales distribuirea, fiindcă gospodăria avea prea multe brațe de muncă, așa că cine avea ce lucra era avantajat, într-un fel. Dată fiind această situație, toate învîrtelile și toate șurubăriile se axaseră pe această avantajare, pe împărțirea muncii. Și cei care erau mai aproape de conducere, ori erau prieteni sau neamuri cu brigadierii și cu șefii de echipe, făcuseră zile și-n toamnă, la împărțirea avansurilor, și-n iarnă, rămaseră mai așa, mai la urmă. Totul se petrecuse în liniște, țărănește, ardelenește mai bine zis, și oamenii, cei care fuseseră nedreptățiți, nici n-au zis nimic, atunci. Dar acum, că se apropia primăvara și-ar fi trebuit să iasă la lucru, au început și ei să vorbească. „Să meargă cei care-or mai mers!" spuneau ei. Atît și nimic mai mult. E adevărat că între timp mai fuseseră ei atîtați și zădărîți de către niște foști învîrtiți din sat; unul dintre aștia fusese președinte în '52, cînd fuseseră probleme acolo, și fusese schimbat pe urmă, fiindcă lucrase prost. În sfîrșit, cu ajutorul lui și al altora, și cu ajutorul situației aceleia delicate, în deosebi, — s-a creat acolo o stare extrem de încordată. Pe deasupra toate erau în regulă și dacă ar fi mers altcineva în D. așa ar fi spus, că-i în ordine. Dar Ioana Comănici nu era dintre aștia. Ea a cercetat și-a vorbit cu zeci de oameni — și cu femeile ei, în primul rînd — și-apoi după vreo două sau trei săptămîni a

---

POVESTIRI
de ION LĂNCRĂNJAN

---

dat telefon la raion și a spus că a convocat o adunare generală și că ar fi bine să mai vină cineva acolo, vreo cîtiva tovarăși.

— Eu am pregătit totul, aici! a spus ea. Și-acum, dacă facem o adunare generală ca lumea, lămurim lucrurile...

Și-așa a și fost pînă la urmă.

Adunarea asta generală a lămurit și spulberat situația aceea grea, care se crease. Dar nu prin discuțiile care ar fi trebuit să se poarte pe marginea unui referat în care se arăta cum au fost împărțite muncile, în gospodărie.

Referatul s-a ținut, dar la discuții nu s-a ajuns.

La un moment dat, cînd se făceau înscrierile la cuvînt, a strigat cineva din fundul sălii:

— Acuma, mă!

Și-apoi, în aceeași clipă, altcineva a spart lampa, cu o bîtă ori cu piatra. Și-n sală s-a făcut întuneric și s-a stîrnit învălmășeală.

Tovarășii care erau în prezidiu au ieșit repede din sală, printr-un coridor care dădea de-a dreptul în uliță. Și-apoi au fugit, s-au risipit în grabă, ca potîrnichile; unii s-au dus la raion, de-a dreptul, alții au început să se agite și să ceară ajutoare, la telefon.

— În D. iar sînt complicații!... E fierbere mare...

În sală, la masa prezidiului, n-a rămas decît Ioana Comănici, singură singurică. Și oamenii, mai cu seamă cei care erau porniți să facă zarvă, au rămas trăzniți, cînd au auzit-o strigînd, poruncindu-le să se liniștească și să meargă careva după o lampă.

— S-aude, oameni buni? a strigat ea. Aduceți o lampă... Pe-ntuneric nu putem sta de vorbă!... Nu ne putem înțelege, dacă nu ne vedem!...

Zăpăceala și deruta din sală a mai durat cîteva minute, pînă cînd și-au revenit cel care crezuseră că de-acuma-i gata, sînt stăpîni pe situație. Apoi, lucrurile s-au învălmășit și mai tare.

— Cum, mă, n-or fugit toți? au întrebat unii.

— Nu, măi!.. O rămas aia, despicată!.. Deșteapta aia, măi!...

— Păi pe aia o punem jos, mă!...

Ioana s-a agățat de vorbele astea din urmă și le-a spus oamenilor să rămînă liniștiți. S-a adresat apoi femeilor, pe rînd, spunîndu-le la fiecare, în parte și pe nume, fiindcă le știa și le cunoștea de-acum pe cele mai multe — să se ducă după o lampă ori după un lămpaș și să nu lase lucrurile să alunece spre un alt deznodămînt. Și-a aruncat în cumpănă tot ce știa ea despre neregulile de la gospodărie, despre învîrtelile pe care le făcuseră unii și alții acolo. Și-a reușit, cu ajutorul femeilor, în primul rînd, să struncască harababura din sală. Și-ntr-un timp, cînd s-au năpustit unii către masa prezidiului, să isprăvească o dată cu Ioana, femeile s-au opus, cele mai multe, strigînd și făcînd larmă. Și-n sală s-a stîrnit forfotă și mai mare, fiindcă și oamenii, — bărbații — s-au ales în două tabere. Unii s-au alăturat femeilor, iar alții au început să le înjure, că de ce se amestecă și ele, de ce nu se duc acasă, de ce nu tac. Ioana a profitat și de disensiunea aceasta, a atîtat-o cît a putut de mult, reușind să mai domolească spiritele, cît de cît și numai pentru-un timp, pentru că pe urmă s-au ivit unii, cei care stîrniseră zizania, care au năvălit dintr-o dată către masa prezidiului, s-o calce în picioare, să isprăvească o dată cu ea. Dar ceilalți, cei care-i țineau parte, s-au opus și i-au oprit. De vreo cîteva ori s-a repetat asta și-ntr-un rînd a venit o femeie și i-a spus Ioanei cu răsuflarea tăiată, să plece, să fugă, pînă nu-i tîrziu. Dar ea, nici gînd. A rămas mai departe în sală, deși-i era frică — mi-a spus-o pe urmă, o treceau mereu sudorile și-ntr-o clipă îi era frig și-ntr-alta îi era cald de nu mai putea — și-a strigat și vorbit tot timpul, cerînd să se aducă o lampă, spunîndu-le oamenilor pe nume, vorbindu-le despre ceea ce-i durea pe cei mai mulți, despre nedreptățile care se făcuseră acolo. Și-ntr-un tîrziu, spre miezul nopții, a adus careva o lampă. Și-apoi încă una și mai una.

— Acuma-i și mai bine! le-a spus Ioana oamenilor, de parcă nu s-ar fi întîmplat nimic mai înainte. Dacă ne vedem, ne-nțelegem mai ușor!...

Și-a coborît între ei, s-a așezat și ea într-o bancă și-a cerut niște apă. Pe urmă a stat de vorbă pînă în zori, continuîndu-și cuvîntul, propunînd și sugerînd măsuri de îndreptare a situației de-acolo, atrăgîndu-i și pe ei în mișcarea asta nouă. Dimineața, cînd s-au întors cei care fugiseră au găsit-o între oameni, întreagă și sănătoasă. Atîta doar că era palidă și obosită. Dar era și bucuroasă. Și cînd a fost întrebată de ce n-a fugit (întrebarea suna altfel: de ce s-a expus degeaba, prostește?) ea a zîmbit, cu îngăduință și fără aroganță.

— Aș fi plecat și eu, a mai spus ea, dar n-am mai apucat!... Și-atunci, dacă n-am avut încotro!...

Nu era așa, bine înțeles, dar ea vroia să înlăture cît mai de grabă stînjeneala celorlalți, fiindcă lor nu le era la îndemînă, dimpotrivă. Nici n-a stăruit de fapt așa de mult asupra acestor lucruri și-a trecut la altele, la măsurile ce trebuiau luate acolo, cît mai repede posibil, ca să se înlăture toate neregulile. Ea le știa pe toate, dinainte de ședință. Și ce nu știa aflase atunci, la ședință, cînd stătuse de vorbă cu oamenii. Și-acum știa de ce era nevoie și-a arătat, concret, ce trebuiește făcut. Și-n afară de asta a cerut să lucreze acolo, în continuare. Și-a obținut aprobarea asta — cu toate că ar fi fost nevoie de ea în altă parte, — și-a rămas acolo pentru totdeauna.

Acum, în locul unde stă ea, în pămînt, se află o piatră pe care scrie cu litere cam strîmbe și cam grosolane:

„TOVARĂȘA IOANA
COMANICI"

Sfîrșitul ei s-a petrecut la vreun an și ceva de la adunarea aceea de pomină. Era primăvară și ea venea pe jos de la un instructaj. Cineva i-a ieșit înainte și a ucis-o. Apoi, la vreo lună de zile după asta, fostul președinte al gospodăriei, — care fusese schimbat în urma evenimentelor amintite — s-a spînzurat într-un pîriu, agățîndu-se de un salcîm înflorit...

ION ALEXANDRU

UN KILOMETRU DE MINERI

Un kilometru de mineri
Coboară-n schimb la ora 11 noaptea.
Cu hrana rece învelită în ziare, sub brat,
Cu centura măștii de gaze pe umăr
Și lampa electrică înșurubată la piept.

Bate un vînt artificial prin galerii
Cei mai tineri împodobiți cu șaluri pe cap
Și vorbind tare,
Cei mai în vîrstă tăcuți și în pași uniformi,
Cei înalți lovindu-se din cînd în cînd
Cu capul de becuri
Căștile lor tari, ca de oțel, se aud bubuind.

La răscruce de orizonturi rîndul se rupe în do
Cu strîngeri de mîini
Unii coboară pe scări înguste
Mai degrabă-n pămînt,
Alții urcă, împingîndu-se din spate
Cu lămpile unul pe celălalt.

La răscruce de orizonturi rîndul se rupe în două
Unii coboară pe scări înguste
Mai departe, în pămînt,
Alții urcă împingîndu-se din spate
Cu lămpile unul pe celălalt.
Eu cu care să plec mai departe?

ÎN MUNȚI

Fetele-n munți se mărită devreme,
Vine un bade ciudat de departe-ntr-o seară
Cu pălăria trasă pe ochi
Și te pețește cît tragi o țigară.

Fata trebuie să-și stringă toate lucrurile
Într-o năframă mai mare,
Îi sărută pe frații mai mici și se duce;
Părinții o petrec pînă la poartă cu sfaturi.
Ciinele-n legătoare scîncește pripit.

Pămîntul le-ntinde o cărăruie la îndemînă,
Badea merge plecat înainte, fata pe urmele lui.
Apoi noaptea coboară un stînjen mai jos de stele
Iar cînd e iarnă, brazii se-aud pe vînt înghețînd.

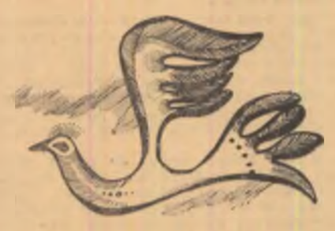

CULMEA DEALULUI

După atîta căutare și drum,
pe culmea senină a dealului am poposit.

De-o parte se vede tinerețea mea cum pleacă
împotmolindu-se — focurile se rup din vetre
și rămîn casele goale, arse rămîn pășunile
ca după secetă și pîrjol, și fîntînile stinse.
Unde se duce ea cu toamna și-n arbori
vîntul se răsucește pe urmele ei,
unde se duce, și plopii copilăriei
unde se retrag pe ulițe de țară prăfuite.

De cealaltă parte a dealului — orașele lumii
necunoscute, din neguri, pe mari fluvii
se văd înaintînd. Luminat de depărtarea lor,
cu pălăria dată pe ceafă și haina-ntre umeri
gata de treabă — înarmat cu două brațe,
vinjoase crescute, în arșiță, pe coarnele
de plug, cobor hotărît și cu poftă
de hărțuială.

MÎNZUL

Într-o casă de pămînt mă născui iarna
pe paie, jos, o dată cu un mînz roșu,
care primi și el numele meu mai mic.

Cînd eu intram la hamul vorbei
și-ngăimam destul de bine două cuvinte
legate laolaltă, — mînzul nostru știa
pe de rost toate limbile clopotelor,
și înhămat la căruța cu lemne
alături de mama lui
făcea față roților
destul de bine.

Cînd eu împlineam patru ani, mînzul nostru
se numea cal
și purta falnic șeaua
alături de ceilalți cai fără deosebire.

Cînd eu intram la școală,
calul nostru
pleca spre cîmpia Ardealului pe-o săptămînă
după cucuruz în vreme de secetă.

Cînd eu creșteam la oraș,
calul nostru
mi-aducea în căruță lapte și gutui,
și pîine coaptă pe vatră,
în sacul cu fîn.

Cînd eu plecam soldat,
calul nostru roșu, născut iarna demult,
o dată cu mine, și care purta numele meu mai mic,
muri pe cîmpul uscat de de-asupra satului
nebun de bătrînețe.

MESAJ

Implintăm un mesaj într-o galerie de mină terminată,
Poate e amiază acum pe pămînt ori poate e noapte,
În curînd ne vom strînge uneltele
Și vom cobori c-un orizont dedesubt, mai departe.

Voi oameni, protejați acolo sus de lumină,
Prin păduri și prin munți, prin localuri, pe mare,
Strigați unii la ceilalți mai puțin,
Să nu vi se spargă pămîntul sub picioare.

Aici sînt galerii, în goluri, dedesubt
Și e subțire stratul de hău ce ne desparte
Nu zuruiți cîmpia cu marșuri și cu lănci,
Lăsați să crească iarba și vacile cu lapte.

De ce-i așa prăfos și afumat pămîntul,
Că nu mai poate noaptea străbate pîn'la noi
Clinchetul stelelor, prin crusta înghețată;
Nici n-auzim cum urcă aprilie-n altoi.

Nu trîntiți ușile, iar cînd sînteți pe deal,
Întinși pe spate și se face seară,
Gîndiți-vă în așa fel,
Măcar, cu-a doua față, luna aicea să răsară.

DIMENSIUNILE OMULUI

...Tu-mi ceri mereu să-ți vorbesc de oamenii pe care i-am cunoscut, de observațiile pe care le-am făcut asupra celor cu care am lucrat și de care m-am ciocnit pînă acum, în muncile pe care le-am avut. De fapt, cam tot ce ți-am povestit, cum m-am priceput și eu, se referă la acest capitol, al oamenilor, atît de bogat și de variat, atît de divers în tot ce are el mai cuprinzător și mai înălțător, — și mai urît totodată, fiindcă urîțenia n-a dispărut și nici nu va dispare așa de ușor. Dar dacă vrei totuși să-ți prezint un fel de micromonografie socială, pot s-o fac, fără a avea însă nici o pretenție, în ceea ce privește autenticitatea „eroilor" despre care îți voi spune unele lucruri. Unii dintre ei, — cum ar fi Abel B., Simion R., Ioana Comănici — au fost „prinși" în scrisorile noastre, în fugă și fără nici o pretenție. Asta nu înseamnă că nu aș avea nimic de spus, despre toți oamenii de care nu ți-am vorbit pînă acum. Dimpotrivă, am avut și am. Aș vrea să-ți amintesc, bunăoară, ceea ce ți-am povestit într-o simbătă seara, sus la Poiană, despre unul dintre cei mai de seamă oameni de la noi din uzină. E vorba de Dumitru P., dacă-ți mai amintești. Într-un fel, îți spuneam eu atunci, el seamănă cu Constantin Tudor, cu nea Costică. Deosebirea dintre ei constă în faptul că Dumitru P. a fost mult mai consecvent și mai dîrz, mai lucid și mai perspicace, deși i-a fost dat să „ducă" mai multe, să treacă prin mai multe încercări; cine știe, poate că tocmai de aceea și-a dovedit surplusul de calități. În orice caz, rolul său în dezvoltarea uzinei, întreaga sa evoluție de după 23 August, tot ce s-a întîmplat cu el în acești ani, — au ceva extraordinar în ele, ceva deosebit, măreț dacă vrei, deși ca formă de manifestare concretă, toate acestea n-au depășit prin nimic stadiul obișnuit al cotidianului, al faptului mărunt. Omul era muncitor calificat și lucra la turnătorie, imediat după 23 August, ținea adică de turnătorie, pentru că toate erau răvășite atunci. Avusese ceva legături cu mișcarea ilegală, dar nu desfășurase o activitate prea susținută; nici nu era membru de partid. După 23 August, în primii ani mai ales, a depus o muncă mai mult decît frumoasă, în producție și pe plan politic. Sufletul și l-a pus în toată treaba asta și nu mai avea nici ziuă nici noapte. Și-atunci cînd a fost pusă uzina în picioare, în linii mari, și a început să producă, el a fost omul cel mai fericit. N-a arătat-o, dar impresia mea, ca și a altora care îl știau, aceasta a fost. De altfel, în cele mai multe împrejurări, el nu și-a dat drumul, cînd e vorba de satisfacții sau de așteptat recompense. Dar n-a făcut-o, sînt convins de asta, nu din calcul, să impresioneze, să placă, să fie mai misterios și mai interesant. La el, asta era și este o condiție obișnuită, firească, intrinsecă. După cum obișnuit și firesc îi era și-i este și patosul care i-a însoțit și-i însoțește munca, convingerile lui și tăria acestor convingeri. Dumitru P. m-a impresionat în primul rînd, prin forța sa, prin tăria de care a dat dovadă, mai mult decît ceilalți oameni, de care ți-am vorbit, mai mult decît nea Costică, îndeosebi, fiindcă el, nea Costică al nostru, a dus o muncă frumoasă atunci, după 23 August, dar a evoluat altfel după aceea, ajungînd la niște concepții egalitariste și revendicative; a obosit repede și a îmbătrînit înainte de-a ieși la pensie. Dumitru P. n-a cunoscut și n-a trecut prin asemenea înmuieri, — ceea ce înseamnă că teoriile admise pînă acum în legătură cu călirea oțelurilor nu sînt destul de diverse și de complexe — deși ar fi putut să treacă prin asemenea stări, a avut, dacă se poate spune așa, nenumărate ocazii.

Atunci, după ce uzina a început să producă și după ce a fost recunoscut rolul său în munca de refacere, lui D. P. i s-a propus să fie scos din producție. El n-a acceptat la început. Pînă la urmă a fost însă de acord și a lucrat un timp ca activist, la județeană. A urmat o școală după care a primit o funcție importantă, în armată. S-a mutat la București, cu o parte din familie, soția și doi dintre copii. Celălalt copil, — fiindcă el a avut trei copii, — cel mai mare, Ștefan, a rămas aici, a terminat institutul politehnic și s-a angajat apoi ca inginer la uzină. El s-a comportat bine, la început. A intrat apoi în legătură cu Stelian G., de care ți-am spus cîte ceva, ajungînd în raza de influență a lui Benedict K., — despre domnul acesta trebuie neapărat să-ți vorbesc, fiindcă e o pasăre rară. Și cum părinții îi erau plecați, Ștefan P. a început să frecventeze niște „cercuri" destul de suspecte, semi-cosmopolite, semi-naționaliste. Acolo s-a împrietenit cu un ins oarecare, — I. C. — fost legionar, fost manist, fost cuzist, un aventurier de talie europeană, plecat și reîntors în țară, fără nici o muncă mai precisă la ora aceea, dar cu mulți bani în buzunar și prieten bun, la toartă, cu Benedict K. Prin insul acesta, băiatul lui D. P. a intrat într-o afacere necurată. Și-apoi cînd a văzut că a încurcat-o, a fugit peste graniță, rămînînd în cele din urmă „dincolo".

Toată povestea aceasta l-a lovit și l-a tras în jos pe tatăl său, mai ales că au intervenit în discuție și anumite adversități, anumite complicații, unele stîrnite de invidie, altele de comportarea lui D. P., mult prea deschisă și prea lipsită de tact, mai ales pentru cei cărora le plac „tacticile", „suplețea". Fapt e că aceste complicații s-au unit, și Dumitru P. a fost trimis înapoi, la uzină. El a înțeles toată complexitatea momentului și nu s-a descurajat și nici nu s-a acrit. S-a așternut pe muncă, nu cu disperare, dar vîrtos de tot. Evident, la început i-a fost greu, nu atît cu munca, cît cu atmosfera din jur, cu disprețul și șușotelile unora, care se uitau la el într-un anumit fel. Pînă la urmă însă a trecut și asta, — în orice colectiv, oricît ar fi el de sănătos și de puternic, există asemenea opinie, în care se amestecă fel de fel de voci — fiindcă Dumitru P. își vedea de lucru, de parcă n-ar fi auzit nimic. În loc să se închisteze, el și-a lărgit preocupările și s-a așternut pe învățat, terminînd școala medie, înscriindu-se și absolvind apoi institutul politehnic. A fost numit apoi șeful secției de turnătorie, fiindcă între timp se mai lămuriseră unele lucruri și cu el. I s-a propus de altfel să meargă ca director la o altă uzină, dar el n-a vrut.

S-a întors la secția pe care o puse cu mîinile lui pe roate și s-a așternut pe lucru, în felul său, fără prea multă larmă. A răscolit totul, a făcut niște inovații și-a devenit cunoscut în scurt timp, primind în cele din urmă, după vreo trei sau patru ani de zile, titlul de „Erou al muncii socialiste". Îl merita de altfel, îl plătise cu prisosință, cu munca sa, cu consecvența sa de neclintit, cu cei mai frumoși ani din viață. În cuvîntul pe care l-a ținut cu acest prilej, — eram de față și-am fost emoționat pînă la lacrimi, cu toate că eu mă mișc mai greu, după cum știi — a răzbit și-o undă de tristețe. Era bătrîn de-acum și-ntr-un fel toate împlinirile și toate recunoașterile veniseră mai tîrziu. În afară de asta mai exista și umbra băiatului, care se pripășise pe undeva pe la un post de radio din occident.

— „Cîteodată, a spus bătrînul cu glas greu și-năbușit, îl ascult pe băiatul acela... În copilul meu și-i cunosc glasul... Dar el îi dincolo și eu sînt aici... Si-adeseori, cînd îl aud, mi se pare că vine muntele peste mine... Nu știu ce să zic, poate că sînt și eu de vină în toată povestea asta... Oricum o fi și ori cine-o fi de vină, pentru mine asta rămîne o rană de nevindecat.., Altfel eu am căutat să stau și să umblu drept prin viață... Și dacă am realizat cîte ceva, nici nu cred că am realizat cine știe ce... M-am comportat așa cum trebuie să se comporte un om, un comunist...".

Durerea lui era sinceră și profundă. Și era de înțeles. În ceea ce privește vina de care a amintit cred că exagera. Poate că avea și el partea lui de vină în toată povestea asta, așa cum o aveau și alții. Vinovatul principal însă, autorul moral al alunecării pe o anumită pantă a băiatului său, — nu era el, ci domnul Benedict K., insul de care ți-am amintit. Acesta a avut rolul principal în această cădere, în cazul băiatului lui D. P., și-n alte cazuri, ce-i drept, fiindcă omul acesta nu-i sănătos și nu se simte în apele lui dacă nu „ronțăie", fie și cîte puțin și pe apucate, din conștiința umană, dacă nu face rău, dacă nu împiedecă o realizare, ori cît ar fi ea de măruntă. La el, obiceiul acesta a devenit de-acum un fel de „deformare profesională", un fel de „specializare". Evident, s-ar putea ca în tot ce-ți spun eu despre el să fie și anumite exagerări, unele note subiectiviste și de aceea te-aș sfătui, dacă te vei folosi vreodată de aceste însemnări, să nu te lași influențat de mine. În orice caz, tipul acesta, deși e format anume, structural, pentru dezagregări, pentru a provoca descompuneri și tulburări în jurul său, e foarte complex, mult mai complex decît ar fi putut să pară la o primă cercetare. La el, cinismul se îmbină în mod perfect cu o anumită jovialitate, cu un anumit farmec personal, cu capacitatea de a se face plăcut, de a stîrni admirații, de a se impune. Omul n-a jignit pe nimeni după cîte știu eu, deși lucrează aici de ani de zile, deși-i disprețuiește — și acesta-i aspectul cel mai interesant — pe cei mai mulți dintre tovarășii săi de muncă, dacă nu chiar pe toți; la muncitori și la inginerii care au fost muncitori mai înainte, la toți cei care provin de jos — se uită cu dispreț abia stăpînit. Să nu-ți închipui însă că

lucrurile acestea se manifestă direct și-n forme grosolane. Dimpotrivă, formele în care se manifestă sînt cel mai adesea voalate, stilizate chiar, și-n cîte-un răstimp, cînd împrejurările sînt cu totul nefavorabile, apucăturile acestea stau și moțăie în conștiința lui, cum stau peștii de pradă în cîte-o apă stătută. Și cu cît stau mai mult, cu atît se dezlănțuie mai agresiv după aceea. Așa se și explică, după părerea mea, anumite greșeli pe care le-a făcut el, cu toată dexteritatea și abilitatea care îl însoțesc în permanență. Strecurat în partid, a fost sancționat de vreo cîteva ori, cu sancțiuni grele. Dar nu s-a cutremurat și nici nu s-a frînt. S-a îndoit numai și-a stat așa un timp, îndoit și nădușit, apoi a revenit la poziția inițială, ieșind din nou în frunte, cu ajutorul unor relații și al unei faime pe care singur și-a creat-o, de mare specialist, de om care ține tehnica mondială într-un singur deget. Mai mult chiar, într-un rînd, ultima oară, datorită faptului că a fost sancționat pentru că avusese relații cu un grup cam suspect, — cu grupul în care îl introdusese și pe băiatul lui D. P., și din care se retrăsese în ultima clipă, cînd a văzut că-i înghesuială — a încercat să iese chiar erou, datorită unei versiuni false pe care tot el a lansat-o în uzină și-n oraș: „Sînt lucrat, a spus el atunci, sînt sabotat de către anumiți impotenți pentru că sînt ceea ce sînt, un specialist, o valoare..." E și aceasta o „modalitate", la urma urmei, cu toate că nu-i lipsită de riscuri. Făcînd asemenea salturi se poate întîmpla să-ți frîngi șira spinării. B. K. însă, cel puțin, pînă acum, a căzut întotdeauna în picioare. Asta înseamnă că într-adevăr acest B. K. e, pentru a continua comparația, o pasăre rară, cu penajul negru, cum e penajul cîte unui corb bătrîn. De altfel — și nici n-aș putea spune de ce, pentru că nu tot ce se întîmplă în viață are o motivare sau explicație directă și imediată — dar mie mi se pare, ori de cîte ori îl văd, că-i un corb bătrîn și viclean. Are el un fel propriu de a merge, — cam pripit și cam grăbit, cam înghesuit — cu mîinile ușor umflate în lături, încordate, cu bărbia proptită în piept, cu maxilarul de sus virît în cel de jos, cu nasul, coroiat și mare, căzut peste gură, cu părul învîlvoiat și cu ochii retrași în cap, în sine, de parcă omul n-ar fi mereu în ofensivă, ci ar sta veșnic la pîndă.

Ar mai fi ele și altele de spus despre domnul B. K., — în legătură cu felul cum a devenit el inginer și „mare specialist", în legătură cu ceea ce-i numit cu un termen destul de impropriu „viață personală", în legătură cu convingerea sa intimă că luptă și contribuie și el la tot ce realizăm noi — dar s-o lăsăm pentru altădată...

Din volumul în pregătire „SCRISORILE TOV. I. I."

Desen de ION VLAD

GAUDEAMUS

I.

Arhip

Cînd m-am prezentat la poarta căminului studenţesc de pe strada Cheiului să-mi iau camera în primire, ca proaspăt student al Facultăţii de istorie din Bucureşti, purtam încă armă, războiul nu se terminase, abia mă întorsesem dintr-un spital de răniţi din Cehoslovacia, de la Pistany — şi mai schiopătam încă. La ieşirea din spital mi se înmînase ordinul de trecere în rezervă, dar mi-am păstrat uniforma, n-aveam altă îmbrăcăminte, tunica de sublocotenent aviator mi-a devenit haină de purtare, vroiesem să-i scot tresele de la mînşete, dar stofa fiind veche şi decolorată, iar tresele solid cusute, — am renunţat.

În ghereta de la poarta căminului studenţesc n-am găsit pe nimeni. Uşa era deschisă, am intrat şi am aşteptat. Am ieşit apoi şi m-am plimbat prin curtea îngustă cu pietriş roşcat şi fără copaci. Clădirea căminului era lungă, veche, vopsită în violet, cu patru etaje, fiecare mai scund cu cît era mai sus, multe ferestre aveau ochiurile mascate cu placaj sau chiar cu scînduri negeluite, bătute în cuie. Pereţii păstrau urmele bombardamentelor aeriene, pe toată lăţimea şi înălţimea zidurilor. M-am întors în ghereta portarului, vroiam să-mi mai odihnesc piciorul nevindecat încă, n-am găsit nici un scaun, şi am început să citesc cele cîteva anunţuri din avizier printre care se afla şi lista cu numărul camerelor şi cu studenţii repartizaţi în ele. Numele meu nu era trecut pe listă. Mi-am adus aminte, văzîndu-mă lipsă, că de cîteva ori în ultimii ani numele meu n-a mai fost, nimeni nu ştia dacă mai pot fi cu adevărat, şi oricîteodată m-am ivit din nou, am avut sentimentul că trebuie să iau un loc pe care mi-l pierdusem şi că multora le stîrnesc mirare prin firescul cu care îmi umplu iarăşi un pahar cu apă sau ridic furculiţa dintr-un tacîm care începuse să devină numai o amintire a mea. Tragicul acesta simplu al întoarcerii la existenţă l-am simţit de atîtea ori, şi tinereţea mea care a trecut prin atîtea vieţi întrerupte fusese în stare să caute şi nota de umor din acest tragic care nu reuşise să mă umilească. Ştiam, aflat în faţa listei din ghereta căminului studenţesc unde numele meu încă nu era, că trebuie să locuiesc în camera 23, şi am urcat scările de lemn fără balustradă spre etajul I. Am dat de un coridor lung şi îngust, — cu plafon înalt —, care străbătea etajul de la un capăt la altul, cu camere egale, înşiruite pe laturi — şi cum ambele ferestre de la capetele coridorului erau astupate şi era întuneric, mi-am aprins lanterna şi am pornit întîia mea călătorie de student, spre camera 23. Duşumeaua era căptuşită cu tablă galvanizată, ruptă din loc în loc, curată însă, vopsită de curînd, culoarea maron păstra luciul proaspăt, aproape neatins. Unele camere aveau uşile scoase, pe lîngă pereţi stăteau aliniate cîteva tăblii în reparaţie, le-am cercetat pe rînd cu farul lanternei, pe una din ele scria cu cretă albă numărul 23 şi am intrat prin canatul gol din dreptul acelei tăblii. Am luminat pe rînd paturile din odaia unde fusesem repartizat, le-am numărat, erau 15, din fier, cu pleduri şi cearceafuri grosolane, cu saltele umflate, umplute cu paie, ca şi pernele. Nici un pat nu era desfăcut, sosisem deci primul. Încălcasem poate o elementară modestie venind cel dintîi, dat fiind că făcusem parte dintre aceia care reuşiseră să smulgă această clădire aproape prin „agresiune" unei societăţi fantomă care o declarase imobil intangibil, — şi ar fi trebuit să aştept să intre şi s-o inaugureze primii cei trei sute de proaspeţi studenţi, adolescenţi abia ieşiţi din liceele din provincie şi pentru care noi, tinerii întîrziaţi ce ne reluam tinereţea alături de ei, ne zbătusem să aibă o casă pe care nu cred că nădăjduisu s-o aibă atît de repede. Dar prea mult îmi doriserm un pat, vroiam de atîta timp dreptul la un pat, îl aveam acum şi mă grăbisem să-l aflu şi să mă lungesc cît eram de mare şi de obosit cu satisfacţia că mă pot lungi viu, cu capul pe o pernă curată, nepîndit de pericolul absurdului. Am încercat ferestrele, două din ele erau căptuşite cu scînduri, nu se puteau deschide, pe a treia, cea mai mică, cu ochiuri de placaj, am deschis-o larg, şi în cameră a pătruns puţină lumină de zi. Era seară, fereastra dădea spre o curte alăturată cu două case mici, cu multă iarbă şi cu cîţiva duzi bătrîni ; o femeie vîrstnică şi groasă, îmbrăcată într-o rochie de stambă înfloraţă, depăna în curte nişte borangic, aşezată pe un butuc rotund, — m-a privit şi, continuînd să mişte vîrtelniţa cu piciorul, iar cu mîinile scurte şi albe să facă gheme din firele galbene, mi-a zis cu o voce, cu întîia voce care mă saluta ca om aflat după atîţia ani lîngă un pat de odihnă :

— Bună seara, domnule ofiţer. Aţi venit ? Domnul Veriotis e dus pînă la colţ. Eu sînt doamna Veriotis.

— Mi-e cam foame, doamnă Veriotis — i-am spus cu firesc, neştiind cine sînt domnul şi doamna Veriotis.

— Mi-a mai rămas de ieri nişte arpacaş cu carne de oaie. Cît să fie ceasul, domnule ofiţer, m-a apucat noaptea.

— E abia şapte şi jumătate. Puţin arpacaş ar fi bun, puneţi-i mai multă sare. N-aveţi un bec prin casă, aici lipseşte şi aş vrea lumină, doamnă Veriotis.

— Am un bec mare, de fotograf, mi l-a dat un om care a plecat acum o săptămînă în Serbia. Dacă e bun, vi-l aduc.

M-am îndreptat spre comutator cu lanterna, l-am demontat cu lama briceagului, n-avea arc, iar legăturile erau ruginite, mîncate, rupte. Am tăiat de la priză capetele de fire, le-am înnădit la comutator şi — cînd doamna Veriotis a venit cu becul de fotograf al sîrbului plecat în repatriere — eram gata. Am cărat în spate tăblia uşii de pe coridor, am prins-o bine între două paturi, m-am căţărat spre plafon şi am înşurubat para mare, argintie, a becului de fotograf. Doamna Veriotis a învîrtit comutatorul, şi camera a fost inundată de lumină.

— Doamne, e ca la bal — a zis doamna Veriotis.

Pereţii erau albi, cîteva clipe am închis ochii să mă obişnuiesc cu acest interior alb şi curat. Nici o pată, de-aş fi zărit una cît de mică, ochii mei care stătuseră trei ţi cîmpuri prăfuite şi noroioase, ar fi mărit-o pînă la dimensiunile ameninţătoare ale unei guri de tun. Şi am simţit că piciorul mă doare rău şi m-am lungit pe patul de lîngă fereastră.

— Sînteţi rănit, domnule ofiţer ?

Doamna Veriotis mi-a arătat o cană de pămînt, în care-mi adusese puţină ţuică.

— E din marmeladă de sfeclă, am făcut-o în casă, e bună şi nu vă costă mult. Cînd vine soţul meu care e domnul Veriotis, cine să spun că a sosit în camera 23, domnule ofiţer ?

— Da. Înţeleg. Cu atît mai mult cu cît nu eşti un sentimental şi pe cît cu putinţă nu vorbeşti ca în literatură. Totuşi, îţi plac basmele ?

— Mult. Cînd trebuie să le repovestesc îmi dau seama că, de fapt, fac altele noi. Cînd e vorba de basme, mintea se bucură.

Eugen a rîs, îl făcusem să rîdă şi eru bine aşa. Mi-a zis apoi:

— Da. Basmele au cerul deasupra şi-ţi lasă mereu loc să le măreşti. Îmi vine în gînd un moment-cheie din aproape toate basmele : cei care pleacă să atingă tărîmul celălalt lasă pe unde trec, dire de cenuşă pentru a li se şti urma şi pentru a fi ajutaţi la primejdie. De cenuşă nu se ating păsările, şi urma rămîne. Scrisorile Olgăi te caută pe distanţe mari, ca între Pol şi Mediterana. Dumnezeule, cîte urme de cenuşă între Cairo şi cercul polar ! Am ars de atîtea ori şi tot mai avem cenuşă.

— Despre altceva, Eugen. Să vorbim despre altceva.

— Fie, despre altceva. Să vorbim despre copilărie.

— Ar fi bine şi nimerit.

— Atunci, pot începe. Aveam unsprezece ani şi mă numeam Eugen. Prea mult nu creşcusem, eram mărunt faţă de cei de-o vîrstă cu mine, n-aveam decît 27 de kilograme. „Lăsaţi-l, nu-l mai umiliţi — spusese o mătuşă — dacă e aşa cum e, cred că e un semn că are să crească dintr-o dată mare. E un semn al norocului". Oamenii dispun de rezerve mari de generozitate şi de profeţie, mai ales — surprinzător — cînd văd că prea multe în jur n-au să se sprijine şi cînd nu prea au ce să atingă. Şi cum norocul avea să vină oricum, tata m-a dus la examenul de admitere de la şcoala militară tehnică-aeronautică de la Mediaş. Să aştept acolo, adică, de la vîrsta de unsprezece ani gradul de sublocotenent pe care spera să-l primesc la douăzeci şi unu. „Pentru asta trebuie să ştii să rabzi. Toţi din familia noastră au ştiut să rabde. Ca să fiu învăţător şi să port pantofi, am răbdat mai mult decît oricare dintre fraţii mei. Ai grijă, Eugen, îţi vorbesc ca unui om mare". — mi-a spus tata cînd m-a adus din Dobrogea, dintre pietre fără iarbă şi dintre ultimele geamii, în oraşul ardelean Mediaş, cu şcoala între aerodromul militar şi turlele aproximativ gotice ale căror ceasuri nu băteau niciodată ora exactă. Peste nouă sute de candidaţi pe cincizeci de locuri la admiterea în şcoală, singura din ţară, pare-mi-se, gratuită. Aproape o mie de copii de unsprezece ani umpluseră oraşul care mirosea de departe a mezeluri. La vizita medicală, un colonel-doctor ne-a pus la toţi cei aproape o mie, pe rînd, o lampă fierbinte la călcîi. Mai tîrziu am aflat că făcea asta ca să ne încerce sensibilitatea, reflexele, în sfîrşit. Toţi trăgeau speriaţi călcîiul la apropierea lămpii. Eu am răbdat — n-am clintit călcîiul —, şi-mi amintesc vorbele răstite ale colonelului-doctor : „Extraordinar, *rara avis ! L-ai învins pe Ahile !*" Tata mă aştepta afară, l-am făcut din cap un semn că „da, am răbdat" şi m-am plimbat prin curte fără să schiopătez. O mie de copii au aflat şi rîdeau, au părăsit aleile de pietriş ale şcolii, s-au risipit pe aerodrom şi au inventat acolo un joc, „lampa şi călcîiul", în care toţi se întreceau să nu rămînă *rara avis*. M-au chemat şi pe mine şi mi-au dat, drept stimă, rolul colonelului-doctor. Multă vreme în timpul examenelor de admitere, pe alei şi pe aerodrom, copiii au continuat să joace „Lampa şi călcîiul" spre satisfacţia părinţilor care aveau astfel momente de relaxare în aşteptarea rezultatelor. Am reuşit la examen. Aproape şase sute de copii, dintre cei care-şi trăseseră călcîiul din faţa lămpii fierbinţi, n-au fost, în schimb, admişi. Alţii îndepărtaţi la probele următoare. Printre ei, se aflau şi trei fii ai unui tată, venit pe jos de la vreo şaizeci de kilometri depărtare, şi care, ca să-i hrănească în timpul examenului, adusese cu el şi vaca. O păştea la marginea aerodromului, pe malul rîului Tîrnava, şi cînd i-au venit copiii de la vizita medicală, îmi amintesc că a muls vaca şi le-a dat lapte să bea. Fusese la Mediaş şi cu un an în urmă, dar cei trei copii nu reuşiseră la examen, venise şi atunci tot cu vaca după el, aşa cum a venit şi în al treilea an, cînd cu devenisem de-acum elev-soldat. Intrase în legendă, şi pînă la urmă i-au fost primiţi copiii în şcoală. Fericit, tatăl a vîndut vaca şi a băut-o toată, oprea trecătorii pe stradă şi le spunea : „Vedeţi, ştiam eu că aşa are să se întîmple". Cînd mi s-au dat întîii bocanci de elev-militar, nu i-am putut încălţa, călcîiul îmi era ars şi mare, şi nu încăpea. Atunci mi-am văzut, mi-am cojit şi mi-am dat în lături prima cenuşă, ca să mă pot încălţa şi să merg cei zece ani pînă la obţinerea treselor. Mi se pare că vorbesc cam înflorit, dar nu am acum nimic în jur. În definitiv vreau să spun că tata e un om bun, crede-mă, şi dacă mi-a spus să rabd a făcut-o cu convingerea că trebuie să învingă lăsîndu-i pe alţii să creadă că m-aş lăsa îngenunchiat. El e un om vechi, mai păstrează amintirea vremilor cînd se trăia sub turci. Dacă ar fi ştiut însă că, fără să vrea, mă pregăteşte să trăiesc sub nemţii cu banderolă, cred că s-ar fi întrebat dacă nu-i mai bine să-mi trag repede călcîiul. Am vorbit despre copilărie. Dă-mi acum alt subiect.

Eugen a tăcut şi a aşteptat. Dar încă nu i-am spus vestea pe care o aştepta şi pe care simţea că o deţin şi i-o ascund. Eugen vorbea deobicei mult. Rostind, el aproape cînta cuvintele într-un fel plăcut şi foarte firesc, — îi rămăsese lucrul ăsta, poate, ca o glumă de pe timpul cînd îşi spunea amuzat lecţiile, — iar de cînd călătoream ascunşi în furgonul de pîine, vorbea şi mai mult şi îmi dădeam seama că el rămăsese încă un copil, la cei douăzeci şi unu de ani ai săi, împliniţi cu cîteva săptămîni în urmă pe aerodromul de front improvizat pe istmul pe care-l părăsisem în împrejurări grele. Avea o minte vie şi ascuţită, dar din toate lucrurile pe care le afla, le învăţa sau le cunoştea, îi plăcea să facă, cu o seriozitate de copil, jocuri frumoase, foarte ciudate uneori, dar mereu curate, pe care simţea nevoia să le arate şi altora, el însuşi mirat de ele, dar cu o mulţumire naivă şi şireată de ce a fost el în stare să facă şi să descopere. Făcea repede legături între noţiuni şi lucruri disparate, îi plăcea să le aducă pe toate la imprejurarea pe care o trăia în acel moment şi să le dea sensul pe care el îl vroia neapărat, totdeauna ţinînd să scoată din orice sentimentul de bunătate şi omenie, „miracolul omeniei", cum spunea el, roşind. Atît numai că, de la un timp, avea prea mult aplecare spre partea tristă a lucrurilor şi mă gîndeam că asta, dacă se datorează împrejurărilor prin care treceam, n-ar trebui să lase pentru totdeauna semne în firea lui de om prea tînăr, prea crud, la care ţineam ca un frate mai mare. Nu ştiam ce puteam face, se lăsa prea mult în voia mea de la o vreme şi aş fi vrut, mai ales acum, să fie mai sigur de sine şi să nu mai ia în seamă fiecare lucru mărunt şi neînsemnat şi să-l ridice mereu la gravitatea împrejurărilor pe care le parcurgeam. Simţeam că vrea să pară vesel, îşi continua jocurile sale ştiute, dar schimbarea pe care n-o doream şi n-avea rost tocmai acum — se făcuse. Maturitatea lui — ivită între asedii şi explozii — începea să se muleze pe tragic, îşi mai chema jocurile fragile, dar adevărul era că se îndoia acum de sine într-un mod dureros şi era prea preocupat de asta. „Ceva s-a prăbuşit" — cum spunea chiar el. Dacă ţinusem şi ţineam încă să ne salvăm, cu riscuri pe care singur fiind nu le-aş fi acceptat, o făceam foarte mult pentru el. „Lipseşte ceva, Arhip, n-avem o idee pentru care să ne salvăm. Părăsim ceva şi nu punem altceva în loc. Cel puţin dacă am începe să nu mai răbdăm". Vorbea cam grav de la un timp şi cum vorbea şi mult, şi lung, şi înflorit, mă irita.

Furgonul de pîine se vede că intrase pe o şosea rău pietruită, — poate distrusă în timpul retragerilor spre îmbarcare, — cotea des, se oprea, în jur se auzeau roţile de tun izbind margini tari de gropi şi de taluzuri surpate, ceva mai departe, dar continue, şenilele tancurilor, exploziile întîrziate care urmăreau retragerea, iar aproape de noi vocile învălmăşite ale soldaţilor, comenzile în nemţeşte, trecerea motocicletelor cu zgomot repezit, brutal, împiedicat, şi al autocamioanelor de mare tonaj ambalate sub greutate, care claxonau, aprindeau şi stingeau farurile, des, repetat, din clipă în clipă, — simţeam asta prin dungile înguste de aerisire ale furgonului. Soarele nu apusese încă, dar luminile farurilor se aprindeau şi se stingeau, mărind rostogolirea învălmăşelii, a zgomotelor care intrau unele într-altele cu violenţă şi după care ne puteam închipui — ascunşi cum eram în furgon — convoaiele care se întretăiau, se amestecau, se rupeau. Dar nu mai pot recompune vacarmul, nici măcar sumar, memoria mea refuză şi cred că va refuza întotdeauna, pe măsură ce-mi voi recăpăta dreptul simplu la existenţă. De cîteva zile călătoream ascunşi în furgon, mîncam numai pîine, niciodată nu mîncasem atîta pîine, — iar mirosul ei, care-mi plăcuse totdeauna, simţeam că-mi ia respiraţia. Şi totuşi, furgonul de pîine era singura legătură ce ne mai rămăsese cu ţara şi cum spunea Eugen „abia acum aflăm cît de tare miroase Rominia a pîine". Eugen poate aştepta să-i răspund la falsa lui întrebare dacă vom mai lua sau nu gradul de sublocotenent. Ştiam că de mult nu-l mai interesau tresele. Brusc, mi-a pus întrebarea adevărată :

— Crezi că s-a descoperit lipsa noastră ? Şi ce se va întîmpla acum ? Ce spune Pavel ? Şi el vorbeşte puţin ca şi tine şi n-o să spună nimic, — a reluat Eugen, dar cu o batjocură în glas pe care nu i-o ştiusem.

Şi atunci i-am spus scurt :

— În seara asta trebuie să părăsim furgonul de pîine.

— *Şi încotro fugim ?*

— Nu fugim i-am răspuns cu răceală. Încercăm să străbatem peninsula şi să ajungem la Marea Neagră, printre trupele germane în retragere, şi de acolo, spre ţară. Dacă te interesează, despre peninsula prin care trecem acum a scris Tolstoi. Trebuie să-ţi schimbi uniforma de maistru-aviator. De astă-seară devenim soldaţi infanterişti. Eu m-am schimbat.

Şi i-am întins hainele de soldat pe care le primisem de la Pavel cu cîteva ore înainte, în timp ce Eugen dormea, sau se făcea că doarme.

Eugen a luat hainele groase de postav. Nu mi-a răspuns L-am auzit cum îşi scoate în întunericul furgonului, uniforma de maistru-aviator-mecanic. I-am ascultat foşnetul hainelor şi aşteptam să-i aud şi fîşîitul cămăşii de mătase pe care trebuia să şi-o schimbe cu o cămaşă de cînepă. Dar fîşîitul cămăşii nu s-a auzit. Eugen întîrzia. Căzu pe podeaua căptuşită cu tablă a furgonului, un obiect care a sunat enervant de delicat faţă de zgomotele brutale ce veneau de afară Port-ţigaretul de argint al lui Eugen. Îl va ridica ? Nu l-am auzit pipăind duşumeaua. Semn bun. E gata deci să-l considere pierdut şi uitat. După un timp m-a întrebat :

— Pot să-mi păstrez cămaşa bleu şi cravata neagră ?

Cred că era gol cînd m-a întrebat de cravată şi de cămaşă — pentru că în timp ce vorbea am auzit foşnetul moale şi mătăsos al celor două lucruri care alunecau şi ele pe podea lîngă port-ţigaret.

— Nu păstrezi nimic, — i-am răspuns.

— Actele ?

— Nimic.

— Vom avea alte acte ? Ţi-a dat Pavel pe lîngă haine şi alte acte ?

—Soldaţi, — ajunge. Ne-a făcut rost la fiecare de o puşcă-mitralieră. Ţine-o pe a ta lîngă tine.

I-am întins arma. Pipăind prin întunericul din furgon s-o ia, Eugen mi-a atins faţa cu degetele. Îi tremura mîna. O clipă, *şi apoi m-a pălmuit.* O dată şi încă o dată.

— Eşti orgolios şi laş. E poate ultimul moment şi mă puteai socoti totuşi egal cu tine şi nu să mă ocroteşti ca pe o lehuză. Dă-mi acum arma.

După o vreme :

— Arhip, am un ceas de la Maria. Îl păstrez.

Apoi tot cu calm voit :

— Te mai gîndeşti la Olga ta ? E chiar aşa urîtă cum mi-ai spus ? Şi pistruiată ? Nu cred, iubita ta trebuie să fie frumoasă. Eşti un om admirabil, Arhip. Povestirile lui Tolstoi despre peninsulă le ştiam.

Îl auzeam cum îşi scoate pantofii uşori, elastici, — şi cum îşi trage bocancii de infanterist şi-i încearcă pe podeaua de tablă a furgonului. Apoi cum strînge cu putere şireturile groase de curea. O curea a pocnit sec, — şi ascultam cum încerca să-i înnoade capetele rupte.

N-o mai ascultam, stăteam întins pe pat, îmi stringeam pleoapele, ştiam că o să-nceapă febra, lumina beculni mă înfuria. M-am prins cu mîinile, aşa lungit cum eram, de drugii reci de fier de la capătul patului şi scrîşneam în tăcere. Doamna Veriotis mi-a stins lumina şi a plecat.

N-am izbutit să stau mult aşa, mi-am căutat pe întuneric lanterna şi, sprijinindu-mă de paturi, am ieşit pe coridor. Tot mişcîndu-mă încoace şi încolo, am găsit o încăpere, un fel de spălătorie cu jgheab de lemn vechi prins de brîul unui perete sub vreo zece robinete de tuci, iar într-un colţ, într-o nişă, un duş fără sită şi un cazan de baie. I-am cercetat, era în bună stare, şi s-ar fi putut încălzi apă în el, dacă aş fi avuţ lemne. Am sfîşiat cu lama briceagului tocul de piele al revolverului şi, rotunjind cîteva bucăţi, am făcut garnituri pentru robinetele cazanului, erau defecte, apa ţîşnea pe la ghiventele mînerelor. Am umblat prin toate camerele etajului şi am găsit destule resturi de scînduri, rămase de la reparaţii şi strînse ordonat pe lîngă pereţi. Am aprins focul la cazan şi am făcut întîia baie caldă cumsecade, de cînd mă întorsesem în ţară, de pe front. Nu ştiu de ce mi-au venit în gînd versurile pe care Eugen mi le scrisese pe marginea unui ziar vechi, înainte de a ne pierde unul de altul fără să ne mai întîlnim de atunci ; îmi venea să rid de versurile lui sub duşul fierbinte fără sită, cred că am şi recitat, pe o melodie improvizată „Seara care fuge" a lui Eugen, rizînd şi mai mult cînd am observat distonanţa dintre ritmul grav al poeziei şi curgerea monotonă, continuă, banală a apei, dar atît de plăcută :

„Seara mea a pierit şi azi ca o cîmpie,
În noaptea tăcută, cu miez de vecie.
Ce nebun să bată în lacăte neştiute de sorţi ?
Cîmpia n-are porţi.
Să bîjbîi prin stele şi prin grîu,
Să-mi fie sete aşteptînd să vină din cer,
Zgomot de riu ?
Arsă mi-e gura,
Sfărîm bulgări uscaţi, sub tălpi, de tărînă.
Mă rid greierii. Pînă la lună
Înnoadă cu toţii un scîrţîit de fîntînă.

Am prins în balamale uşa camerei 23, am închis-o — am băut ţuica de sfeclă şi am mîncat arpacaşul bine sărat, adus de doamna Veriotis. Lumina beculni de fotograf nu mă mai supăra atîta, m-am hotărît pentru patul de lîngă fereastra deschisă şi m-am întins liniştit. Aşteptam somnul. Se auzea din stradă vocea unui vînzător de ziare strigînd apariţia jurnalelor de seară.

— Domnule ofiţer — m-a chemat vocea din curte a doamnei Veriotis — s-a întors domnul Veriotis de la colţ şi vă transmite bun venit. Bulgaria i-a izgonit şi ea pe nemţi, domnul Veriotis vă poate aduce ziarul de seară.

După puţin timp s-au auzit bătăi în uşa camerei mele.

— Intraţi, domnule Veriotis.

A intrat un om înalt, subţire, îmbrăcat într-un costum cafeniu impecabil — cu un ziar în mînă. Purta o mustaţă aspră neagră, frîntă pe colţurile gurii, avea fălcile mari, fruntea mică, tîmplele albite frumos, — m-am mirat cum poate cineva înălbi atît de elegant. Clipea des şi nu i-am putut observa ochii. Rămăsese în cadrul uşii. A împăturit atent ziarul, l-a vîrît cu grijă în buzunar, a scos un carnet şi mi-a spus pe un ton lipsit de nuanţe :

— Sînteţi Mereuţă Andrei, student la slavistică anul I, fost prizonier, învăţător de profesie, sublocotenent în rezervă.

— Nu.

Domnul Veriotis a clipit şi mai des, m-a cercetat atent pe sub gene, fără să-şi lase ochii descoperiţi, a coborît iarăşi privirea pe carnet, parcurgînd lista sa de nume :

— Fostul locotenent Slivat Domozyski, refugiat polonez, căsătorit nelegal cu farmacista Agora Grigorescu, sub numele pretins de Radovici, nu puteţi fi. Slivat n-are dreptul la cămin, în plus e suspectat de bigamie şi trebuie să-şi lămurească situaţia.

Mi-am privit ceasul, trecuse de opt, devreme încă, dar somnul venea.

— Nu am alţi foşti ofiţeri sau ofiţeri la camera asta, şi nici în alte camere, a zis domnul Veriotis — iar printre studenţii în vîrstă de pe situaţia mea, comunicată de aşa-zisul comitet de asistenţă universitară, n-aveţi cum să fiţi. Restul sînt băieţandri. Nu figuraţi la mine. Douăsprezece paturi le am trecute cu nume precise. Patul al 14-lea rămîne gol pînă se va lămuri cazul Slivat. Pentru al 15-lea pat nu am deocamdată repartizat pe nimeni, pînă cînd veţi fi dumneavoastră sau altul.

— Cît costă becul ? — am întrebat scurt.

— Două mii patru sute de lei. Cu condiţia să nu-l ardeţi decît pentru strictul necesar. Becul se închiriază numai.

Mi se plătise leafa de sublocotenent trecut în rezervă pe două luni înainte, am numărat 2 000 de lei pentru bec, bani ieftini, de hîrtie devalorizată, la care am adăugat, cu aproximaţie, preţul ţuicii de sfeclă şi al arpacaşului — şi i-am întins domnului Veriotis care i-a luat cu discreţie, fără să-i numere, i-a aşezat într-un portmoneu vărgat în verde şi galben, — şi apoi a început să calculeze atent, cu creionul în mînă, pe o filă a carnetului.

— Priza pe care aţi desfiinţat-o costă 400 de lei. Scîndurile folosite la încălzirea cazanului se impută la o sumă — provizorie deocamdată — de o mie patru sute de lei, pînă la fixarea definitivă a pagubei. Aţi forţat întrebuinţarea robinetelor, nereparate încă, care urmează a fi drese de cei angajaţi şi plătiţi pentru asta. Datoraţi o garanţie. Ţin să vă atrag atenţia că această clădire *nu e decît temporar cămin studenţesc, pînă la rezolvarea litigiului cu cei frustaţi.*

Am virît mîna prin buzunarele hainelor, le-am golit de banii amestecaţi printre micile mele obiecte — o oglindă, o cutie cu aparat de ras, livretul militar, cîteva plicuri cu scrisori de acum trei ani, primite de la Olga, revolverul şi cele două încărcătoare, carnetul nou de student în anul I, — am ales dintre ele patru sute de lei şi i-am întins domnului Veriotis :

— Acum ieşi afară !

A luat banii, i-a virît cu aceleaşi mişcări ordonate în portmoneul vărgat, a scos jurnalul de seară, l-a despăturit cu calm, mi l-a întins şi a zis cu acelaşi ton egal cu care îmi vorbise pînă atunci :

— Veşti din Bulgaria.

După aceea a rupt fila de carnet cu numele celor de la camera 23 şi a aşezat-o lîngă mine pe pat :

— Luaţi în grijă această cameră. Semnaţi acum în carnetul meu pentru cele 15 paturi şi pentru echipamentul lor. Camerele de pe latura stîngă a coridorului sînt rezervate fetelor. În cămin sînt interzise dansul, concubinajul, muzica şi manifestaţiile politice.

Carnetul domnului Veriotis stătea întins deasupra pieptului meu şi-mi aştepta semnătura ; am împins înlături mîna care-l ţinea şi am întrebat :

— Ghereta de la poartă e încuiată ?

— E încuiată acum, — a răspuns domnul Veriotis.

— Predă-mi imediat cheia. Şi pe cea de la uşa de intrare a căminului.

Am aşteptat, lucrurile îmi stăteau risipite în jurul meu pe pled, mă forţam să nu mă ia somnul, patul începuse să se muleze pe măsura mea şi nu mai era neprimitor ; domnul Veriotis a tăcut un timp şi mi-a întins cheile. Le-am luat şi le-am lăsat să cadă printre lucrurile din jurul meu.

— Semnaţi pentru totul şi semnaţi şi pentru chei — mi-a zis pe acelaşi ton dinainte.

Nu i-am răspuns.

Domnul Veriotis mi-a spus noapte bună, a păşit calm spre ieşire, a stins lumina şi a părăsit camera.

— Aprinde lumina ! — i-am strigat.

S-a înapoiat liniştit şi a aprins lumina. Mi-a întins un baston.

— Uitasem de el — a zis — îl lăsasem afară, la uşă, de fapt, uşa nu e încă gata, mai trebuie reparată, aţi montat-o prea devreme. Bastonul vi-l trimite doamna Veriotis.

— Cît costă. Repede !

— Mă jigniţi.

M-am ridicat pe coate şi am privit în tavan. M-a cuprins oboseala şi mai mult, mi-am lăsat din nou capul pe perna de paie şi am închis ochii :

— Stinge lumina, domnule Veriotis ! Noapte bună.

— Da, a zis el.

Dar a rămas pe loc. Am deschis ochii şi l-am surprins clipind des şi agitat spre scrisorile de acum trei ani ale Olgăi, risipite pe pat printre celelalte obiecte. Am privit absent la chipul ţeapăn al lui Veriotis care-mi spiona mărunţele mele lucruri, fără să aibă aerul că face o groaznică hoţie.

— V-a sosit o scrisoare — mi-a spus el cu aceeaşi naturaleţe cu care-mi privise lucrurile. Sînteţi, deci, domnul sublocotenent Arhip. Scrisoarea primită poartă acelaşi scris cu cele pe care le aveţi lîngă dumneavoastră — şi mi-a fost înmînată ieri.

Şi domnul Veriotis mi-a întins rece întîia scrisoare a Olgăi, după trei ani, în care nu aflase prea multe despre mine. Apoi Veriotis mi-a spus pe acelaşi ton :

— Contez pe punctualitatea dumneavoastră (mi-a aşezat printre lucruri o invitaţie scrisă cu indigo). La ora opt dimineaţa, sînteţi invitat pentru cercetări la biroul ...

Şi mi-a spus biroul instituţiei care continua încă să-şi exercite drepturi poliţieneşti de suspectare politică.

Mi-am căutat cu gesturi încete obiectele din jurul meu, i-am înapoiat invitaţia, apoi am luat bastonul de lîngă pat şi, lungit cum eram, i-am privit atent lemnul lucios de corn.

Domnul Veriotis a plecat fără să-i spun ceva, n-a stins lumina, l-am auzit cum calcă pe duşumeaua sonoră de tablă galvanizată a coridorului, cu paşi ţepeni, egali, — şi cum coboară pe scările de lemn spre ghereta de la poarta căminului.

Am citit scrisoarea Olgăi, mă aflase deci, avea să vină curînd, mă întreba ce ştiu de Eugen, „nu se poate, trăieşte şi el, nu-i aşa ?" — ah, ce expresie, Olga, cum o poţi folosi cu verbul a trăi — Dumnezeule, cum s-au obişnuit oamenii să spună „trăieşte" sau „nu trăieşte". Înseamnă că nu mai trebuie să dorm. Şi somnul nu mi-a mai venit un timp. Şi m-am gîndit la Eugen, „nu-i aşa ?". El rămăsese prea mult înapoi în memoria mea, deşi ultima oară ne văzusem şi ne despărţisem abia cu o jumătate de an în urmă.

II.

Furgonul de pîine

— Arhip, noi n-o să luăm niciodată gradul de sublocotenent, — mi-a spus Eugen, şi replica lui îmi vine acum clară în minte şi-mi redescoperă momentul ultim trăit împreună. Peste o lună ar fi trebuit să primim tresele de sublocotenenţi aviatori-mecanici — adăugase el. Dar aerodromul de pe istm nu mai e, şi nici comandorul.

Îmi privesc tresele, acum le aveam, după întoarcerea armelor. Cu cîteva clipe înainte, vroisem să le descos, lucru pe care am să-l fac, desigur, foarte curînd, am să izbutesc, poate, după o vreme, să-mi cumpăr un alt costum de haine, vine pacea. Atunci însă, cu o jumătate de an în urmă nu i-am răspuns lui Eugen la întrebare, de fapt chiar întrebarea lui ţintise atunci altundeva, altceva vroia să ştie de la mine, dar nu era încă timpul să-i spun ceea ce el pîndea cu naivitate să afle.

Eugen mi-a aşteptat atunci răspunsul, îi auzeam respiraţia, stăteam pe banca din faţa lui, aproape ne atingeam genunchii, dar nu mă vedea, înăuntrul furgonului de pîine în care călătoream era întuneric, prin dungile de aerisire de la streşinele furgonului nu pătrundea lumină, ci doar un fel de umbre ce veneau spre noi o dată cu zgomotele violente de afară.

— Arhip, poate ai adormit. Mai eşti aici ?

— Sînt. Spune mai departe. Mă gîndeam la Olga. Scrisorile ei cred că mă caută de doi ani şi ceva. Fata asta scrie enorm de mult şi lucrul ăsta a făcut ca trei-patru scrisori să mă găsească totuşi.

— Ți-am povestit cum mi-a dăruit Maria ceasul? E încărcată pușca mitralieră?

— Nu.

— Bine, — a spus Eugen, mișcînd încet, de cîteva ori, încărcătorul, apoi a culcat arma pe podea. Să-ți povestesc întîmplarea cu ceasul, — a reluat el. Dar mai întîi să-ți spun despre un om care trecea în fiecare an pe strada noastră din Babadag, cînd eram copil. I se spunea *Soldatul, cu S mare*, cum ai fi spus *Ionescu* sau *Vasile Grigore*. E tot o chestiune de cuvinte, cum zici tu că-mi place să trag din cuvinte ce-mi convine numai, — dar, crede-mă acum n-am să imaginez prea mult. Mă asculți? Poate te gîndești la altceva. Cum ai să fii profesor de istorie — de pildă. Aș vrea să trăiesc, să te văd student. Tu ce-ți pui în gînd, împlinești. Eu nu știu ce-aș putea lua de la capăt. Pentru că *va trebui să ne reluăm generația și să ne retrăim tinerețea netrăită.*

Se opri. Ultimele cuvinte le rostise atît de grav, încît vocea nu-i mai semăna de loc. Reveni însă la vocea lui obișnuită — și, mirat el însuși de schimbările astea bruște, a rîs.

— Dă-mi lanterna ta, Arhip. Lasă, nu e nevoie. Să știi că tunica asta de la Pavel mi-e prea largă și nu are toți nasturii. În schimb, pantalonii sînt prea strîmți, iar moletierele n-au șnururi la capete. Pavel i-o fi dat furierului cîteva plini pe uniformele astea — și furierul l-a înșelat. Să-ți povestesc cu *Soldatul*?

— Mai avem cel mult o oră-două de mers cu furgonul. Povestește-mi.

— *Dacă vom fi prinși, ce se va întîmpla? Vom fi executați?*

Apoi din nou pe tonul obișnuit:

— Aveam șapte ani cînd am văzut întîia oară pe străzile Babadagului — *Soldatul*. Știa cîteva limbi, se zicea, — era bătrîn și se credea că el învățase limbile multor oameni, din nu știu cîte țări, trăgînd cu pușca în ei. N-aș putea jura asta, deși se spunea că ar fi făcut parte din unitățile volante ale armatelor habsburgice care cutreierau Europa. Observasem că știa într-adevăr cîteva cuvinte în diferite limbi, vorbe pe care, copil fiind, le bănuiam mai degrabă strigăte și exclamații, mai ales că bătrînul le țipa cam nearticulat. În Dobrogea noastră, fiecare înțelege expresii uzuale grecești, turcești, sîrbești, cîteva rusești și bulgărești. *Soldatul* știa și franțuzești, și italienești, foarte multe nemțești, — și, dacă-mi aduc bine aminte, le spunea mai ales la beție, cînd îi plăcea să stîrnească rîsul. Dar lumea nu prea rîdea de el, îl privea cu tristețe. O mătușă a mea — tot mătușa care mă socotise un copil norocos — îmi zicea: „N-a luat *Soldatul* ăsta de la neamurile pe unde a fost decît vorbele porcoase și înjurăturile. Mare ispravă". Îmi amintesc că *Soldatul* avea un ceas de buzunar, mare cît o turtă, cu un turn de cetate desenat sub limbi. Obișnuia să ne arate cît de rezistent îi era ceasul, îl arunca în uliță, îl izbea cu vîrful bocancului, ne punea pe noi copiii să i-l aducem din șanț, și apoi ni-l trecea pe rînd pe la urechi; iar noi ne minunam: ceasul bătea mai departe. Limbile nu se mișcau niciodată, dar de bătut ceasul bătea. Tata mi-a spus că, în anul cînd venise el învățător la Babadag, omul acela purta încă tunică de soldat, nu trecuse mult timp de la primul război mondial. I se zicea *Soldatul* prin toate orașele prin care rătăcea, — și trecea prin multe, ca să i se dea de mîncare și să poată trăi și el — unii spuneau că trecea uneori și granițele. S-a crezut un timp că-și caută familia, casa sau poate o țară. „*Trece Soldatul*" — se zicea pe strada noastră cînd era văzut venind, obosit și plin de praf. După un timp nu mai avea tunică militară, purta haine de tîrg, dar îi rămăsese numele *Soldatul*, — și cînd am crescut ceva mai mare nu-mi amintesc să se fi întrebat lumea dacă el mai caută ceva sau nu. Dar *Soldatul* i se mai spunea încă. Mi se pare că nu crezi ce-ți spun.

— Te-am crezut.

— Tu vorbești totdeauna puțin, încă de mic cred că vorbeai așa, găsești termenul potrivit—a zis Eugen. Nu devii, adică, fără să vrei, fabulist. Poate pentru că ești crescut la sat. Țăranii *fac lucruri* și asta le dă, cred, măsura cuvintelor. Lucrătorii, sau altfel, pictorii și sculptorii trebuie că au deasemeni această măsură. Pentru mine cuvintele sînt tare ascunse. Caut cîteodată cu multe vorbe înțelesul unui cuvînt. Să fie un semn că — dacă am să trăiesc — sînt predestinat să devin scriitor? — a zis Eugen și a rîs mărunt. Aș vrea, totuși, să-ți fac un dar. Am la mine poezia *Seara care fuge*, pe care am scris-o pe marginile unui ziar vechi. Rup numai partea unde-i notată poezia, ziarul n-are decît comunicate dubioase de război transmise de agenția D.N.B.

Am auzit sfîșierea uscată a ziarului, care mi-a stat mult timp în urechi. Am luat poezia de la Eugen. El m-a întrebat:

— Să-ți spun cum mi-a dat Maria ceasul ei?

Am tăcut amîndoi.

Cineva de afară a încercat cu eforturi repetate să deschidă ușa din spate a furgonului. Ușa era încuiată, în plus blocată pe dinăuntru cu o țeavă de pușcă prinsă în cîrlige. Zgomotele violente și învălmășeala se mai depărtaseră, furgonul părea că urcă panta unui deal; pe mica fereastră mată ce dădea înspre capră, se zărea ca o umbră lată, spatele mare al lui Pavel care mîna caii furgonului. Cel care încercase ușa, după ce o zgîltîise de cîteva ori, nu mai revenise.

— Spune povestea cu ceasul — i-am zis după un timp lui Eugen.

— Cu ceasul Mariei a fost simplu. Ne întorceam de la un bal, dimineața. Aveam 18 ani, eram într-o permisie, trebuia să plec pentru încă un an la școala militară de la Mediaș, iar apoi, după cum știi, în *practica mecanică de front*, cum fusese numită, prin eufemism, trecerea promoției noastre sub comandă germană. Era dimineață, veneam de la bal, răsărea soarele, și ideea Mariei a fost să ne schimbăm ceasurile. Cred că a fost clipa cînd trebuia s-o sărut, dar n-am îndrăznit. Nu sărutasem niciodată o fată. Asta am povestit-o bine, sînt sigur.

— Foarte bine. N-ai înflorit nimic.

Am rîs amîndoi încet și, fără să vrem, ne-am atins mîinile.

— Cîte zile să fie de cînd am trecut istmul? — m-a întrebat Eugen. Ne apropiem de mare? (Și a început iar să vorbească mult, avea un neasămpăr voios de a vorbi pe care abia mai tîrziu, cînd Eugen n-a mai fost deloc, i-am prețuit înțelesul). N-am coborît din furgon decît noptile — spunea — și atunci numai furînd cîteva minute. Aș vrea să văd *ziua*. De o săptămînă aproape n-am mai văzut decît stelele. Aș vrea să cuceresc dreptul elementar de a vedea cum mai arată *o zi*. Nu mi-e teamă, Arhip, că ai să rizi de mine și de cuvintele pe care le folosesc. Ar trebui oare să fac și să vorbesc altceva acum, care să fie mai potrivit momentului și furgonului? Prostii. Ce-ar putea fi mai potrivit? Tu n-ai învățat să rizi de oameni, știu asta. Căci, din păcate, a rîde de oameni e un lucru care se învață, și încă cu metodă.

NUVELĂ

de ȘTEFAN BĂNULESCU

Am auzit zgomotul cataramei de la centura pe care Eugen încerca să și-o prindă peste tunica de soldat. Și atunci i-am spus:

— Eugen, am vești sigure că am fost citați acum cîteva zile, tu, eu și ceilalți colegi ai noștri *din practica de front*, — am fost citați pe ordin de zi ca dispăruți, căzuți în incendiile aerodromului de pe istmul încercuit. Am fost înaintați la gradul de sublocotenenți post-mortem.

Am aprins lanterna și i-am luminat catarama ca s-o poată încheia.

— Stinge-o, — mi-a zis. Nu e nevoie. E gata. Spune mai departe.

— Bine. Mai departe. Locotenentul german Bewohner, care lăsase promoția noastră ca detașament de sacrificiu pe aerodromul încercuit de pe istm, și fugise cu singurul avion rămas după evacuarea escadrilelor germane, a fost interceptat și doborît. S-a salvat cu parașuta, a revenit pe aerodromul abandonat și a izbutit să treacă apoi printre linii, puțină vreme după plecarea noastră. A aflat că trăim. Nu mai sîntem sublocotenenți postumi. Trăim, — Bewohner a autentificat asta în fața tribunalului militar din peninsulă, unitatea aeronautică germană, care ne-a avut sub comandă promoția, ne-a cerut pedeapsa capitală. Sîntem de două ori fără identitate, în mod oficial. Iar a treia oară acum, din propria noastră voință, în haine de infanteriști fără nume. Astă-seară, la coborîrea din furgon, va trebui categoric să ne despărțim, altfel, împreună putem fi ușor recunoscuți. Umple-ți bine buzunarele cu pîine. Asta e tot. Nu mai e vreme de imaginat nimic.

Am aprins lanterna, am îndreptat-o spre Eugen și l-am întrebat:

— Cît e ceasul? Mi s-a făcut foame.

— Șapte și douăzeci, seara.

Am stins lanterna.

Furgonul părăsise șoseaua pietruită, mergea acum pe un drum de pămînt, urca. Crengi groase de copaci izbeau marginile dubei, în dungile de aerisire se prindeau și se rupeau frunze mari, proaspete, umede, poate plouase înainte de a fi ajuns noi aici. Nu. Ploua chiar, din ce în ce mai repede, acoperișul de tablă suna mărunt, era o ploaie de primăvară și mi-am amintit că sîntem în aprilie 1944. În furgon a pătruns un aer tare, de munte — și mirosul de pîine deveni din nou plăcut, mi s-a făcut și mai tare foame, eram din cîmpie, și muntele îmi făcea totdeauna foame. Am rupt o pîine în două, i-am întins jumătate lui Eugen și am început să mîncăm cu poftă. Ploaia sărea înăuntru prin dungile de aerisire, ne uda pîinea și hainele de soldați, frunzișul proaspăt învăluia tot mai mult furgonul, era un continuu foșnet, simțeam pădurea și înăuntrul dubei de cîteva ori ne-am aplecat amîndoi rizînd, ca și cum am fi fost afară și am fi trecut direct pe sub crengile mari și ude.

— Mi se pare că sînt stejari, — a zis Eugen.

Și s-a ridicat în picioare, a întins buzele spre dungile de aerisire și a început să prindă între dinți picurii care săreau pe lamele înguste de oțel.

— De fapt — a zis el sorbind mai departe, și așa mi-a rămas Eugen în memorie — de fapt, noi sîntem acum oameni liberi. Cum nu se poate mai liberi. Să ne bucurăm, deci. Ar trebui să cîntăm *Gaudeamus*.

Cineva a bătut, ușa s-a deschis toată și în cadrul ei a apărut statura elegantă a lui Veriotis. Purta un pardesiu în carouri mari, cafenii, avea mînuși albe și o floare la butonieră.

— Ce dorești, domnule Veriotis?

— Vreau să vă întreb dacă mai aveți nevoie de mine. Au început să sosească studenții în cămin.

— Ești totuși un om delicat. Îți mulțumesc. Însă poți pleca, nu e nevoie de dumneata.

— Bună seara.

După plecarea lui Veriotis, mi-am îmbrăcat tunica decolorată, de sublocotenent aviator, m-am sprijinit în bastonul de corn, am ieșit pe coridor și pînă tîrziu am montat împreună cu ceilalți studenți, ușile la camere.

Din volumul de nuvele în pregătire
„IARNA BĂRBAȚILOR"

MIHAI NEGULESCU

Întoarcerea eroului necunoscut

1.

Bronz neclintit. Florile ard
ca un zîmbet stingher acolo, pe lespezi,
lîngă tălpile mari, ce au călcat nopți în șir
prin sîrma ghimpată a spaimelor.

Trec frunze pe stradă, duse de vînt,
scamele toamnei se rup între crengi
și alunecă molcom, roșcate, în gol.

V-au spus de mine poate mai demult
acele stele palide ce se-ntorceau pe boltă
pe lîngă fețe petrecute peste o apă mare;
v-au spus ecrane albe, plăci de marmură
prin care — decît Dunărea mai vii —
trec faptele unui popor de oameni liberi.

Să mă întorc din vremuri și din jertfe
doar voi îmi dați tării de vînturi răzvrătite,
doar voi îmi dați puterea păsării nemuritoare
din vechi inscripții
roșii aripi ridicînd.

În zbuciumul de clipe-ncenușate
un zvon de codri îmi gravează trupu-ncet,
cu ochii tinerilor ațintiți asupră-mi
de pretutindenea, de pe pămîntul
îndurerat de amintirea mea —
pămînt ce urcă în recolte
însîngerat de urma încolțirilor,
pămînt al zilei rătăcit pe scut
ca un imaș ascuns, pe care niciodată
nu vor umbla agale în amurg
bivolii negri aplecați spre iarbă.

Eu am plecat la luptă-n zi de lucru,
cînd clopotele peste văi înnegurate
pîrjol înalt de dangăt au aprins,
cînd negre frunze, negre lacrimi, nucii
pe gardurile casei mele șiroiau.
Nebănuind că plec să mă întorc apoi din morți,
trăiam parc-o ciudată vînătoare;
dar pui de șoimi pe mînă nu aveam
și dintre-alice nu mă bizuiam decît pe stele.
Dintr-o istorie a plugului venit,
cadențe legănam pe cerga mea de lînă
și-n fulgerate ore de tranșee
în inimă grenada ascundeam.
Era o liniște împăduri tă
cu patru umbre lungi de puncte cardinale,
cu marele vîrtej ce ridica
pămîntul peste noi — și-o creangă ruptă
în dreptul pîntecelor mari ale femeilor,
în dreptul spicelor în care viitorul stă ascuns;
și-n liniștea umbrită a pămîntului
o cască si-un matrice: m-am făcut,
să apăr hoiaele
bărbaților din care am coborît.

Dar sînt oevea vorbele mele acestea?
Nu cumva le-a strecurat altcineva
în gura mea înghețată?
N-a fost cumva
clăbucire suavă de fum
întreaga istorie —
turnată în noi din obișnuință
asemeni cartofilor opăriți în gamelă?

2.

Nu, nu mă tîngui, domnule căpitan.
Uitați-vă mai bine acolo, sub deal:
o umbră felină, o nălucă
a dealurilor noastre...

Nu trageți, domnule căpitan!

E băiatul meu, nu-i sălbăticiune...
Lăsați-l să știe și el ce-i un cîmp de bătaie.
Uitați, ne aduce
merinde proaspete, merinde de-acasă.

Unde vi-i casa, domnule căpitan?

Streșini și grinzi înflorate
mă cheamă spre ele în seri de zăbavă
cînd moțăi pe pușcă, în adăpost.
Mă cheamă spre ele. Dar stelele reci
îmi intră în umeri —
și pașii mi se fac grei, și în liniștea aceea
tot mai adesea, în minte
mi se încurcă potecile. Și mă tem
că trecînd dealul, aș da
într-un sat care nu-i al meu.

Nu mai am decît soarta,
decît neclintirea în fața ei.
Merg între secunde ca-ntre baionete;
și judecătorul spre care mă-ndrept
e soarele din amurg, răsturnat în sîngele norilor.

3.

Nu e spaima, domnule căpitan;
uitați-vă la feciorul meu...
Cînd vine el aici, cărările de peste deal
mi se descîlcesc iarăși în suflet
și-mi recunosc satul, prietenii.
Cînd vine el cu merinde,
teama se depărtează de mine,
carabina mi se face toiag, mă îndeamnă să plec,
tranșeele sar din lut ca niște soldați străveziți —
se-adună pe apele Oltului
și fără cadențe
pleacă în neguri, spre Dunăre.

Va fi odată așa. Dar acum...
Față în față cu căștile țuguiate,
cu mitralierele.
Și flămînd după pace,
mușc din piinea de-acasă... În ea,
în miezul ei amărui,
aflu o fărîmă de tristețe, o fărîmă de liniște.

Piine de-acasă, piine proaspătă,
apără-mi pieptul, apără-mi gîndurile.
Piine neagră, piine de peste deal,
pămîntul acesta ne-a rodit pe-amîndoi;
rămîi lîngă pieptul ars de neliniște.
Piine de-acasă, scutul meu aburit...

4.

Vine ora-ncercărilor, soarele meu;
ieși de prin neguri, fii gata să-mi torni peste rană
o gamelă din uleiul tău luminos..

Ce depărtat îmi răspunzi... Ce trudite,
pîlpîirile tale... Printre arțari
te sfîșii în raze prelungi și, tot mai departe,
din ochi mi te smulgi — și mă lași
singur cu omul în gri,
singur în fața baionetei lui.

Unde ești, fiule?

Tranșee se trag înapoi sub agere salturi,
arborii curg undeva în trecut, ca scrisorile noastre
nescrise;
zvîcnim către munți, către munți, înainte ducînd
pe bornele roșii ale bătăilor noastre de inimă
hotare strivite o clipă sub pasul dușman.

Parcă alerg într-un șir de goruni umblători,
parcă în trup mi-a năvălit dintr-odată
puterea celor ce prin tine vor intra în lume.

O legănare de aștri înalți,
un puls de generații izbăvite
la încordarea pieptului mi se adaugă

și calc nepovîrnit prin moarte — să o scot
cu trupul dincolo de zare,
să-ți las în urmă un pămînt curat.

Și vreme n-am să văd
că brațele mi se apropie încet de brazde. În genunchi
simt răsucindu-se iarbă de primăvară
și aud pe drumul din văi
cum vine agale
plugul timpului, al viitorului
să-mi umble prin marea odihnă...

Parcă ai venit și tu. Brațele tale
au scos baioneta. Palmele de copil
mi-au încălzit obrazul încă o clipă
dincolo, în lumea nimănui...

Poate mai bine
mi-ai fi încălzit gleznele cu mîngîierile.
Atunci, poate, ele s-ar fi ridicat din îngheț;
fără să știu, ca-ntr-un somn și-ar fi strivit
germenii ierbii de primăvară
și tot așa, în neștire, m-ar fi dus către casă...
ca — să...
sting...
casa spre care tu ai fugit
cu tabla de matricol ruginită,
cu ultima picătură din sufletul meu —
în palmele care uitau copilăria.

5.

Dragoni de oțel și pucioasă
ling vîrful salcîmilor,
împietresc o secundă pe cer și — tavan coșcovit —
se prăbușesc în noi, cu vîntul, cu vara, cu stelele.
Pămîntul crește spre zeii nedrepți
cu încă un strat de cenușă...

Fiule, și tu m-ai părăsit?

M-apropii de tine fără a'ț ști
că oasele brațelor mi se aprind de setea îmbrățișării.
M-apropii de tine;
o, de-aș putea
să-mi acopăr cu palma coasta aceasta strivită!

Vin prin cenușa pămîntului cu zbuciumul ploii,
cu tălpile albe de-atîta leșie,
gol și înalt, ca în clipa prielnică morții...

Învățați să citiți de la orbitele mele
pline cu frigul războaielor
manifestele zilei care începe cu voi.
Litera lor va fi măduva oaselor mele,
litera lor va fi mai orbitoare decît sămînța...

Brațele noastre sînt vîsle pe apele largi ale păcii;
duși de ele, să ne clădim
un statornic ostrov, al încrederii.
Mi-am aruncat amintirile mici peste vîsle
și ele s-au prefăcut în alge și pești albăstrii.
Mi-am păstrat doar amintirea căderii în tranșee
și căderea mi-a trecut pe alături
suplă și înaltă ca o corabie...
Mi-am păstrat ultima clipă de dor,
am pus-o pe apă
și a prins rădăcini...
Am privit peste ea cu ochii străini
limpeziți ca un furtun de ghiață la lună
și — ca un pui cînd ciocnește coaja de ou —
amintirea ochilor mei a mișcat ciudat în orbitele seci...
Mi-am păstrat gîndul cu care-am căzut
și găoacea în care mișcaseră nădejdile mele
s-a desfăcut dintr-o dată în pulberi de zori.
Mi-am păstrat gîndul din urmă
și-n el m-am ridicat ca-ntr-un catarg;
și-am fost atunci necunoscutul glas
al tuturor căzuților în lupte.

Mă-ntorc în largul zilnicei voastre neliniști
și umblu ca un lucrător cu brațele
din sat în sat, din fabrică în fabrică —
și poate numai noaptea tîrziu
în vechea meserie salahoresc din nou
cărînd muniție oarbă, vestoane
în care nu mai e nimeni de mult...

Peste cuvintele mele cresc ierburi sălbatice
măcieși cu umbră puțină, mohorul;
lîngă mine se opresc arborii mari
înainte de-a bate cu fruntea pămîntul.
Pașii mei sînt grei și neauziți,
coboară o dată cu ploaia și cu aburul se ridică
intră în casele omului seara pe răcoare cu memoria plantelor
și-n somn i se arată ca un drum ce va fi început.

Port peste ochi o țărînă subțire,
soarele sus îmi răspunde la vorbe printr-un tril de prigorie,
și în fața unui om cînd mă arăt
port sufletul lui, ca o frunză gravat lîngă stern;
port sufletul unui om tînăr
înscris temeinic în ființa mea
și năvălesc ca luna mai în codri
spre el,
spre tînărul crescînd în dreptul meu
din rădăcina zorilor unui popor ne-nfrînt.

Gonesc deasupra vulturi uriași,
pămîntul se ridică ametit, cu cele din urmă explozii
se apropie de soarele iarăși al lui.
Eu am acest pămînt de străbătut,
am camarazi căzuți cu mine — de adus acasă;
și-un strigăt de dreptate am în mine
prin care, fiule, îți faci dreptate.

6.

Dimineață de toamnă. Neliniștit
Oltul alunecă pe trepte de fum în cîmpie.
Rotite meandre, valuri de plumb uleios,
lumina o string și din nou o ridică
pe brațe ușoare de calme oglinzi.
Aburul dimineții se pleacă spre mal —
galeșă ramură a somnului prelungit.
Iar în mantia lui adiind cu miresme
clipele leagănă o tristă poveste.

Pe cine cauți, băiete, la marginea riului?
Ce umbre îți cheamă, din vreme, tinerii pași?
Oltul bate în maluri; el nu e Timpul,
nu va scoate la mal
umbrele celor duși.
El nu știe decît drumul spre Dunăre,
n-ai să-l îndupleci să curgă-n trecut.
El vine din zări, ca tine din generații;
și-a pierdut val cu val, și din valu-n declin
valul tînăr crescu.
Riul, același, fără odihnă, zorește
să-și împlinească menirea în brațele Mării.
Aleargă și tu către vreme. Pașii tăi, tot mai iuți,
foarfece inerția, spulbere sunetul morții!
Du-te, băiete;
sîngele tău luminos
face să cînte cîmpia prin care alergi.
Începînd acest răsărit,
acolo, în sîngele tău, s-au retras
stropi neștinși, cel din urmă cuvînt al eroilor...
Să vină iar din vremuri și din jertfe,
doar tu le dai tării de vînturi răzvrătite,
doar tu le dai puterea păsării nemuritoare,
din vechi inscripții
roșii aripi ridicînd...

Prietene,
clădește-mă-n tine —
și nu vei cunoaște niciodată înfrîngerea.

Joc cu baloane

Lîngă căpiță plouă. Plouă cu flori mici, îngălbenite de polen, trecute. Și peste Tavi plouă. Plouă cu flori de soc și lui îi place. Stă lîngă căpiță și amestecă într-o tinichea apă cu săpun și se uită la flori cum cad. Cad și-n tinichea, da' lui nu-i pasă, privește florile cum se învîrtesc în aer și cum cad. Le urmărește liniile, și-i place. Și mirosul amărui — dulceag, de soc, îi place.

Parcă-i altul cînd stă acolo, lîngă căpiță, cufundat în pate și-n gîndurile lui. Acolo toate-s altfel: mai frumoase, mai luminoase, pentru că sînt cum le vrea el.

Acolo e și el cineva. Nu mai e copilul lui Axente. E el, „Tavi". Așa cum ar trebui să-i spună toți, dar ei îi zic „Tavi lui Axente".

Și de altceva-i place acolo. Îi place că se poate gîndi la oricine, în voie. Da mai ales la tată-său se gîndește. I-e tare dor de el. Nu l-a mai văzut de mult și l-a apucat dorul. Și-n vis îl vede. Îl vede în fiecare noapte și-i fericit că se întîlnește cu tată-său în somn. Că vorbește cu el și-i spune toate. Azi noapte i-a spus c-a fătat scroafa. Cinci purcei a fătat. Și ce i-a făgăduit mamă-sa i-a spus:

— „Lasă, Tavi, tu ai grijă de ei și ia toamnă, vindem unu. Pe ce luăm, te dă mama la școală. Îți tau cărți și caiete. Să ai și tu pe ce scrie. Să nu zică nimeni că ești copilul nimănui".

Și el s-a bucurat. I-a spus și lui taică-său, prin somn, bucuria lui. Tată-său a rîs. A rîs și l-a bătut pe umăr.

— „Așa măi Tavi!... Să mergi la școală. Să mergi, băiatul tatii, și să înveți. Să nu mă faci de rîs. Auzi mă?... Auzi?..." — a întrebat tată-său și el a dat din cap.

— „Aud tată. Aud. Da' ce-s surd?... Mănînc cartea, tată. Să știi de la mine".

— „Ei, lasă că nu trebuie s-o mănînci. Ți-o face maică-ta rost de mîncare".

— „O să-mi dau toată silința. O să vezi, c-o să te bucuri".

— „Bine băiatule bine"... i-a mai zis tată-său și apoi a dispărut. A dispărut în dosul unei tufe și n-a mai ieșit de acolo.

În locul lui au venit alții. Ioan a lui Dreaptă, Văsălia lui Achim, Toma Ciubotarul, cu toți a vorbit el. La toți le-a spus că la toamnă merge la școală și s-au bucurat.

Erau îmbrăcați ca la plug, numai că aveau puști. Erau pe front doar. Și era soare mult și lumină. Și lume multă era. Lume care mînca și rîdea la el. Unii și jucau. Jucau ca pe la ei, prin sat. Unii jucau „bătuta", alții „sîrba". numai tată-său juca cu unul o „haițegană" De ce-o fi jucat cu unul o „haițegană". nu știa

Și de ce cu unul? Haițegana nu se joacă între bărbați. Dac-ar face aici în sat așa ceva, ar rîde lumea. Așa fac numai copiii.

Se prind cîte doi și cîte trei de mînă și s-apucă de lălăit. Parcă-s bolnzi. Oamenii se uită la ei și rîd:

— „Uite, mă, pe-al lui Oltean. Ăla iasă jucător a-nțiia, mă..." „Uite-l, mă, și pe Andreiu ăl mic, al lui Plopșan. Parcă are coghile la picioare, așa le mișcă."

— „Vai de el jucător. Și tată-său era un jucător... Era fruntea, mă! ...Fiu-său nu-i samănă."

— „Mai știi dac-ăi fiu-său? Prea nu samănă. Ce știi cu cine l-o făcut Ana, că nu-i din partea lor."

— „Taci, jă din gură... Închide-ți clanța, Ciocul tău o îmbătrînit. Îi bun de umplut cu pămînt. A lui Ana mai e bun la ceva."

— „Ptiu!... Trăznite-ar Dumnezeu de cățălandru. Auzi, mă, cine se leagă de mine? Trăznite-ar o mie de dumnezei. Călcate-ar să te calce. Mărie, hai și ți-l ia de aci. Hai și-ți ia odoru!"

Apoi Veta pleacă, hoscorodindu-și bătrînețea, și lăsînd omul în pace pentru un timp. Se trage mai la o parte, se sprijină de gardul popii și începe să se uite iar la joc și să-i bodogănească.

Numai că în vis nu erau muieri. Erau numai oameni. Oameni în haine de lucru și cu puști. Altcineva nimeni. Numai oameni și puști — Nici un pic de rîs. Oamenii nu rîdeau între ei. Rîdeau numai cu el. Între ei nu puteau rîde. Nu puteau suferi să rîdă unul de altul. Ar fi mîncat bătaie. Așa-i legea bărbaților. Să nu sufere gura și risul lumii. Asta-i treaba muierii. Și pe front nu erau muieri.

Acum Tavi se gîndește: De ce pe front nu sînt muieri? Oare de ce n-or fi?... Poate că nu-i bine. Dac-ar fi s-ar îmbulzi și muierile. Da'așa... Atunci dacă nu-i bine, de ce nu se-ntoarce tată-său acasă?... O lipsit destul. Poate că nu-i e dor. Ba îi e dor. Trebuie să-i fie dor. Păi altfel cum?...

Da nu-l lasă acasă. Ce, nu i-a spus unchesiu-său Zaharia, că pe front nu-i ca la joacă și că trebuie să asculți de superiori?

— „O fi trebuind. Da' dacă vrei ceva, tot faci după vota ta" — i-a răspuns el.

— „Ba nu-i așa nepoate. Nu-i așa. Pe front îs alte reguli. Îs reguli speciale, mă. Auzi? Îs speciale. Acolo dacă nu te supui o dată, te-achită".

— „Cum te-achită, uncheșo?"

— „Așa, bine. Pac! ...Și te primește Dumnezeu cu brațele deschise".

— Nu sfîntu Pătru uncheșo?"

— „Sfîntu Pătru sau Dumnezeu, tot un drac e".

El n-a mai zis nimica, dar de atunci se tot gîndește la asta.

Tavi aruncă paiul cu care-a amestecat în tinichea și se apucă să-și facă altul. Îi despică un cap în patru și-l tăpșește în palmă. Îi face bucățile să stea, desfăcute în lături. Îl înmoaie în apă și începe să sufle.

Suflă încet, cu întreruperi, lucind balonul de săpun pe loc, ca să-l desumfle puțin și apoi să se apuce iar de suflat.

Nimerește și-o floare de soc pe balon și-i atent la ea

„Acuma-i pe front" — se gîndi el, cînd floarea ajunge de partea cealaltă și nu se mai vede bine. Suflă încet. Vrea să vadă cum e pe front. Floarea stă puțin în cumpănă și apoi se rotește mai departe, împreună cu apa clăbucită cu săpun. Tot așa se rotește floarea, cînd în partea frontului, cînd în partea lui. De cîteva ori întoarce paiul încet, ca să vadă frontul. Dar balonul este la fel.

Balonul crește și începe să coloreze. Își schimbă culorile după cum suflă. Roșu, galben, albastru, verde. Se unesc, se întretaie, se prelungesc una pe alta, într-un joc continuu, care-i place. Și culoarea „Vîntului turbat" îi place Nu știe cum arată, da-i place. Îi place pentru că-i așa cum își închipuie. Cum o vrea el.

Acolo, lîngă căpiță, toate-s cum le vrea el. Roșii, galbene, albastre, verzi... Oamenii rid lîngă căpiță, și pe front e bine — pentru că așa vrea el. S-a săturat de negru, de haine cernite și pomeni.

Unele după altele baloanele cresc, se colorează și se sparg. Și Tavi face altele. Face altele și privește lumea prin ele. O vede colorată în culorile care-i place lui. Fără oameni care intră și ies din casa lor după fiecare scrisoare de la tată-său. Oameni pe care-i cheamă el și care pleacă cu capul în piept. Parc-ar voi să la viața în coarne. Să se bată cu ea.

Se aude portița. Vorbește careva cu mamă-sa în curte. Să se ducă?... Nu merită. Balonul e mare și-i colorat. Roșu, galben, albastru, verde... În jur tăcere și flori de soc îngălbenite.

Baloane care cresc, se colorează și se sparg. Pătîndu-i hainele cu pete rotunde, albe. Și-un hohot de vlins.

— Tavi!... A murit tata!

Un balon colorat se sparge. Tavi se oprește. Nu mai face baloane. Stă și se gîndește „Oare va mai vorbi cu tată-său în vis? Îi va mai spune bucuriile lui? Tată-său îi va răspunde?"

Nu știe. La întrebările astea nu poate răspunde. Izbucnește în plins. Plînge pentru că nu știe dacă va mai vorbi cu tată-său prin somn. Dacă tată-său îi va răspunde la întrebări Dacă-i va da sfaturi.

Aurelia MUNTEAN

TINERI POEȚI DIN REGIUNILE PATRIEI

Sînt veri și toamne, după cum se știe, „bune de fructe", altele mai puțin. Desigur, nu e vorba de o simplă întîmplare. Chiar dacă explicația acestui fenomen nu totdeauna se poate stabili exact, ea există și trebuie căutată într-un concurs de împrejurări favorabile. E un fapt ce nu poate fi contestat, că vremea noastră e „bună de fructe" în materie de poezie. Cu fiecare an ies la iveală și sînt identificate (revista „Luceafărul" caută și ea să contribuie cît poate mai mult la acest lucru) noi talente tinere, care intră în marea competiție a versului și caută, ca plantele într-o zonă mănoasă, să-și întindă crengile și frunzele cît mai mult spre soare. Unele reușesc mai puțin, altele mai mult, dar dezvoltarea lor nu mai este lăsată la voia întîmplării, ca pe vremea cînd poezia era socotită un fel de pojar de metafore și rime al adolescenței, pe care părinții se grăbeau să-l vindece prin ironie și scepticism. Pe tot întinsul țării există cenacluri de întreprindere, de localitate etc., ca niște „stațiuni de colectare" avansate, pentru savuroasele fructe de pădure și de munte. Apariția și înflorirea unui poet fiind două lucruri diferite, afirmarea inițială a talentelor are loc acum în aproape egală măsură, atît în Capitală cît și în provincie, în orașe și sate.

Revista noastră publică mai jos grupaje de versuri ale unor poeți care, în majoritate, nu mai sînt deloc la primele lor producții. Dar ei ne dovedesc cu prisosință că în regiunile noastre, cum sînt Oltenia și Galați — reprezentate în grupajul de mai jos — poezia înflorește și se dezvoltă, pentru că ea își află climatul necesar în viața unanimă a țării, în comuniunea creatoare a acestor poeți, în legăturile lor curente cu revistele și mișcarea poetică din Capitală sau din alte orașe.

Petre Dragu, e un poet care, în poezia „Brâncuși" dovedește o mînă sigură. Ilarie Hinoveanu, Ion Chiric, Vasile Pătru s-au remarcat deja prin versurile apărute, unele citite la cenaclul „Nicolae Labiș". Sebastian Costin, Nelu Oancea, Grișa Gherghei vor reține, credem, încă o dată, atenția cititorilor, printr-o seamă din versurile de mai jos.

Brâncuși

Știa că oamenii vor fi o dată și o dată
În trudă și-n cules asemene,
Scrise de-aceea cu o ageră daltă
Pe-o coală rotundă, de cremene :

— Iată-vă, o masă, de la Din-Constandin,
O masă rotată și largă ca soarele vara.
Să șadă la ea numai omul deplin !

La masa Lui stă, azi, toată țara.

Manifest

Iubirea, ca gîndul politic,
Să fie strigată în piețele mari,
Pe steaguri să fie brodată,
Scrisă pe ziduri, pe frontispicii de ziar.
Fiecare sărut să fie cunoscut de mulțimi,
Să-l poarte eterul, să-l însemne cartea —
Și fiecare trădare, prieteni,
Să fie pedepsită cu moartea !

Petre DRAGU

În liniște

Inelul serii m-a cuprins ;
Înclină cerul frunții dintr-o parte
Cuvintele... În liniștea de carte
Ard tîmplele și vise se închid
Și se deschid în arc incandescent.
Fiece vorbă ca un cerc fluid
Mă poartă printre oameni și destine.
Încerc năvala mea ca un torent
Spre inima deschis-a fiecărui.
Bătăile, în umbrele tăcerii,
Sub piepturi par refluxuri depărtate,
Retrase-n largul vieții pentru-o clipă.
În zori vor reveni la țărmul zilei
Grav potențîndu-și zbaterile-n zare ;
Iată, va fi o reîndepărtare
De liniște, spre cheiuri avîntate.
Zmulgîndu-mă din ancorele filei
Întors în fluxul noilor destine
Voi fi întîiul val ivit în larguri
Ca un ecou al arderii tăcute.
Sau poate însăși pasărea luminii
La umărul albastrelor catarguri.

Ilarie HINOVEANU

Cîntec unanim

Lumina se-arcuiește nepiezișă
În aerul arzînd ca un vîrtej.
Ce simplu trece văzul — arc voltaic
Prin spațiul dintre ochii noștri treji !

Însingurate, simțurile noastre
Se destrămau în ziduri cenușii...
Eliberarea ne-a redat pluralul
Fără de care nu puteam trăi,

Fără de care, între ochii noștri,
Arcul luminii n-ar mai fi sclipit,
Să treacă dintr-o frunte-n altă frunte
Ideile vibrînd neliniștit...

Trec visele prin spații limpezite,
E-al tuturor ce spunem, ce gîndim —
Și-i datorăm adînc Eliberării
Miracolul acesta unanim.

Sebastian COSTIN

Efortul de a lumina

Ani lungi de eforturi, ani grei,
ca roci rotunjite de stele,
ca pisculi vecine cu cerul
țin tînărul trup al vîrstelor mele.

Hotarul cunoașterii — nestatornic hotar.
Drumul în spate urcă piepteș,
uneori abrupt, alteori serpentine,
e urcușul pe care-au rămas,
ca niște semne indicatoare pe copaci,
respirații fierbinți
și urmele opintirii mușchilor
ce se arcuiră-n părinți.

...Iar fericirea poate să crească
așa cum cresc munții din adîncul pămîntului,
cum apele primăverii se-amplifică
prin fiece pas mai aproape, al soarelui.

Iată-mă,
prins în căutări,
ca fluviile în tălpile mării,
alerg încet și atent (printre lucruri noi
nu se trece-n viteză),
adun ce e viu, cercetez în adînc,
tot ce-i obosit, mascat cu mușchi verzi,
spre odihna amintirii alung.

Altceva îmi cere pămîntul în loc.
Vrea-n el să poarte rădăcini mai adînci,
să nu-i stea-n moleșeală focuri vii
cît timp metalele mai dorm pietrificate
dorind, prin lașitate, veșnicii.

Dincolo, mai departe, ce se ascunde ?
Pentru creșterea fericirii nu sînt
încă nefructificate izvoare,
ce amețesc în cercuri albastre,
pe cînd ar putea să rupă rotirea,
să adauge bucurii
— viața lor altor vieți —
la atîtea pămîntești biografii ?

Lucrurile poate au și alte însușiri.
Poate îi-i ciudă că noi
știm să le folosim atît de puțin.
Poate lemnul, acest banal element,
ars, zvîrlit cu nepăsare în ploaie,
așteaptă o metamorfoză ciudată
prin care să devină — iertați-mi îndrăzneala —
pîine caldă, gustoasă, mereu așteptată ;
sau atomul, acest urlaș
bănuit prin preajmă, mereu nevăzut,
prezent în toate ungherele lumii,
nu poate, în locul minerilor, din pămînt
să scoată singur cărbunii ?

Azi mă prind în căutare din nou.
Arunc tot mai departe săgețile întrebărilor,
să deschid, pentru alții, cu urmele pașilor mei
drumul pînă la locul înfigerii lor.
Și fiece gînd pe altul îl smulge din plasmă,
străbate adîncuri, ca o spirală diafană,
necunoscutului
să-i pună mereu
degetul luminii pe rană.

Ion CHIRIC

DIMINEAȚĂ ÎNSORITĂ

Fotografia: NICOLAE CRISTOVEANU

Viziune

Albume stau de veghe ca niște mari portaluri...
Stau lîngă tomuri grele de pagini și de semne.

Cineva a adus luna-ntre maluri
Cu gesturi muncite și demne,

Alții, la rîndul lor, case, sau uși, sau unelte,
În care-au cărat timpul de veghe.

Marx a venit simplu, sub cerul renan
Purtător de corăbii, la ora cînd vîntul
Popula stele.

Culorile-au ars cenușiul brunat
Dăruindu-l ochilor blînzi.
La fruntea în riduri ușoare
Se destindeau tîmple-argintii.
Pe lîngă aripi, vele și vise
Și alte lucruri, după obiceiul lumesc,
El aduse un soare torid
Pe care-l plantă pămîntului meu omenesc.

Vasile PĂTRU

Așteptare

În noapte e un aer ireal...
De dor fosnesc toți arborii, și știu
Că-n aripa ce-a-aburit fereastra
Nu poți decît să fii și eu să fiu ;

De aur, mugurii, vibrînd tăcuți
Peregrinează parcă-n nerăbdare,
Sînt clipe fără vorbe, de argint,
Vrăjind tăcerea care nu mai moare.

Plăcut ne biciuește vîntul, iată
Și stelele-și evaporă veșmîntul,
În așteptarea asta tu și eu
Entuziaști am recrea Pămîntul.

Cîntecul de ce-i făcut

Cîntecul de ce-i făcut
Și de cine-ntîia oară ? —
Poate-a fost un om urît
Care l-a cîntat să doară...

Poate-un om frumos era
Și-a cîntat că se-ndoia...
Poate-a fost un om și-atît
Nici frumos și nici urît
Care sta și nu cînta
Dar ruga pe cineva...

Nelu OANCEA

Drumuri pe șantier

Ideea izbucnind înaltă
Te-ai dus să cauți o unealtă,
Ori un cuvînt, un gînd vecin,
O confruntare de lumini
Născînd, sub pasul tău atunci
Un fir prielnic de cărare,
Să poți mai iute să ajungi
Să-i dai ideii-nfățișare.
Dar primul pas nu ți-l zăresc —
A fost un salt, așa gîndesc.

Grișa GHERGHEI

POȘTA REDACȚIEI

TEODOR VASILACHE : De data aceasta, n-ați mai reușit să ne entuziasmați. Motivele poetice (Pasărea Phönix, peria și năframa din basm etc.) le-am întîlnit de prea multe ori pînă acum, cam în aceleași interpretări, pentru ca să mai stîrnească vreo vibrație.

ION DRAGOMIR : „Răspunsurile" noastre nu sînt așa de frumoase, cum ni le cereți, între altele și pentru că, pe lîngă cîteva imagini notabile, versurile oferă asemenea cugetări : Rîzi de poți, dar să nu rîzi / că risetu-i o boală ce te rîde / și la urma-i să te trezești mofluz / și-nspăimîntat de-atîtea vise crude.

ILARIE VELIMIR : Reîntîlnirea cu versurile dv. e promițătoare. Fiți mai atent la nuanțarea exprimării, la plasticitatea ei. Ideile sînt uneori expuse prea nud. Reținem pentru sinceritatea mărturisirii acest gînd închinat partidului : De mulțumiri mi-e sufletu-ncărcat / ca plopii zvelți de tremurul continuu / Și mii de glasuri pieptul mi-l străbat / pulsînd adînc ființa, rectiliniu.

PETRE DUMITRACHE : Dintre lucrările trimise, „Scrisoare copilăriei" își găsește în poezie un adresant cunoscut.

MEIU GABRIEL : Aveți multă dreptate considerînd începutul dv. „doar un strop de rouă pe o frunză". Dar ca acest strop de rouă să reflecte cerul, cum se spune, e necesar mai întîi să vă familiarizați cu ceea ce reprezintă poezia. Mai folositoare decît sfaturile noastre vă sînt în acest sens lectura și exercițiul.

MIHAI DEȘELARU : Lectura versurilor lasă să se întrevadă o experiență de viață mult mai bogată decît cea a majorității corespondenților noștri. Tonul elegiac, de factură romantică, vi se potrivește mai ales în „Cimitir militar", în care se resimte o undă din tragismul poemelor de război ale lui Mihu Dragomir : ..Aici, timpul străruie undeva, în amintire, / Și vremea zace acoperită de pămînt... / Salcimii abia-îndrăznesc uneori cîte-o șoaptă / De teamă să nu tulbure reculegerea anilor... // Ostașii au rămas disciplinați și după moarte. / După ce au căzut în cadență de luptă, / Cineva le-a adunat cu grijă oasele, / Și le-a sădit în gropi măsurate. / De-atunci au răsărit crucile albe — / Cioturi bătrîne ale morții vlăstarelor. / Semn trecător al scurtei lor treceri / Înșirat cu o simetrie care te doare. // Alee de semne — pădure de cruci... / Virful copacilor tăi împung limpezimile cerului / Sfîșiindu-le nemilos frumusețea. / În fața ta, copleșită de respect, / Viața se oprește cu capul descoperit. / Și natura pare sărăcăcioasă și tristă... / Poarta cimitirului — intrare de doliu, / Pe veșnic întredeschisă, cu gîndul răvășit. // Pe morminte-a-nflorit din nou liliacul, / Și frunzele lui tremură-n vînt / Ca degetele sîngerînde ale celor / Ce-au oferit cîndva buchete iubitelor. / Tulpina garoafelor se-mlădie, usoară / Ca trupurile firave ce-au dansat pînă-n zori / Ritmul unui vals înainte de moarte. // Fetelor, nu-i păcat / Să rupeți flori de la capul eroilor ; / Primiti lujerii de trandafir / Pe care n-au avut timp să vi-i prindă-n păr / Cei ce-au murit prea devreme, / Și sărutați cu sete petalele catifelate / Căci au crescut pe buzele / Celor ce nu știau să sărute. // Oameni, pe pieptul ostașilor, / Sădiți copaci mîndri, umbroși, / Și falnici ca brazii de munte ; / Pentru ca pădurea de cruci, / Să nu mai freamăte niciodată / Cu o tăcere care te înfioară / Rătăcind printre trunchiurile albe de var... / Alee de cruci — cimitir militar".

VICTOR BĂNAC : Stîngăcii, dar și unele versuri frumoase : Mi-am sfărîmat de tîmple bulgări mari de soare / Și pulberea le-am aruncat-o-n vînt, / S-o poarte peste-ntinderi de pămînt.

VASILE POP : Definițiile metaforice date de dv. dragostei, incertitudinii, tinereții, clipelor de dragoste etc. nu sînt prea inedite. Există și cîteva excepții relevabile între care „În pragul verii". (Iată, frumoaso, cresterile-ntorc pămîntul cu fața spre soare / Gîndurile noastre sînt plecate în cîmp acolo unde apa și timpul curg în bobul de grîu.) *și această notație despre Hunedoara :* În orașul acesta în care flăcările se zbat / ca verbele în inima poetului îndrăgostit, / în orașul acesta înundat de arbori și fete, / trăsăturile sufletului mi se înscriu pe chip / încît printre oameni pot trece fără cuvinte.

Niculae STOIAN

(Urmare din pagina 1)

sînt cuprinse și alte romane mai recente, ultimul apărut fiind **Facerea lumii** de E. Barbu. Construcția socialismului, ca o activitate prin excelență revoluționară, cere participanților integritatea, înțeleasă ca supunere a tuturor laturilor vieții unui înalt scop social. Această cerință intră însă, adeseori, în contradicție cu tot felul de tendințe centrifuge, alimentate în primul rînd de acele înrîuriri ale educației burgheze despre care se vorbește în documentele de partid. Pentru a le putea combate, omul simte nevoia să consolideze integritatea socialistă a conștiinței sale. În trecutul nu prea îndepărtat această luptă era înfățișată uneori în literatură ca ducînd la atrofierea unor preocupări esențialmente umane. Comuniștii se obligau parcă la un ascetism sui generis. Cîștigul ultimilor ani constă în depășirea unei asemenea viziuni deformante. Investigarea unor procese adesea complicate și sinuoase a deschis un cîmp extrem de vast pentru adîncirea analizei psihologice în proză și în dramă, pentru îmbogățirea confesiunii lirice. În lumina cerințelor realității socialiste, toate sentimentele și aspirațiile „etern umane" au trebuit să fie revalorificate. Nu încape îndoială că tocmai contactul intim cu această realitate a îmbogățit proza noastră în ultimii ani, ferind-o totodată de primejdia de a deveni o sursă de rețete, ceea ce n-o împiedecă — ba dimpotrivă — să contribuie activ la opera de dezvoltare și consolidare a conștiinței socialiste în rîndurile masei de cititori. E suficient să ne adresăm doar cîtorva romane apărute în ultimii ani, ca să ne dăm seama cum anume s-a încadrat și din acest punct de vedere creația literară în acțiunea ideologică îndrumată de partid. În **Risipitorii** de pildă, personaje diferite comit, în raport cu cerințele moralei și ale ideologiei socialiste, greșeli variate, mai grave sau mai puțin grave. Anghel Sterian abuzează de încrederea ce i s-a acordat, doctorul Munteanu se înfundă în mlaștina carierismului, Gabi duce o viață lipsită de principii morale, chiar Constanța dă dovadă la un moment dat de slăbiciune, iar doctorul Sîrbu se complace într-un scepticism apolitic. S-ar părea că e greu de presupus că izvorul tuturor acestor atitudini negative este același. Și totuși lectura atentă a romanului confirmă tocmai această ipoteză. Că ea e valabilă în cazul lui Anghel sau al lui Munteanu, nu trebuie demonstrat, căderile lor se datoresc în mod evident manifestărilor de individualism. Dar și Constanței i se face milă de propria ei persoană ; abătută peste măsură și slabă, ea consideră la un moment dat că e îndreptățită să nu mai lupte, în timp ce doctorul Sîrbu crede serios că succesele sale în domeniul cercetării științifice îl absolvă de îndatoririle obștești.

Aceasta înseamnă că în lupta pentru desăvîrșirea construcției socialiste, oamenilor li se cere înainte de orice acest lucru : consecvență în apărarea atitudinii socialiste, a lor și a altora, în muncă, în viața obștească și personală, în toate manifestările caracterului lor — de la cele publice pînă la cele mai intime. Pentru că atitudinea socialistă, comportarea socialistă e indivizibilă. A fi comunist, în fapte nu doar în vorbe, înseamnă a nu accepta **niciodată** ca interesul obștesc să fie sacrificat de dragul unor interese personale, înguste. Acesta este criteriul pe care-l afirmă cu tărie noua noastră literatură, criteriu prin excelență partinic. Apărîndu-l, promovîndu-l, demonstrînd prin exemple vii importanța lui, literatura noastră nouă participă activ și la bătălia ideologică pe plan mai larg ce se desfășoară azi în lume. Pentru că, în ultimă instanță, afirmarea criteriului enunțat constituie principala trăsătură definitorie care individualizează poziția literaturii realist-socialiste în raport cu alte tendințe literare contemporane. Idealul estetic socialist se manifestă cu pregnanță prin tăria și convingerea cu care literatura română contemporană apără aprecierea etică și estetică potrivit căreia libertatea și demnitatea omului, deci și fericirea lui, pot fi cucerite și păstrate doar prin armonizarea deplină a vieții personale cu cea obștească, cu datoria față de colectivitatea socialistă.

Eroul literaturii noi românești — omul eliberat de teamă și nesiguranță, de șovăieli și incertitudini, angajat în lupta activă pentru progres, creator în muncă și solidar cu interesele colectivității — se dovedește a fi adevăratul erou al epocii noastre, prototipul omului de mîine al societății comuniste. Către acest ideal cheamă astăzi literatura noastră, înscriind prin această chemare contribuția ei cea mai substanțială la bătăliile ideologice ale contemporaneității.

Ajutoare de nădejde

FILM REPORTAJ

Metamorfoze

de Al. Ivan Ghilia

„...Ora 11. Am pătruns în tunel. Primii 500 metri, drum de metrou.

Însoțitorul nostru, Mezei Francisc, — unul din harnicii mineri ai sectorului, care execută lucrări de finisaj, în urma „băieților lui Pașca" — ne dă ultimele vești.

— Ieri seară, pereții despărțitor avea 5 metri grosime. În noaptea asta, minerii schimbului III, conduși de Dumitru Hosu, au pușcat încă 1,60 metri. În dimineața aceasta, la ora 10, schimbul condus de Farcaș Gheorghe a înaintat cu încă 60 cm. Au mai rămas 2,80 m".

Buzele-i tremurară ușor de sforțare, dar se stăpîni. Se stăpîni, fumă și așteptă pînă ce oamenii începură să foiască, să se miște și să plece de-acolo. Atunci se ridică și-l întrebă pe unul ceva. Acela întoarse capul spre el, îl măsură de sus pînă jos, îi văzu șapca, pufoaica groasă de iarnă, mîinile mari, ciolănoase, ieșite prin mînecile pufoaicei și valiza jos, la picioare, și-i răspunse arătînd cu capul spre altcineva, un bărbat voinic și înalt, descoperit, cu părul aspru și des, tuns scurt, ca o perie, care mai stătea încă acolo, pe același loc de unde plecaseră ceilalți, și spunea ceva către doi tineri care veniseră cu o targă lungă și-o așezaseră pe jos și către un altul îmbrăcat în halat alb. Îi lăsă pe toți să stea acolo și să-și termine treaba și cînd doctorul, cu cei doi brancardieri, plecară ducînd targa acoperită cu-n cearșaf și cu ceva inform și turtit dedesubt, își luă cufărul de jos și porni spre bărbatul voinic, cu părul cărunt.

Omul îl văzu și veni către el.

— Ce-i cu dumneata ? întrebă și-l privi atent.

— Nimic — spuse el. Am venit să lucrez aici. Dumneata ești maistrul șef ?

— Da — spuse omul. Ce meserie știi ?

— Ca și ăla — spuse el. Electrician.

„Într-o noapte, la începutul lui aprilie, Bistrița și-a umflat pe neașteptate apele. Urlînd, clocotind vijelios — așa cum o știu de veacuri localnicii — s-a năpustit ca o nălucă peste platouri, distrugînd tot ce-i stătea împotrivă. Pe malul drept, în fața batardoului, valurile s-au lovit de un obstacol necunoscut : o sondeză care servea la lucrările geologilor. Într-o clipă, tumultul de ape a înconjurat-o, izbind cu furie în armura de oțel, amenințînd să-i distrugă instalațiile. Oamenii au prins însă de veste. Au ieșit în fugă din căldura cabanei tinerii : Cornel Munteanu, Iosif Luca și alții din brigada utemistă de sondori — hotărîți să salveze sondeza. Singuri în noaptea munților, la lumina becurilor șantierului, au început, tăcuți, lupta. Cîteva ceasuri au lucrat fără întrerupere, demontînd febril granicul, tripiedul, platforma sondezei și trăgîndu-le pe mal. Frînți de oboseală, uzi pînă la piele de apa rece ca gheața, au căzut mai tîrziu într-un somn de plumb. Dimineața au luat bătălia de la capăt, muncind să înalțe — cu ajutorul unui cofraj de hîrne, umplut cu bolovani — un sol de postament pe care să remonteze sondeza. Toată ziua au lucrat așa, îngropați pînă la piept în apa rece, izbutind să ridice, sub rafalele violente ale ploii, un postament trainic la o jumătate de metru deasupra apei".

Maistrul nu spuse nimic ; își îngustă ochii verzi și-i privi mîinile mari, trupul, umerii și gîtul vînjos, fața osoasă, prelungă, cu pomeții ieșiți și oasele frunții boltite a îndărătnicie și îndrăzneală.

Trecu destulă vreme și el tăcea, nu spunea nimic, ținea buzele strînse și-l privea. Apoi întrebă :

— Pe unde-ai lucrat ?

— Prin destule locuri — spuse el. La „Steagul Roșu", la „Electroputere" și la Constanța... De-aia nici nu mai vorbesc moldovenește. M-am dezvățat — și zîmbi stînjenit.

Celălalt zîmbi și el. Întrebă :

— Și nu ți-i frică ?

— Da ce ? Sînt comunist — spuse el și fața lui luă un aer de dîrzenie și hotărîre.

ogoit. Bistrița a fost învinsă încă o dată. Excavătorul lui Leleu Constantin lucrează din plin..."

Cu șapte sau opt ani în urmă era băiețănaș, flăcău, se ridicase, avea șaptesprezece sau optsprezece ani ; isprăvise clasele primare și stătea la taică-su ; duminicile juca la horă ; seara umbla cu fete ; se-neingea cu băieții la cîte un chef și se bătea cu pumnii ; venea acasă pe la miezul nopții, se urca în podul șurii și adormea buștean ; dimineața trăgea taică-su de dinsul ; trăgea pînă-l scula ; îl înjura bine și-l trimitea cu căruța la chirie, în pădure. Căra lemne și alteori pietriș pe șosea, nisip și lut galben, hîei, la fabrica de cărămidă, în oraș, în spatele gării. Mergea cu unul din veri, cu căruța cu doi cai, și pe drum se-ntîlnea cu alții ; în pădure încărcau împreună și mergeau tot împreună, să le treacă de urît ; încărcau două sau trei sute și cîteodată chiar patru mai mult, fără știrea părinților, să facă și ei un ban, să aibă de-un rachiu, duminica, să aibă cu ce plăti muzicanții la horă. Făcea și el ca toți ceilalți, încărca mai mult, și restul de bani care-i căpăta pe surplusul de-ncărcătură, îi punea deoparte pentru el ; voia să-și cumpere un rînd de haine bune, albastre, cum avea frate-su Gheorghe, contabil la Brașov, să-și facă botini, sau cizme dacă s-ar fi putut, și să-și cumpere cravată, da, cravată... Moartea lui era să-și ungă părul cu briliantină, duminica, și să iasă la horă cu cravată la gît. Avea una galbenă de la frate-su, dar era veche și urîtă. Voia să-și cumpere una nouă. O și ochise într-un galantar la magazinul de stat, una vișinie, cu picățele albe ; îți lua ochii. Dacă i-ar fi cerut așa ceva lui taică-su, l-ar fi pus pe fugă.

Era un om voinic și-nalt, taică-su. Mîndru, hățos, fusese bărîșnic în tinerețe, cumpăra un porc, îl vindea și pierdea și-o oaie pe deasupra. N-avea pămînt, nici nu stătea pe-acasă, umbla din tîrg în tîrg, pe la iarmaroace, cu asta se ținea. Dădea mîna cu negustorii, bea rachiu cu ei ; cînd venea în sat, călca de sus, își împingea pălăria pe ochi — avea o pălărie cenușie, mare, țuguiată — și se plimba cu mîinile la spate. Numai cu mîinile la spate se plimba. Pantaloni-i erau rupți în fund, se vedeau izmenele prin ei, dar el se plimba cu mîinile la spate și-i mergea gura ca o virtelniță. „Gură bogată" îi spuneau oamenii, și-avea într-adevăr o gură, dacă-l supărai cu ceva, să fi intrat și-n pămînt și nu scăpai de ea. Și nu era numai atît ; cînd nu dovedea cu gura, își desprindea mîinile de la spate și era jelanie. Se știa că dacă-și desprinde mîinile de la spate, apoi dă, nu se uită ! Ei, copiii, știau bine cît îi pot mîinile !

...„Numele : Dumitru Zăinescu (pe șantier „Nea Mitică").

Vîrsta : 70 de ani declarați (în realitate vreo cîțiva ani peste).

Profesia de bază : vechi ceferist.

Funcția actuală : Inginer-șef topometru al tunelului de aducțiune de la hidrocentrala „V. I. Lenin".

Ani de activitate : 47

Preferințe : să nu se oprească aici.

Particularități : Decan al topometriei, perseverent foarte, extrem de calm.

Observații speciale la biografie : Bicaz, 11 decembrie 1955 ora 9,50 — „28 milimetri".

...„Posibilitatea de a sta de vorbă cu Dumitru Zăinescu mi-a fost oferită, între altele, de faptul că principala trăsătură a sa este... calmul. Pare curios. Însă numai pentru cei care nu s-au aflat la Bicaz în preajma zilei de 11 decembrie, cînd s-a străpuns tunelul".

„...11 decembrie. O dimineață rece învăluită-n cețuri. Se simte însă-n aer febra unei înfrigurate așteptări, o citești pe fețele tuturor, de la tînărul brigadier proaspăt sosit pe șantierele Bicazului și pînă la minerii lui Gavrilă Pașca și Roman Ștefan. Mineri care, în dimineața asta, la ora 6 au găsit intrările în tunel împodobite cu steaguri, ghirlande de brad, — minunat portal sărbătoresc închinat lor, „brigăzilor de șoc" ale bătăliei cu muntele și, prin ei, sutelor de vrednici constructori ai tunelului".

...„Ceasul nu arăta încă 9 dimineața și potecile, viaductul, înălțimile din jurul locului pe care se construiește marele stăvilar — și unde avea să se facă abaterea apelor riului de pe malul drept pe cel stîng — erau înțesate de oameni.

La ora 11, în cabina aflată în punctul cel mai apropiat de locul în care constructorii aveau să arunce în aer peste cîteva clipe ultima stavilă de pămînt și piatră care zăgăzuia trecerea apelor Bistriței pe noul făgaș, mîna energeticianului-șef, inginer Mircea Ostafie, este încleștată pe maneta care va declanșa explozia. La cîțiva metri mai încolo, de la telefonul în legătură permanentă cu punctul exploziei, ing. N. Cernescu, șeful grupului de șantiere-baraj, urmează să dea comanda. S-au luat toate măsurile de precauție, s-au verificat ultimele legături.

«Atențiune ! Adăpost ! Foc !»

Maneta a fost declanșată".

„Ora 7 și jumătate. O oră numai, și — fulgerat de ultima explozie — muntele va capitula în fața puterii oamenilor, străpuns de la un capăt la altul. Peretele despărțitor a rămas doar de 1,20 m. Pregătirile-s gata".

Într-o joi, cără lemne din pădure. Peste noapte plouase, era mîzgă, drumul prost, lunecos ; făcuse un transport și-ncărca pentru al doilea. Încărcase opt sute și mai puse încă două. Tentația era mare. Dacă scotea bani mulți la transportul acela, a doua zi avea și de băut, și de dat fetele în scrînciob, și-și putea cumpăra și cravata de la magazin, așa că se lăcomi, uită orice chibzuință și încărcă de se sperie el singur de cît încărcase. Vru să mai dea jos ceva, dar se temu că-l prinde noaptea. Voia să ajungă și devreme acasă, să aibă cînd să se spele și să se odihnească cum trebuie. Puse mîna pe bici și dădu în cai. Caii voinici se smuciră, se-ntinseră în ham de pîrîiră streangurile și urniră căruța. „Las' că-i bine ! își zise el și îndemnă caii croind în ei cu biciul, nu-i lăsă o clipă pînă ieși în drumușorul îngust de pădure. Aici îi opri și-i lăsă să răsufle. Aveau coastele ude, nările li se umflau și șuierau ca niște foale sparte. „Nu-i nimic. Să scap eu în șosea și de-acolo merge" — își spuse, dar nu mai ajunse pînă-n șosea. Drumușorul urca o colină printre paltini și pînă acolo crezu că-și dă sufletu și el și caii, dar ajunse pe deal și de-acolo, la vale, poteca lunecoasă, caii nu mai putură ține căruța ; își luară vînt ; luă vînt și căruța și caii și nu se mai opriră decît în vale, sub frasini, unde era o hîrtoapă și unde se auzi o dată „trosc" și căruța se desfăcu drept în două

Trecu o groază de vreme pînă să-și vină în fire. „Mă omoară tata — își tot zicea și nu știa de ce să se apuce. Apoi se mai liniști, chibzui ce era de făcut, se apucă, descărcă toate lemnele, legă osia cum se pricepu mai bine cu frînghia cu care priponea de obicei lemnele, apoi luă caii de căpăstru și porni spre sat. Mergea și parcă mergea la moarte Capu-i huia. Nici nu știa la ce să se mai gîndească. Pic de inimă nu mai avea în el. Mergea și-și tot muncea mintea ce-o să-i facă tată-su. Apoi cînd ajunse aproape de casă, în cornul gardului, se opri, își făcu o cruce mare pe piept și băgă caii în ogradă.

Tată-su despica lemne la trunchi. Cînd îl văzu, ridică fața, se uită la el peste umăr, ochii i se făcură albi de-o dată și-i crescură în cap parcă stăteau să-i plesnească, și el, cînd îl văzu așa, abia putu îngăima :

— S-a rupt căruța — și simți că mîna-i tremură pe căpițeala cailor.

— Crucea și dumnezeii tăi — răcni tatăl.

Și se repezi la el.

Atunci, cum stătea cu mîna pe căpițeala cailor, lăsă și cai și tot, se răsuci pe călcîie, se izbi cu capu-n poartă, ieși în drum și fugi, și-ncă multă vreme i se tot părea că-l simte pe tată-su-n spate și suflarea lui fierbinte îi ardea ceafa. Cînd se opri era tot numai o apă, tremura și se miră că mai avea biciul în mînă. Îl aruncă. Nu mai avea ce face cu el. Își șterse sudoarea de pe față, își aranja hainele și simți că se liniștește.

„Ora 8,20. Oaspeții — înconjurați de conducători ai șantierului și de numeroși constructori — se află acum la 200 de metri de locul străpungerii. Aici e instalat explozorul, minusculul aparat care va declanșa explozia electrică. Invitat de mineri, tov. Chivu Stoica răsucește maneta aparatului. O flacără despică lumina obișnuită, colorînd totul ca pe un decor de teatru. Două bubuituri scurte cutremură muntele — și, după cîteva clipe, prin norii de praf se limpezește conturul spărturii. Tunelul a fost străpuns ! Clipa victoriei ! Izbucnesc aplauze, urale, inginerul-șef al secției tunel-intrare raportează, emoționat, izbînda minerilor. În numele lor îi rugă pe tovarășul Chivu Stoica să pătrundă primul spre Tunel-Ieșire".

„Lasă, foarte bine — își spuse. E bine și-așa. Poate chiar mai bine" — și porni hotărît pe șosea înainte.

Ieși din sat și nu se opri și merse tot înainte. A doua zi, de Sîntă Marie, în loc să joace la hram cu fetele și să se dea în scrînciob, și să bea rachiu cu flăcăii, el stătea ghemuit pe-un colț de bancă, în tren, și mergea spre Brașov, la frate-su. Merse neîntrerupt două nopți și-o zi, pentru că schimba trenurile, se urcă în marfare, călătorea pe acoperiș, noaptea, să nu plătească bilet, să-și cruțe banii cu care trebuia să-și cumpere botini noi și haine și cravată roșie cu picățele și cînd ajunse, galben, supt, nedormit, leșinat de foame, frate-su se sperie de el. Îi dădu să mănînce, îl lăsă să doarmă, apoi îl sculă și-l puse să-i spună ce-i cu el. Îi spuse tot, și-i mai spuse că vrea să s-apuce de meserie și să nu se mai întoarcă niciodată acolo și la urmă frate-su rîse, și-i spuse că dacă nu se speria și nu fugea, nu se-ntîmpla nimic ; tată-su avea să-l bată o leacă, apoi avea să-i treacă, și el își vedea mai departe de cărușia lui, dar era bine și-așa — îi spuse. Foarte bine că venise încoace, numai că aici dacă s-apucă de meserie, trebuie să fie băiat serios, să-nvețe, să nu se țină de prostii și să nu-l facă pe el de rîs Nu — îi făgădui el — n-o să-l facă. Și în aceeași zi frate-su vorbi cu-n maistru din uzină, maistrul acela îl puse să-i povestească și lui ce-i cu el, și-l luă la lucru.

Uzina era mare, cu săli multe și hale și ateliere prin care se pierdea ca-ntr-o pădure, și era mai rău ca-n pădure ; nu știa cum să se descurce ; rămînea uimit în fața mașinilor, dar își înghițea mirarea, tăcea și stringea în el toate întrebările cîte-i veneau în cap, și seara îl întreba pe frate-su. Pînă atunci, de la frate-su, din scrisorile lui, știuse numai că există o fabrică unde se fac tractoarele

Îl dădură la lăcătușerie și lucră acolo cîtva timp, apoi îi văzu pe electricieni. Și meșterul lor îi spuse :

— „Mă, pezevenchiule, ție-ți place la electricitate, mă !".

— „Îmi place — mărturisi el. Îmi place mai mult ca lăcătușeria".

„Bicazul este în ajunul unui mare eveniment. Bicazul este în sărbătoare. Șoseaua, șantierele, oamenii, casele, totul îți dă această imagine. Drapele și ghirlande au îmbrăcat orașul. Panouri scrise în culori vii îți urează la tot pasul „Bun-venit".

Sînt mulți oaspeți acum în Bicaz. Și Bicazul îi întîmpină bucuros pe cei veniți să cinstească minunata victorie a colectivului de la baraj. Mîine, la încheierea primului semestru, inginerul Octavian Groza va raporta în numele colectivului său terminarea — cu o lună înainte de termen — a lucrărilor de abatere a apelor Bistriței peste fundația de pe malul stîng — fază hotărîtoare în construirea marelui baraj".

Camera da spre grădină și se simți fericit cînd se întinse în patul moale, cu somieră, și cearșafuri albe, curate, cu luciul încă proaspăt pe ele de la fierul electric, și-și înfundă fața în pernă. Adormi îndată și dimineața se trezi mai repede ca de obicei, și de cum deschise ochii simți pătrunzîndu-i în trup fiorul dulce și nedeslușit al unei mari bucurii. Nu știa ce-i cu el. Abia în pragul ușii înțelese ce era, ce se-ntîmpla cu el și de ce se trezise atît de dimineață și fusese atît de grăbit să iasă afară. Primăvara ! Era primăvară. Venise primăvara ! Întîia și-adevărata zi de primăvară ! Înfloriseră zarzării. Toată grădina era un joc alb de artificii ; florile se revărsau de pe crengi și curgeau în jos spre pămînt și totul plutea într-o lumină albastră și rece, și-amețitoare.

Se apropie de-un zarzăr, rupse o crenguță albă, pufoasă, și-o înfipse în buzunarul hainei, și cînd ridică fața, prin grădină, printre zarzării înfloriți, dincolo de grilajul de fier forjat, la vecini, zări o fată. Ședea pe-un scaun, cu genunchii strînși, cu coatele pe genunchi, într-un capot vișiniu, cu părul lăsat pe spate, și-un scampolo alb între umeri și croșeta. Simțind că-i privită, ridică ochii de pe bucata de flanea, se uită și ea parcă mirată că-l vede acolo, apoi croșetă mai departe. El așteptă să-i mai vadă o dată ochii, dar ea nu și-i mai ridică și el se întristă, și plecă.

„De două zile de cînd mă aflu la Bicaz sînt martorul unor evenimente mărețe. String mîinile unor oameni care iau Bistrița de pe drumul ei strămoșesc și-i arată cale nouă".

Ce era el, să bată străzile de pomană pentru o fată pe care nici n-o cunoștea. Se dezbrăcă, se urcă în pat și citi, adică încercă să citească ceva din manualul tehnic împrumutat de la bibliotecă, dar nu-nțelese mare lucru. Citea despre secțiuni longitudinale, plan proiectant, paralel cu planul vertical de proiecție, și parcă auzea prima dată-n viață de-așa ceva. „Intersecția a doi cilindri — citea și se-ntreba buimăcit ce-i cu asta ! Oare era într-adevăr fiica ăluia cu gambetă ?"

„De la bun început am făcut o remarcă : nu există noapte la Bicaz. Eu unul n-am întîlnit-o nici pe treptele barajului, nici la cele două guri ale tunelului, nici departe, în vale, la turbinele viitoarei uzine de la Stejaru și drept să vă spun n-am regretat. Torentul luminii reflectoarelor și a sumedeniilor de bacuri o alungă fără remușcări. Gonită și despuiată, noaptea se mulțumește în cele din urmă să privegheze doar spinările munților pleșuși din preajmă.

Sus, pe cablurile de oțel ale macaralelor-funicular, alergau benele pintecoase purtînd beton. Știți cît cară o asemenea benă ? Aproape două vagoane de beton. Beton, beton, beton. Gîndiți-vă un zid enorm de lat care unește cei doi munți depărtați unul de altul la 440 metri, numai și numai de beton. Zidul acesta are o înălțime uluitoare, 126 de metri de la albia Bistriței. Totul și totul din fier și beton. Știți cît beton înghite stăvilarul ? 1 640 000 m.c."

Cînd nu era cu ea se gîndea la ea și cînd era cu ea nu se mai sătura privind-o ; privindu-i ochii, buzele ; nasul puțin acvilin, ca de grecoaică, nările fine și transparente, gîtul alb și delicat ; umerii ; pieptul și brațele. O chema Eluța, nume ciudat și frumos pe care nu-l mai întîlnise niciodată și era fericit că-i cu el, lîngă el, că merge, stă și se uită la o vitrină și rîde cînd spune el ceva, și-ntoarce capul și se uită la el, mereu mirată și mereu surîzătoare, cu ochii aceia mari și catifelați și verzi ca flacăra metalului încins. Părea că-i foarte dornică să știe ce se-ntîmplă pe șantier, cu ce se ocupă el, cît cîștigă, ce prieteni are. Îl întreba mereu despre taică-su — îi povestise de taică-su, cum făcea taică-su, barișnicie la Dorohoi, și rîdea ca un copil cînd îi spunea cum s-a speriat atunci cînd a rupt căruța și-a fugit de-acasă. Dădea capul pe spate și rîdea, și-i parcă se descărcau unde electrice.

...„Inginerul coordonator V. Cocoș mi s-a părut la început o fire aspră ; cel puțin așa împărțea comenzile în dreapta și în stînga : dar vorbind cu el, nu mi-a mai părut de fel aprig : era datoria lui să dea comenzi scurte. Treaba la baraj nu e jucărie, e muncă de mare răspundere. Și în unele împrejurări grele — pe care inginerul mi le-a povestit cît a fumat o țigară — dîrzenia, perspicacitatea lui și a altora ca el au fost hotărîtoare.

M-am cățărat pe o simplă scară de lemn, cu un nesfîrșit număr de trepte, în urma lui Pavel Oțet, șeful unei brigăzi fruntașe de betoniști, pînă la platforma blocului 15. Acolo era frontul de lucru al lui Oțet. Acolo coborau și se deșertau în ziua aceea benele, acolo urulau vibratoarele, încît trebuia să pun mîna pînă la ureche, ca să-l aud ce spune. I-am aimțit palma lui mare, bătătorită, fierbinte".

— Cînd te-am chemat aici am fost aproape sigur că nu știi nimic. Acum văd într-adevăr că nu m-am înșelat.

— Și ce-ar trebui să știu ?

— Nu prea multe lucruri. Totuși destule. Cînd umbli c-o fată — spuse Victor — nu te uiți la ea ca un măgar la soare, trebuie să mai știi și cine-i, ce hram poartă, ce gîndește și-n ce lume se-nvîrte...

— Adică să-i fac o fișă de cadre ? rise el și aruncă înveninat : O fi fost gagica ta, te pomenești.

„10 aprilie 1960... În această zi, la Stejarul, s-au petrecut evenimente neobișnuite. La orele două după-amiază a intrat în tură, la tunel, schimbul condus de Tudor Moraru, șeful brigăzii complexe. Mai rămăseseră de betonat doar patru metri.

Mecanicul Teodor Pascu și-a controlat mașinile ca de obicei. Betoniștii Ion Coman și Dumitru Cîmpoi și-au reînceput și ei lucrul. Timpul trece, nu așteaptă. Au fost betonați încă doi metri, apoi încă unul și jumătate și apoi... Careva a strigat : s-a terminat ! Oamenii au sărit de la locurile lor iar chipurile li s-au luminat de bucuria victoriei. După aceea s-au prins braț la braț și au pornit prin tunelul lateral de control. Afară îi așteptă o mulțime de prieteni, de cunoscuți. Toți se grăbeau să-i felicite, să-i îmbrățișeze".

— Nu mă interesează, spuse și plecă.

Se urcă într-un camion și coborî la Piatra Neamț. Ferestrele casei pe care o căuta erau luminate.

Făcu cîțiva pași lîngă el și-l atinse cu mîna, în treacăt.

Intrară la cinematograf. Rula un film pe care-l mai văzuseră și de cum se stinse lumina în sală și aparatul de proiecție începu să bîzîie undeva deasupra lor, el întinse brațul și-o cuprinse de umeri, și-o strînse pînă-i simți pieptul înfiorîndu-se și-atunci zîmbi în întuneric, satisfăcut, și-o cuprinse și cu celălalt braț pe după mijloc. Simțea o ușoară rezistență, o reținere rece, parcă se temea și voia în același timp ca el s-o stringă în brațe și să-i mîngîie umerii și sînii, și apropiindu-și pe neașteptate fața de ea, îi căută gura cu buzele și-o sărută apăsat, mușcînd-o cu dinții pînă o simți moale în brațe, topită, pierdută.

„Trei sudori, Ion Tălău, Ion Mică și Gheorghe Ionescu abat în clipa următoare jeturile de flacără roș-albăstrie spre cabluriile de oțel. Scăpate de legătura lor, vanele coborî. Ceasornicele arătau ora 19,21. În sunetele sirenelor, în aplauzele miilor de oameni ai muncii, apele Bistriței au fost zăgăzuite. S-au izbit atunci furioase de uriașele porți de oțel. S-au retras pentru o clipă îndărăt. Au căutat o scăpare către margini, dar zadarnic. N-au mai găsit-o.

— Dar dacă apa va face spărturi în baraj ? întreb eu în numele afurisiților îndoieli care frămîntă sufletul muritorilor.

— Dar bine, ceea ce întrebi dumneata e absurd. Barajul nostru e de greutate. Asta înseamnă că cimentul se toarnă vibrat, în așa fel încît să acopere toți porii, toate găurile. Cimentul nu iese din chenarele temperaturii de plus 7 grade — plus 8 grade Celsius.

Ploaia începută din ajun continua să cadă cu încăpățînare. Cu toate acestea sute de țărani din satele înconjurătoare, muncitori de pe celelalte șantiere ale complexului, numeroși excursioniști în drum spre Ceahlău sau spre Cheile Bicazului, au ținut să asiste la acest important eveniment. Corpul barajului pavoazat cu lozinci și drapele s-a transformat într-o uriașă tribună de pe care mii de oameni urmăresc cu atenție ultimele pregătiri. În amont, excavatoristul Gh. Țuțuianu dă zor să înlăture pragul de pămînt, singurul care mai închide drumul apelor spre cele 4 guri de golire. Pe malul sting, buldozeriștii Vasile Lăcătuș și Mihai Turturică înfruntă apele învolburate ale Bistriței, croind un dig care să debareze trecerea prin canal. De după o pantă, își face apariția o coloană de peste 50 autobasculante încărcate cu bolovani și bucăți de stîncă. În fața lor, apele Bistriței vor trebui să cedeze. În acest timp ing. N. Cernescu, șeful grupului de șantiere-baraj, trece de la o mașină la alta, de la om la om, împărțind sfaturi, dînd dispoziții.

Este ora 10,40".

Îți simți mirosul cald și ușor amărui al părului, pătrunzîndu-i în nări și atingerea lui mătăsoasă îți ridică tot sîngele-n obraji.

— Cine ți-a spus ? întrebă ea.

— N-are importanță.

— Un tîmpit — spuse ea. Avem mulți dușmani în oraș...

— Deci i-adevărat !? conchise el.

Cîteva clipe se scurseră în tăcere și înțepenea-lă ; nici unul, nici altul, nu făcură nici o mișcare ; parcă le era frică să și respire, să-și audă respirațiile, apoi ea se desprinse de lîngă el, păru că-și înăbușă un suspin și spuse simplu, cu glasul ei distrat și rece, și puțintel ironic, de totdeauna :

— Ce să-ți spun ? Tot n-o să mă crezi...

— Ba da — șopti el cald, fierbinte, și-ar fi vrut ca ea să-i risipească toate îndoielile dintr-o dată, și să-i spună altceva, că nu era nimic adevărat, că se-nșelase...

Dar ea se-ndepărtă tot mai mult și prin întuneric îi auzea suflarea zgomotoasă, precipitată.

„Mi-aduc aminte de vorbele unui pictor finlandez pe care l-am întîlnit cîndva : „Partidul dumneavoastră, — al comuniștilor — îmi spunea el — e unicul partid de pe glob care se ocupă, pe lîngă politică, cu toate îndeletnicirile omului : de mecanică, de construcții, de astronomie și artă, de agricultură și sport. Nu m-ar mira dacă aș citi în curînd un decret despre recolta trandafirilor".

— Și-acum ce ai de gînd ? întrebă.

— Nu știu — gemu el și-și desprinse încet mîna din palmele ei. Trebuie să mă mai gîndesc.

— Să te gîndești !? Bine, atunci rămîi singur și te gîndește — spuse ea și se ridică de pe scaun.

„Cu un an în urmă, într-o duminică de vară, constructorii Bicazului se pregăteau din primele ceasuri ale dimineții pentru o sărbătoare puțin obișnuită.

Bărbați și femei, cu toții ai lor împrejur, se grăbeau să ocupe pe coastele muntelui, în locile acelea naturale, un loc cît mai potrivit. O explozie pregătită de tovarășii lor trebuie să azvîrle un dop uriaș de stîncă și pămînt, pentru ca în dreptul marelui baraj, Bistrița să se mute din milenara-i matcă și cu ploi cu tot s-o pornească pe una nouă.

Faptul s-a petrecut cu o simplitate uluitoare. Pe platforma gătită cu ghirlande de brad și steaguri cineva a tras de-o manetă. Cîteva clipe munții din jur s-au cutremurat și neastîmpărata apă a stîrnit povești scriitoricești s-a așezat pe un nou făgaș și s-a dus devale cuminte și ascultătoare.

Printre alte semne (o să spuneți poate nesemnificative) care au marcat această schimbare a fost și acela al undiferului venit de cu noapte la locu-i știut. După explozie și-a luat frumușel sculele lui și s-a mutat la matca nouă...

Îl mai întrebă ceva, dar nu-l auzi ; apoi dintr-o dată se ridică și-și scutură capul să se dezmeticească și porni spre ușă. Deschise ușa, străbătu grăbit antretelul și ieși afară.

„Pe malurile riului, pe pasarele, sus pe culmea barajului, de-a lungul panglicii de asfalt a șoselei, în dreptul fabricii de beton, șiruri lungi de oameni..."

„N-a trecut nici o jumătate de ceas de cînd îmi vorbea omul din fața mea și nu-l mai urmăresc cu destulă atenție. Nu, nu mă deranjează duduitul uniform al compresoarelor, de care ne desparte doar un perete de sticlă, far povestea pe care o ascult e departe de a fi monotonă sau lipsită de interes. Mă obsedează însă o întrebare : ce-ar fi devenit acest tînăr în alte condiții decît ale regimului nostru ?...

Fapt e, că Nicolae Rădulescu nu se aștepta, în nici-un caz, să ajungă inginer".

Dacă nu se putea așa, ca să uite, „s-o uite", își băgă în cap să se însoare și plecă. Își luă concediu și plecă. Veni acasă, îi spuse lui tată-su toată povestea și-l întrebă cu cine să se-nsoare. Cum cu cine ? se miră tată-său. Nu-s destule fete în sat ? Îi plin satul de fete ! Uite cutare, bunăoară, Pachița, fata lui Ilie Cotofrei. Are două clase profesionale, e fată bună, frumoasă, cuminte ; tată-su a fost om gospodar, îi dă zece perne zestre... E, dacă-l dă și perne... Numai pernele Pachiței îi lipseau lui ! Bine, tată ! S-a făcut ! Hai la Pachița !

Se-mbrăcă cu hainele bune, își puse cravata, se perie se pieptănă... Tată-su se-mbrăcă și el de sărbătoare, încălță botinii, și-i văcsui cu fuminghine de pe fundul ceaunului, își ascuți și mai tare pălăria lui veche turtită în vîrf, o trase pe frunte, îi slobozi zăgarana pe ochi, fălos și mîndru ca atunci cînd se-ntorcea de la iarmaroace, și plecă cu el în pețit.

Cînd o mai văzu și pe Pachița, îi pieri orice chef de-nșurătoare. Lungă, slabă și lălîie, cu-n cap de matracucă, nici n-ar mai fi trebuit bietul tată-său s-o păzească cu parul că și cu miere s-o fi uns și nici dracu nu s-ar fi lipit de dînsa ! Și după toate mai era și cam tomnatecă, și cum îl văzu intrînd în casă, se uită la dînsul cu niște ochișori cruciși și galbeni de mîță leșinată de-l apucară amețelile.

— Tată — îi șopti lui taică-su și-l apucă de mînă. Hai și-am merge, tată, că-mi vine rău !

— De ce, mă, ce-i cu tine ? îl luă în primire tată-su afară-n drum. Mă scoți din casa omului așa, nici n-apuc să deschid gura ! și la Pachița, bre... ce-ai văzut, tu, la Pachița ! Îi șchioapă ?! Îi lipsește-o mînă !? Un picior !? Îi fată-ntreaga, la locul ei, are tot ce-i trebuie, ce nu-ți convine ție !?!

— Lasă-mă, tată — se rugă el — lasă-mă-n pace cu Pachița dumitale, că iau trenul diseară și plec !

— Ei, dacă nu-ți place Pachița — o-ntoarse tată-su împăciuitor — nu-i nimic ! Găsim alta. Uite, Aristița lui Timociuc ! Asta ce are ? Cîntă și din gură la cămin, e-naltă cît tine, tată-su-i lemnar, un frate de-a ei îi acar la gară, la Dorohoi... are șapte clase primare...

„Invitații pătrund în sectorul Tunel-Ieșire. O nouă explozie — de data asta de urale, aplauze, felicitări. Pașca Gavrilă și Roman Ștefan s-au întîlnit : ei pecetluiesc printr-o puternică strîngere de mînă, înfăptuirea legămîntului de întrecere închinat Congresului partidului : străpungerea tunelului de aducțiune în lungime de aproape 5 km — cea mai mare lucrare de acest fel din țara noastră — cu 170 de zile înainte de termen.

Ora 19,21. În fața barajului apele învolburate se potolesc ca prin minune, se domolesc de la clipă la clipă. Oprite de pieptul puternic de beton al barajului, undele cresc, se revarsă asupra locurilor ce vor rămîne de acum înainte acoperite de apă".

Se stabili ca nunta să se facă acasă, la socri, după toate tabieturile și rînduiala ; simbătă seara să ia cununia civilă și pe urmă s-aducă preotul acasă, și să-i cunune religios și să-l oprească și pe el la masă ; mireasa să aibă invitații ei, neamuri și cunoscuți și prieteni din oraș ; mirele să-și cheme părinții de la țară și prietenii de pe șantier, pe cine-o vrea, pe frate-su, Gheorghe, de la Brașov ; afară-n grădină să cînte orchestra, și mesele să se-ntindă sub pomi, pentru tineret, și celelalte în casă, pentru lumea bună, și el aprobă totul ; dădea din cap și spunea că așa să se facă, ce-or socoti ei de cuviință ; ei știu mai bine ce trebuie ; muzica să cînte-n grădină ; și popa să vină acasă ; și să-i cunune domnu cutare, nașul Elutei ; să cumpere pentru Eluța rochie albă și voal, și el să-mbrace desigur haine negre și să-și pună papion la gît să fie elegant, și totul să fie fin, elegant și select.

„Ziua de vineri a făcut vestită la Bicaz și munca... scafandrilor. Pentru a fi închise vanele, echipa de scafandri, condusă de Partenie Bițenco, a muncit cu pasiune la deblocarea de bușteni și pietre aduse în ultimele zile de puhoaiele Bistriței.

Au vuit sirenele. S-au auzit ropote de aplauze. Apele celui mai tînăr lac din patria noastră sînt în necontenită creștere".

Se apropie de ea, îi zîmbi și vru s-o prindă de braț, dar ea se feri și-i șopti speriată :

— Fii atent, dragă ! Îmi șifonezi rochia !

„Neștearsă a rămas în amintirea multora prima ședință de partid pe șantier. Pe atunci, erau aici o mînă de comuniști, o mică organizație de bază. Pe atunci Bistrița se tîra încă pe sub „Podul lui Macarie", iar moara lui Ribu de la izvorul Muntelui era singura care folosea forța apei... În toamna aceasta sala cinematografului abia a putut cuprinde pe delegații tuturor organizațiilor de partid de pe șantier. Se afla aici un adevărat stat-major al muncitorilor, tehnicienilor și inginerilor. Alături de „veterani" ai șantierului, la lucrările conferinței raionale, au participat tineri muncitori, tehnicieni și ingineri, crescuți o dată cu lucrările de aici. Pe șantier, au intrat în rîndurile partidului cei mai vrednici constructori. Numai de la conferința raională de anul trecut organizația de partid a crescut cu 267 candidați și 128 noi membri de partid".

Maistrul șef care-l angajase și care-l privise tot timpul în tăcere, fără să scoată o vorbă, se ridică de pe scaun, se apropie de el și-l prinse de umăr. Îl zgîlîi parcă să-l dezmeticească, să-l scoată dintr-o beție și el ridică încet fața și se uită la el.

— Mai îți minte ce-ai spus cînd ai venit aici ? îl întrebă maistrul.

— Da — spuse el. Am spus că nu mi-i frică.

— Și ce-ai mai spus ?

— Că-s comunist.

— Ei, și-acu dacă te-ntreb — spuse maistrul și-l privi îngustîndu-și ochii și strîmbîndu-și buzele disprețuitor — ce-ai să-mi spui ?!

„Vom construi un baraj solid, iar înainte de plecare o să ne iscălim cu toții, sus, la 120 de metri, să țină minte Bicazul că am trecut pe aici..."

**Îi dădură flori, o-ncărcară cu buchete de flori. Femeile o-mbrățișau și-o sărutau zgomotos, rizind, și ea mulțumea zîmbind și se ferea să nu i se strice rochia. Ochii-i străluceau de plăcere, se vedea după fața ei că-l și uitase pe el, și el se trezi pierdut, dezorientat, năuc și stingher. Brațe albe și goale se-ntindeau pe lîngă el, peste el, îl atingeau și-ncercau să-l dea-ntr-o parte și el stătea drept și nemișc

PREZENȚA SCENOGRAFIEI

Dacă în istoria culturii din țara noastră, cele dintîi spectacole de teatru datează din decadele 2 și 3 ale secolului trecut, primele manifestări de scenografie propriuzisă au loc abia cu o sută de ani mai tîrziu, după primul război mondial, simultan cu cristalizarea funcției moderne a regizorului. Înainte vreme, aproape toate piesele erau jucate în decoruri tip : culise pictate „în fața templului antic" (pentru tragediile antice), „catedrala gotică" (pentru repertoriul shakespearian), iar pentru piesele contemporane — salonul aristocratic, salonul burghez, interiorul rustic.

O adevărată primenire s-a petrecut după 1920, cînd regizorul Soare Z. Soare — elev al școlii lui Max Reinhardt — montează cîteva spectacole în perdele negre și draperii colorate. Cu oarecare aproximație, anii aceia pot fi socotiți ca dată de naștere a scenografiei românești contemporane. Regizori ca Paul Gusti, Soare Z. Soare, Aurel Ion Maican, Gemi Zamfirescu, Ion Sava, găsesc în Traian Cornescu, în Th. Kiriacoff-Suruceanu, ocazional în Aurel Jiquidi, și în alții — care practicau o scenoplastică realistă, influențată de „sistemul" lui Stanislavski — corespondențe și afinități de limbaj artistic, menite să se concretizeze în imagini teatrale pline de eficacitate.

Dar activitatea scenografilor dintre cele două războaie — cu puține excepții, printre care Naționalul de la Iași — a fost lipsită de continuitate. Chiar din punct de vedere al profesiunii, al calificării, scenograful e recunoscut și se afirmă din plin, ca atare, abia în ultimii 20 de ani, o dată cu reorganizarea teatrală din 1948. Etatizarea companiilor particulare, înființarea unei ample rețele de teatre stabile în toată țara (azi numărul lor se apropie de 40), construirea de numeroase săli noi, dar — mai ales — trecerea de la concepția unui teatru de factură comercială, urmărind mai mult, dacă nu exclusiv, cîștigul bănesc, la un teatru de concepție, cu o limpede funcție de educație civică și estetică, sînt factori esențiali ai acestui salt care însoțește revoluția culturală din țara noastră.

Istoria acestor douăzeci de ani de scenografie românească a înregistrat o netăgăduită evoluție ascendentă, chiar dacă nu totdeauna continuă. Fără îndoială, în primii ani după 1944 s-a plătit un anumit tribut naturalismului și constructivismului. Totuși, e interesant de remarcat că în lupta pentru „reteatralizarea" teatrului în genere, și bineînțeles, pentru „reteatralizarea picturii de teatru", scenografii au jucat un rol de avangardă. În sensul acesta, articolul lui Liviu Ciulei, intitulat tocmai *Teatralizarea picturii de teatru* (revista „Teatrul", nr. 2, 1956) constituie o energică delimitare de poziții, o luare de atitudine împotriva amănuntului monstruos cultivat de naturalism, și a decorului construit, și în favoarea unui mod de-a concepe cadrul plastic al spectacolului în conformitate cu virtuțile expresive, specifice, ale scenei. Treptat, semnele de diversificare, de căutări creatoare se înmulțesc, pentru ca apoi să se generalizeze. Așa a început fecunda etapă la care asistăm și în prezent.

În scenografia noastră — cu rare excepții : Jiquidi, graficianul Perahim — nu s-a verificat fenomenul din alte țări (Franța, Italia, Germania), unde pictori dintre cei mai iluștri și-au făcut un domeniu statornic de activitate și din scenografie. Faptul e valabil și astăzi. Scenografii noștri cei mai activi și mai apreciați nu provin din pictură (cei mai tineri sînt absolvenți ai Facultății de scenografie reorganizată în 1948), ci cu precădere din arhitectură : Toni Gheorghiu, Alexandru Brătășanu, Liviu Ciulei, Mircea Marosin, Paul Bortnovschi și alții, au formație de arhitecți, pregătire riguroasă — matematică, am fi înclinați să spunem

Desigur, succesele cele mai interesante apar acolo unde s-au închegat și cele mai armonizate cupluri *regizor-scenograf*. Regizorul Horea Popescu a realizat în colaborare cu Tody Constantinescu remarcabilul spectacol *Domnișoara Nastasia*, aducînd pe scenă și unul din primele decoruri „deschise", fără plafon, și marcînd în același timp un efort de studiere și valorificare plastică a mediului românesc dintre cele două războaie. Mai tîrziu, același regizor avea să inițieze o colaborare fructuoasă cu Jules Perahim, înregistrînd amîndoi un lanț de succese ce nu pare a fi încă închis : *Baia, Aristocrații, Ascensiunea lui Arturo Ui*... Caracteristice acestor spectacole sînt monumentalul prin hiperbolizare, creindu-se arii de joc de-o anumită geometrie, decoruri esențiale, în permanentă erupție de metafore, de o anumită sobrietate coloristică, și foarte dense în semnificații.

Dacă Perahim merge de-a dreptul la detectarea și apoi la captarea în metaforă a ideii poetice, Liviu Ciulei e mult mai atent la ceea ce se cheamă „cultura" spectacolului. Pe Ciulei îl atrage alchimia scenică și chiar acolo unde se vrea esențial, el nu devine niciodată liniar *(Azilul de noapte)*, ba dimpotrivă, se desfășoară în efuziuni — aproape baroce — de forme și de culori, ca și cum ar răsturna un soi de corn al abundenței plastice *(Cum vă place)*.

O analogă rigoare documentară, în cuprinsul căreia însă decorul nu rămîne niciciînd prizonier, am întîlnit-o la regretatul Tony Gheorghiu, care a fost un neobosit novator al scenoplasticei noastre, nu numai în privința concepției, a stilului, ci și a utilizării materialelor : grafism al draperiilor pictate *(Mătrăguna)* : structură de aluminiu a decorului simultan, reprezentînd un bloc modern de locuințe *(Ferestre deschise)* ; lemn dominant în cadrul și mobilierul rustic *(Vrăjitoarele din Salem)* ; fier forjat *(Nemaipomenita pantofăreasă)* ; fundal circular de „stampă veche" *(Hagi Tudose)*. În ultimii ani ai vieții sale, Tony Gheorghiu ajunsese la o interesantă sublimare a stilului său scenografic, fără a-l unilateraliza — dimpotrivă, diversificîndu-l — în esențializarea spre care tindea permanent.

Un scenograf cu „aderențe" imediate la factura textului, la stilul literar, e Paul Bortnovschi, cu o discretă putere inventivă : în *Cezar și Cleopatra*, el obține efecte de monumental în tonalitate satirică ; în *Dansatoarea, gangsterul și necunoscutul* ne oferă revelația urbanistică a marii metropole — prin sugestie de spații și volume ; în *Millo director* recurge la decorul viu al umbrelor actorilor proiectate pe ecran, amplificînd astfel sensurile ironice și ilariante ale piesei ; dimpotrivă, în *Vizita bătrînei doamne*, Bortnovschi creează atmosferă recurgînd aproape exclusiv la elemente de recuzită și mobilier.

Ceea ce la Bortnovschi e spațiu liniar și sugestie, la Alexandru Brătășanu devine, în principal, culoare, spațiu și volum prin culoare. Fie că e vorba de un decor secționat *(Romeo și Julieta, Strigoii)*, fie că vrea să reconstituie o atmosferă familială *(Citadela sfărîmată)*, fie că, în sfîrșit, urmărește jocul simetric al motivelor decorative *(Bolnavul închipuit, Un post rentabil)* — în majoritate, decoruri realizate în conlucrare cu regizorii Teatrului Național din București — Brătășanu rămîne un fin și interesant colorist.

La rîndul său, Mircea Marosin dispune de o paletă stilistică amplă, aplicată fidel la piesa clasică sau neoclasică *(Faust, Ovidiu)* ca și la Shakespeare *(A 12-a noapte, Cum vă place, Femeia îndărătnică)*, la Cehov *(Livada cu vișini)*, ca și la piesa contemporană *(Sfîrșitul escadrei)*, afirmîndu-se ca un artist original, bogat în resurse, în personalitatea căruia elementul de informare și de cultură e topit într-o viziune mereu actuală, proaspătă. Un material de meditație critică îl oferă recentele sale montări *Oedip rege* și *Oedip la Colonos*.

Respect față de poezia dramatică, strădanie permanentă de a găsi stiluri personale, sens profund al căutărilor creatoare — iată ce caracterizează întreaga mișcare scenografică românească, de o netă diversitate de temperamente și maniere : de la claritatea tonurilor lui Mihai Tofan la candoarea lui Ion Popescu Udrițe, la nervul lui Dan Nemțeanu sau acuratețea Adinei Reich, de la simplitatea inspirată a lui Traian Nițescu la umorul Elenei Simirad-Munteanu, la verva lui Ion Oroveanu sau a Sandei Mușatescu, la măsura lirică a lui Mircea Matcaboji, la ritmurile lui Th. T. Ciupe, la simțul culorii proprii Margăi Ene ș. a. m. d.

Departe de a epuiza tabloul deosebit de bogat al scenografiei românești actuale, însemnările de față și-au propus să sublinieze faptul că în ansamblul fenomenului nostru teatral se poate vorbi despre o artă autentică a scenografiei.

Florian POTRA

1. Prietena mea cuminte.
2. Fetița mincinoasă.
3. La balul florilor.
4. Fata cu codițe.
5. Fata cu cercei.
6. Prietena cea mare.

CÎND TE UIȚI BINE, FLORILE ZÎMBESC

Prietenii de la redacția Luceafărului — îmi îmbie prilejul să închin cîteva rînduri de bucuroasă vestire cu prilejul apariției unui mănunchi de ilustrații grafice cu care în primăvara vieții se prezintă o copilită care abia împlinește treisprezece ani. Pe numele de acasă se numește MAYA — e fata graficianului Cik Damadian. Acum cîteva luni a ilustrat frontispiciul unui volum de poezii — împodobindu-l cu un profil care în frăgezime evocă grația sobră a siluetelor smălțuite în negru și brun pe anticele vase elinești. Nu știu cum arată la față tînăra talentată pe care a descoperit-o arta zilelor noastre constructive — dar sînt adînc mișcat față de aceste minunate începuturi care cu grația desăvîrșirii tind să o ia înainte generației din care se ridică viitorul artei românești. Credința noastră în aceste semne fericite descopere dovezi autentice de vocațiune — cărora din tot sufletul adînc mișcat nu le dorim decît mulți ani cu sănătate și spor la muncă.

Mai mult nu aș avea de adăugit pentru copiii minune — decît că apariția lor e atît de impresionantă cum va fi fost acum trei sferturi de veac preludiile pe vioară ale copilului din nordul Moldovei, sau compozițiile pe clavecin cu care Mozart avea să cucerească omenirea pentru veacuri de muzică eternă. Priviți din bătrînețea anilor noștri poetici — acești copii minune mă sperie ca pe un bunic prăpăstios care ar privi cum mult prea tinerii urmași își prind aripi la umăr și încep într-adevăr să zboare. Cunosc în familia unui alt scriitor un băiețel ginditor care la zece ani a umplut casa cu tablouri în ulei, cu vibrații de culoare care ar merita să stîrnească invidia multor pictori maturi rămași neisprăviți. Poate că nu e bine să lăudăm focul sacru, al noilor personalități — dar nu voi uita cuvintele copilului care îngăduindu-mi să-i com-

templu studiile îmi mărturisea cu gravitate — „mă enervează că nu am izbutit să pictez subiectul ăsta așa cum am vrut".

Copiii vremurilor de acum trăiesc sub o zodie fericită, beneficiind de o civilizație care folosește legile umanității — cruțîndu-i de surmenajul și de primejdiile cîte în trecut prea puțin îngăduiau temperamentelor dotate să ajungă la îmbelșugată maturitate realizatoare. Menirea viitoarelor talente nu adoarme pe laurii îngîmfării, unde bîntuie primejdia ieftinelor succese de salon. Îi așteaptă o viață grea de muncă personală în continue probleme de constanță creatoare — cu rare clipe de fericire între lungi ani de zbucium și probleme de constanță lucidă.

Cînd noi, așa cum este firește îndătinat vom fi ajuns hîrburi de ulcele, într-un amurg al zilelor lungi de vară cînd cerul se aurește în purpura de aur, poate că vreunul din talentele pe care le-am întrevăzut mijind răsăritoare — își va aduce aminte de noi învechiții care am crezut în ei mai mult decît în zînele și feții frumoși din depărtate basme — și nu vor uita că am avut parte din început să le deslușim în bucurie înțelegere pentru munca vitezelor înfăptuiri de pașnică frumusețe .Ca amintire închei cu liniștita afirmație a altui suflet curat — care cu înfiorătoare seninătate vorbind cu părintele ce îl plimba prin Cișmigiu observase : „Cînd te uiți bine — florile zîmbesc".

Adrian MANIU

LIGIA MACOVEI: OMAGIU MARELUI POET

Profund distinct, bogat și complex, universul poeziei lui Eminescu a constituit necontenit o sursă inepuizabilă de inspirație pentru celelalte arte : sculptură, pictură, grafică, muzică. Lucrul acesta l-a înțeles de minune pictorița Ligia Macovei care, ilustrînd recent o admirabilă ediție apărută la Editura pentru literatură, a intuit, în majoritatea celor 29 de desene, adînc și nuanțat specificul universului eminescian, precum și complexa personalitate a poetului. Termenul „ilustrație" aici pare impropriu, căci artista nu transpune doar, cu mijloacele desenului, liniile exterioare, cadrul — să zic — material, concret, al poeziei eminesciene. Ea prinde structura intimă a lui Eminescu, liniile ei au inefabil *și* melodie. *Recreînd plastic* Povestea codrului, *de pildă, artista nu ne lasă doar să vedem troienirea florilor de tei peste îmbrățișarea îndrăgostiților. Ea fixează în linii delicate acea stare tipic eminesciană : abandonarea n toropeala somnului plin de visarea romantică, peste care răsună melancolic glas de bucium :*

„Adormi-vom, troieni-va
Teiul floarea-i peste noi,
Și prin somn auzi-vom bucium
De la stînele de oi.
Mai aproape, mai aproape
Noi ne-om strînge piept la piept..."

În desenele Ligiei Macovei, nu numai vezi, *ci și* auzi, *și ceea ce e esențial,* trăiești *acel sentiment neliniștitor al dorului eminescian cu jalea care-l însoțește ; pe chipul poetului, stînd la masa lui de brad,* vezi *lumina Luceafărului, dar și* simți *semnul amar al nenorocului, plîns din gene ostenite.*

Într-un desen, pe tema Trecut-au anii.., *întîlnim concentrată nu numai meditația, ci și acea rară putere de interiorizare a lui Eminescu, chinuit de sentimentul curgerii ireversibile a timpului. Chiar dacă nu cunoști versurile le poți citi în expresia feței poetului îngîndurat și-nsingurat :*

„Pierdut e totu-n zarea tinereții
Și mută-i gura dulce-a altor vremuri,
Iar timpul crește-n urma mea .. mă-ntunec !"

Iată de ce socotesc că desenele Ligiei Macovei, pe teme eminesciene, publicate în excelenta ediție de la Editura pentru literatură, sînt un înalt omagiu adus marelui poet și contribuie la înțelegerea mai profundă și mai nuanțată a versurilor sale, cu mînia lor sacră împotriva tiraniei și-a exploatării, cu patriotismul lor fierbinte, cu imensa sete de viață pe care o conțin, cu fiorul iubirii, cu jalea și cu tristețea lor firească cu întregul lor orizont filozofic.

I. D. BALAN

PROBLEME ALE LITERATURII DE AVENTURI

UN GEN CONSIDERAT INDEOBȘTE „MINOR“ *)

E de neînchipuit să existe un critic literar, fie cît de ursuz, ori un istoric literar, fie cît de pedant, care în adolescență cel puțin, să nu se fi simțit exaltat de isprăvile lui D'Artagnian și ale celor trei companioni ai săi de muschetă, să nu se fi cutremurat de groaza naufragiului din care n-a scăpat cu viață decît matrozul Alexander Selkirk, Robinsonul lui Daniel Defoe ; care să nu se fi înfiorat în fața viziunilor lumii submarine stăpînite de geniul căpitanului Nemo, ori să nu fi urmărit cu sufletul la gură peripețiile și deducțiile infailibile ale lui Auguste Dupin, ale lui Sherlock Holmes și ale discipolilor lor...

Și, cu toate acestea, în prea puține istorii ale literaturii li se acordă mai mult de cîteva rînduri unor Alexandre Dumas-tatăl, Jules Verne, Conan Doyle. S-a acreditat ideea că literatura întîmplărilor senzaționale, a faptelor ieșite din comun, nu are a face cu literatura autentică, ce se bizuie pe analiza psihologică, pe morală, pe filozofie. Am avea de-a face, se pretinde, cu o industrie literară, nu cu arta literară.

Sîntem deprinși, după mai bine de un secol de realism critic, cu eroi literari tipici pentru o întreagă categorie socială, cu reacții psihologice pasibile a fi întîlnite la un mare număr de indivizi din societate. Uităm însă că e **tipică** pentru psihologia omenească tendința de a săvîrși fapte excepționale ; de n-ar fi așa, ar fi inexplicabil însuși progresul omenirii.

De ce e legitim să-și găsească expresia literară pasiuni ca gelozia, avariția, cruzimea etc., iar altele, ca temeritatea, abnegația, avîntul spre necunoscut, nu ?

Există o seducție a extraordinarului din viață, a actelor temerare deopotrivă ca și a inteligenței capabile să descîlcească cele mai încurcate fire — o cîtime romantică în sufletul fiecăruia, pe care literatura „de aventuri“ o satisface, o împlinește, explicîndu-se astfel larga ei circulație, aviditatea cu care e consumată.

Ce autori și ce cărți ilustrează genul în literatura noastră nouă? Lista e destul de lungă, astfel încît ne vedem siliți să eliminăm din aria preocupărilor noastre două întregi categorii : romanele de inspirație istorică (avînd ca strălucit model „Neamul Șoimărești“ și atîtea alte nepieritoare opere sadoveniene) și cele „de anticipație“ sau „științifico-fantastice“.

Merită să subliniem, de la bun început, faptul că literatura de aventuri găsește la noi un public larg de cititori, recrutat mai ales din rîndurile tineretului, mărturie stînd tirajele de zeci de mii de exemplare și edițiile succesive. O calitate distinctivă a acestei literaturi o conferă caracterul ei de creație angajată în cadrul măreței lupte de formare a conștiinței oamenilor în spiritul socialismului și al internaționalismului proletar. Cu mai mult sau mai puțin talent, cu mai mare sau mai fragilă măiestrie artistică — toți autorii editați în cadrul colecțiilor specifice au fost vădit preocupați de finalitatea scrisului lor și nici unul n-a scăpat din vedere că o carte de aventuri, o carte cu peripeții și cu enigme, e un mesaj adresat, în primul rînd, generației tinere și că în aceste suflete trebuie sădită pasiunea pentru adevăr, pentru dreptate socială, pentru libertate, dragostea de patrie îngemănată cu dragostea pentru toate celelalte noroade ale pămîntului.

Din acest imbold, probabil, a imaginat Radu Tudoran echipajul, compus aproape exclusiv din romîni, al goeletei „Speranța“, cu care a pornit să cutreiere Mediterana și Atlanticul, pînă în Țara de Foc. „Toate pînzele sus“ — rămîne, la zece ani de la apariție, la fel de tînăr, de viu, de plin de farmec. Poet al mării (dar numai al Mării Negre în cărțile sale mai vechi...), al Dunării și a tot ce ține de mirajul apelor, Radu Tudoran a știut să dea, prin colectivul simbolic al echipajului „Speranței“, o imagine veridică a potențialului uman al poporului nostru, latent în epoca în care se petrece acțiunea, în plină înflorire astăzi, cînd e citită cartea. Anton Lupan, inginerul și căpitanul de corabie, tînăr intelectual însuflețit de idealuri nobile, Gherasim cîrmaciul, lupul de mare, Mihu ciobanul din munții Vrancei, flăcăiașul cu mintea ageră, care nu va întîrzia să obțină un brevet de secund, Cristea Busuioc, plutașul de pe Bistrița, care inventează, de capul lui, lucruri de mult inventate de alții și care nu se teme să-și mîne pluta pînă în apele mării, la care se adaugă Adnana, sclava siriană, apariție plină de lirism, sau buclucașul Ismail — toți aceștia sînt eroi pe care un cititor, tînăr mai ales, nu-i va uita prea repede și al căror exemplu îl va călăuzi poate în viață.

„Ultima aventură“ e intitulat un alt roman de aventuri semnat de Tudor Popescu. Tînărul scriitor își trimite eroii — un romîn (inevitabilul „străbunic“) și un număr oarecare de spanioli, francezi etc. — în jungla braziliană, în căutarea arborilor de hevea. Dar adevărata junglă este societatea oamenilor pentru care aurul, banii, sînt totul — își propune și reușește să demonstreze Tudor Popescu. Cu multă intuiție autorul pătrunde și în psihologia eroilor săi. Ar fi fost de așteptat ca personajele alese dintre băștinași — victime ale invaziei conquistadorilor întîrziați, sevingueros-ii, — să fie înfățișați idilic, edulcorat. Avem de-a face în schimb cu triburi ale căror moravuri și obiceiuri sînt înfricoșătoare... Dar, dintre oamenii aceștia, Tudor Popescu desprinde conturul emoționant al lui Rhum, întruchipare a devotamentului și loialității. Zguduitoare e scena auto-exterminării tribului încercuit de spanioli și ajuns la ultima limită a deznădejdii.

Alt roman, înrudit cu cele de mai sus prin exotismul său, este „Naufragiul“ de Aurel Lecca. Ne sînt comunicate lucruri de fel lipsite de interes despre fauna și flora australă, despre istoria navigației etc., dar intriga cărții e sărăcăcioasă, caracterele eroilor debile, iar nenumăratele digresiuni au un iz didacticist care coboară mult nivelul cărții.

E surprinzător că nu s-a scris încă nici o carte despre croazierele pe care le întreprind astăzi marinarii noștri pe mările și oceanele globului. De curînd, ocolul lumii a fost făcut de cea dintîi navă romînească ; în India, în Africa, în Indonezia și în multe alte colțuri ale lumii se găsesc în clipa de față cetățeni ai țării noastre, în calitate de ingineri, maiștri instalatori de agregate industriale, medici, cercetători științifici : cînd și cine va scrie despre „aventurile“ lor ?...

Prin alt soi de peripeții, dar de aceeași anvergură, trec eroii lui Constantin Chiriță, „cireșarii“ săi. Anii ultimului război mondial, sub aspectul evenimentelor, să le spunem ocultе, de spionaj și contraspionaj, ce au însoțit uriașa conflagrație, au inspirat de asemenea mai multe opere de ficțiune. În „Întoarcerea pescărușului“, Vladimir Colin recompune cu pregnanță și, s-ar putea spune, cu autentic lirism, atmosfera Constanței din anii respectivi. În romanul lui Colin, comuniștii luptă împotriva dușmanilor identificați și a celor invizibili, mascați, și acțiunile lor sînt narate cu sobrietate. Un anumit defect de construcție ni se pare că dăunează însă cărții : se pornește pe o anumită direcție de acțiune, care apoi, spre deruta cititorului, e cu totul abandonată în favoarea altora. „Misiunea H. S.“ a lui I. D. Mușat aduce pe prim plan conduita eroică a unui profesor geolog, care înțelege să împiedice prin toate mijloacele, mergînd pînă la sacrificiul vieții, ca secretul descoperirii unor zăcăminte de uraniu să intre în posesia unei așa-zise misiuni științifice hitleriste. Sînt firește, în acest roman cîteva „potriveli“ fortuite, dar acțiunea e condusă cu siguranță, iar deznodămîntul, justificat prin psihologia personajelor în situația dată, conferă întregii narațiuni o aură de autentic tragism. În Elada cotropită de fasciști, în lumea luptătorilor din rezistența greacă, în „cartierele libere“ ale Atenei, pe de o parte, și în ascunzătorile agenților aflați în slujba unei sau mai multor puteri străine, pe de alta, ne poartă Dimos Rendis în „Zeii coboară din Olimp“, roman din care desprindem cîteva figuri, bine conturate, de tineri partizani greci.

Theodor Constantin plasează, de asemenea, acțiunea cîtorva din cărțile sale în perioada războiului. Autorul pare a se fi consacrat unui roman pe care-l vom numi, în lipsa altui termen mai adecvat, „de enigmă“. „Cheia“ romanelor lui Theodor Constantin, cel puțin pentru un cititor nerutinat, nu poate fi găsită cu ușurință. În „La miezul nopții va cădea o stea“, a cărui acțiune se petrece pe frontul antihitlerist, trebuie să notăm că scriitorul reconstituie cu multă veridicitate atmosfera frontului. Pe acest fundal se reliefează mai pregnant caracterele personajelor, se desfășoară mai acerb lupta dintre eroul pozitiv și dușmani, care în romanul lui Th. Constantin sînt realmente abili, realmente inteligenți, periculoși, deci, nu niște molii ca în alte lucrări unde te miri că infractorii nu sînt arestați de la primele pagini, într-atît sînt de inofensivi.

Alt roman al lui Theodor Constantin, „Urmărirea abia începe“, împinge senzaționalul în bună măsură dincolo de limitele verosimilului, și dacă, poate mai mult decît în cele anterioare, „cheia“ enigmei e greu de găsit, aceasta se datorește mai curînd încîlcelii firelor de acțiune decît ingeniozității scriitorului.

Literatură „de enigmă“ scrie și H. Zincă, al cărui ultim roman, „Sfîrșitul spionului fantomă“, are, printre altele, o construcție remarcabilă. Trei cadavre descoperite în trei parcuri din București, desfășurarea anchetei, planuri paralele la București, Pireu și în Germania Federală, evocarea unor evenimente din timpul războiului — toate acestea sînt elementele unei intrigi conduse cu abilitate. „Misterul“ se dezvăluie abia în final, la interogatoriul principalului criminal. Dar eșafodajul faptelor se cam clatină cînd ni se oferă mobilul, cu totul discutabil, al celor trei crime inițiale. Unul din cei trei înșiși asasinați îl lichidează pe ceilalți doi în virtutea unui jurămînt prestat cu 12 ani în urmă : dacă în timp de zece ani, cei trei nu vor fi solicitați să-și reia îndeletnicirile de spioni, ei se vor sinucide ; asasinul e la rîndul lui asasinat, tocmai în momentul cînd urma de fapt să se sinucidă... Faptul este destul de neverosimil, mai ales ținînd seama de psihologia acestui gen de infractori — indivizi cinici prin excelență, în nici un caz dispuși la practici mistice.

Ne vom ocupa, foarte în treacăt, de alte cîteva producții ale genului, de factură oarecum hibridă. Intriga în ele e stereotipă : organele de resort de exemplu sînt în căutarea unor spioni misterioși, dar cititorul urmărește tribulațiile acestor spioni, destul de plictisit că nu sînt descoperiți și înșfăcați mai repede, fiindcă lui, după datele acțiunii, treaba i se pare cît se poate de simplă. Lucrurile se întîmplă astfel în „Oamenii fără identitate“ de Chiril Tricolici, „Drum fără întoarcere“ de Tudor Popescu, „Bîrlogul lupilor“ de C. Bărbuceanu. Dacă primele două au și calități, ultima, prin fantezia greoaie a autorului și prin stilul său tern, ni se pare o apariție editorială regretabilă. Dealtminteri stilul rămîne... călciiul lui Ahile în multe din aceste romane.

Acesta este motivul principal pentru care Camil Petrescu afirma că romanele polițiste se plasează în afara literaturii... Sprijinul criticii literare, acordat neapărat însă cu competență și regularitate și cu cît mai multă seriozitate, n-ar face decît să contribuie la ameliorarea și la dezvoltarea în toate privințele a acestui gen literar atît de îndrăgit de cititori.

Nicolae MĂRGEANU

**) Extrase dintr-un referat.*

Ascensiun de M. le duc de Chartres.

ASCENSIUNEA DUCELUI DE CHARTRES (1784)

(Gravură de JANET-LANGE, din volumul **Chroniques de L'oeil-de-boeuf**)

Mese libere

Există, în adevăr, o literatură de aventuri, recunoscută ca atare, dar eu unul n-aș separa-o de cealaltă literatură, oricum am numi-o, decît prin calitate, atunci cînd e inferioară. Istoriile literare nu citează de obicei această producție, și pe drept cuvînt, ca fiind de cele mai multe ori dincolo de periferiile artei, unde subzistă și chiar prosperează datorită nu prostului gust al cititorilor, ci lipsei unei rivalități demne în cadrul genului.

Scrutori exersați și consacrați — și talentați de bună seamă — nu abordează romanul de aventuri, sau din dispreț, între alte cauze, fiindcă nu se ostenesc să-i descopere dimensiunile, sau din timiditate, ceea ce este mai scuzabil. Se cere, ce-i drept, o anumită înclinare spre un gen sau spre altul, dar romanul rămîne roman, în oricîte categorii s-ar strădui să-l pună teoria literară — și cel ce se pricepe să conducă destinele personajelor sale pe sute de pagini, să împletească intrigi și să dezlege, să dea greutate materialului imponderabil pe care i-l filtrează imaginația, poate oricînd, după un anumit exercițiu (și, în definitiv, orice carte nouă reprezintă un nou și lung exercițiu) să iasă din limitele genului. Dacă romanul de aventuri e pus pe o treaptă de jos, scriitorul n-are decît să-l ridice la propria sa înălțime.

Ce are deosebit acest roman, de celelalte, pe care aș admite să le numim deocamdată „culte“ ca să încapă, cu toate ramificațiile lui, într-o singură sferă ? În esență, deosebirea stă într-un cadru mai vast și o acțiune mai vie, ceea ce n-ar micșora nici o carte din lume. Nici chiar senzaționalul, care intră aproape obligatoriu în formulă, nu-i o caracteristică de disprețuit decît atunci cînd e introdus cu mijloace neartistice și fără măsură. Găsim senzaționalul în teatrul lui Shakespeare, după cum îl găsim și în muzica lui Wagner — și totuși prin sonoritatea lor, și Shakespeare și Wagner deschid ferestre largi spre spațiul vast, spre aventură.

Ce-i lipsește de obicei romanului de aventuri spre a ne cîștiga stima deplină și a i se da un loc onorabil între celelalte genuri ? Cred că în primul rînd îi lipsesc autorii. Mesele de scris unde ar trebui să se nască aceste romane sînt libere, cei chemați își au mesele în altă parte ; se așează aproape oricine... De cele mai multe ori, romanul de aventuri oferă o profesiune — așa se și explică faptul că în limbile de mare răspîndire, ele se scriu în serie.

Profesional vorbind, acestor cărți le lipsește adîncimea. Acțiunea lor, adesea forțată, nu lasă nici timp nici loc să se vadă eroii, cărora nu li se dezvăluie nici psihologia, nici caracterele. Dacă ei totuși trăiesc uneori după lectură, meritul este al cititorilor, care simt nevoia să le atribuie un caracter și o psihologie, dar o asemenea colaborare întîmplătoare nu îmbogățește genul.

Genul trebuie să-l îmbogățească, să-l reabiliteze și să-l înnobileze scriitorii. E singura cale pe care pot fi înlăturați impostorii.

Radu TUDORAN

Entuziasm și supralicitare

Zecilor și sutelor de mii de consumatori fervenți ai aventurii sub diversele ei ipostaze literare, demonstrația lui Nicolae Mărgeanu li s-ar fi părut cam fastidioasă. Ce rost are, într-adevăr, să aperi îndelung dreptul la viață al unei specii care face de mult deliciile tinerelor și mai puțin tinerelor generații ?

Din păcate; pledoaria era îndreptățită Dacă despre literatura pentru copii și cea științifico-fantastică se poate spune că se află la periferia atenției criticii literare, literatura de aventuri e situată într-un fel de țară a nimănui. Cărțile apar și se epuizează, fiind supuse în cel mai bun caz aprecierii condescendente a unui recenzent grăbit. Cît despre discutarea problemelor stringente și spinoase ale speciei, nu-mi amintesc decît ca despre un vechi deziderat.

În asemenea condiții, documentatul și interesantul referat al lui Nicolae Mărgeanu ne oferă punctul de plecare al unei prime dezbateri. Nădăjduind că nu vom irosi prilejul, mă voi opri asupra uneia dintre problemele cele mai controversate, aceea a sferei literaturii de aventuri.

Încercînd să deschidă o breșă în indiferența criticii literare, susținătorii așa-zișelor genuri minore, le caută cu orice preț antecedente matusalemice și ilustre. În concepția lor, literatura pentru copii include neapărat opere ca „Robinson Crusoe“ și „Călătoriile lui Guliver“ (cu omisiunile necesare) — ceea ce, prefăcîndu-ne că ignorăm intențiile autorilor, nu e chiar o crimă. Mult mai departe s-a mers în ceea ce privește literatura științifico-fantastică. Momentul apariției acestei specii, care nu putea exista în mod obiectiv înaintea secolului trecut, a fost împins tot mai departe în timp. „Cyrano... creează în chip veritabil un gen pe care-l va dezvolta Jules Verne și pe care-l numim „fantastic-științific“ — scrie H. Weber în studiul introductiv la utopiile lui Cyrano de Bergerac : „Statele și imperiile Lunii“ și „Statele și imperiile Soarelui“. Iar Pierre Brochon susține cu toată seriozitatea că „Cea mai veche povestire științifico-fantastică pe care o putem data pare să fie povestea lui Satni Khâmoïs, redactată de un scrib din vechiul Egipt, nu se știe prea bine dacă sub Ptolemeu al II-lea (284—246 î.e.n.) sau Ptolemeu al VIII-lea (117—31)“ [1]. Recordul absolut în materie îl deține însă Theodore Sturgeon, pentru care primul autor de literatură științifico-fantastică a fost... profetul Ezechil, descriind cele patru făpturi extraterestre și roțile lor fulgerătoare.

Am insistat asupra acestui fenomen de supralicitare întrucît el apare frecvent și în exegeza unor subspecii ale literaturii de aventuri. Mă voi referi la „genul“ polițist, căruia și demonstrația lui Nicolae Mărgeanu îi acordă o atenție deosebită (poate chiar ușor disproporționată).

Majoritatea cercetătorilor consideră că creatorul literaturii de detecție și polițiste este Edgar Allan Poe, cu celebrele sale nuvele „Cărăbușul de aur“, „Scrisoarea furată“, „Misterul Mariei Roget“, „Dublul asasinat din strada Morgei“. Aici avem de-a face într-adevăr pentru prima oară cu construcții unitare, îmbinînd elementele principale ale „genului“ : enigma (criptografică, sau de detecție, sau criminală) și cel care o dezleagă, pe baza unor raționamente logice. Dar simpla prezență a acestor elemente n-ar fi fost deajuns pentru a vorbi despre un nou „gen“. Ele sînt folosite într-o manieră proprie, străbătînd întreaga țesătură a nuvelelor și determinînd nașterea, dezvoltarea și rezolvarea conflictului. Poate că am definit astfel specificul literaturii de „detecție“ și polițiste.

Nesocotirea acestui specific, exagerarea importanței unor elemente accesorii, duc la afirmații cel puțin hazardate. Se susține, de pildă, că Zadig al lui Voltaire este un precursor al detectivilor moderni, pentru că e capabil să descrie cățeluța reginei și calul regelui după urmele pe care le-au lăsat în nisip. Iar tendința de a fabrica genealogii literare strălucite se manifestă prin arguții de felul acesteia : „Foiletonul polițist se trage din „Oedip rege“. Nimeni n-a îndrăznit să meargă atît de departe în genul respectiv... Ce poate fi mai senzațional, într-o intrigă polițistă, decît un detectiv care este în același timp criminalul ? Ce poate fi mai imprevizibil decît să-l vezi lansîndu-se pe propriile sale urme și demascîndu-se el însuși ?“ (Marcel Achard în „Les Nouvelles Littéraires“, nr. 1731).

Fără a merge atît de departe, Nicolae Mărgeanu supralicitează și el, după părerea mea, atunci cînd susține că „Crimă și pedeapsă“ și „Baltagul“ sînt romane polițiste. Nu mă scandalizează atît ideea de a-i pune o clipă pe Dostoievski și Sadoveanu alături de Agatha Christie și Maurice Leblanc. Dar existența unei crime, coroborată adeseori cu încercarea de a-l demasca pe făptaș, este un element comun unui număr atît de mare de opere, încît acceptarea tezei lui Mărgeanu ar însemna aproape să împărțim beletristica universală în două mari categorii : literatura polițistă — și restul. Pentru exemplificare, iată o schemă pe care n-ar fi repudiat-o Edgar Wallace et. Comp. : un om este găsit mort ; se conchide că e vorba de un accident ; fratele mortului se căsătorește cu văduva ; fiul orfan are o viziune și pune la cale reconstituirea crimei... Nu voi aduce cititorilor ocara de a preciza despre ce capodoperă e vorba.

Desigur, problema se ridică și în legătură cu celelalte subspecii ale literaturii de aventuri, printre ai cărei reprezentanți, Nicolae Mărgeanu îi numără și pe Apuleius, Fielding, Hugo, Gide (am citat la întîmplare). De ce nu și pe Homer, Dickens, Flaubert, Șolohov, Hemingway ?... Și apoi, una dintre coordonatele romanului modern pare să fie dinamismul acțiunii și al mișcărilor sufletești — adică tocmai ceea ce caracterizează literatura de aventuri în ansamblul ei. Mutatis mutandis, am ajunge la o situație ca aceea imaginată mai sus în legătură cu încercarea de extindere a sferei romanului polițist.

Disputa pare oțioasă numai dacă ne păstrăm în domeniul speculațiilor abstracte. Cred însă că vom ridica prestigiul literaturii de aventuri nu racolînd autori și opere ilustre, nu renunțînd la titulatura și specificul ei, care ar constitui chipurile o frînă în perioada actuală, [2]), ci studiind cu atenție experiența veritabililor ei reprezentanți — de la Edgar Poe la Conan Doyle și Georges Simenon, de la Jules Verne la Joseph Conrad și Radu Tudoran, de la Walter Scott la Alexandre Dumas și Mihail Sadoveanu (mă gîndesc, evident, la romanele lui istorice) — și străduindu-ne să atingem nivelul celor mai înaintate sectoare ale frontului nostru literar.

Ion HOBANA

1. Vezi articolul „De la supranatural la «Fabrica absolutului», în **Europe** , — nr. 138—140.

2. Teorie vehiculată în ultima vreme și cu privire la literatura științifico-fantastică.

In apărarea literaturii

Ne ocupăm atît de rar de problemele teoretice ale unor specii literare gustate de tot mai mulți cititori (literatura de anticipație, polițistă, de aventuri etc.) încît acum, cînd mi se oferă prilejul, mă simt mai puțin îndemnat să comentez felul cum literatura noastră de aventuri e analizată în referatul lui Nicolae Mărgeanu (într-un mod personal, pasionat și, de aceea, interesant, deși uneori nedrept) cît să discut problema genului însuși și, prin extensie, a tuturor genurilor considerate „minore“. Și asta, cu atît mai mult, cu cît referentul nu evită problema, dimpotrivă, supralicitează ca urmare a unui complex provocat de subestimarea literaturii de aventuri de către critica literară, în vreme ce mi se pare că Ion Hobana, pledînd de pe alte poziții pentru un entuziasm care se dispensează de supralicitare... supralicitează și el, în direcție opusă.

N. Mărgeanu, așadar, „caută cu orice preț (literaturii de aventuri) antecedente matusalemice și ilustre“ ajungînd să includă cea mai mare parte a literaturii universale în genul pe care l-ar vrea apreciat și stimat. I. Hobana, pe de altă parte, subliniază particularitățile literaturii de aventuri, căreia îi neagă „antecedentele matusalemice“ și pe care o izolează astfel de istoria literaturii, transformînd-o într-o enclavă și apărîndu-i cu gelozie „titulatura și specificul“. Mi se pare că avem de-a face cu două moduri de supralicitare. Pentru că, deși combate o asemenea atitudine, Mărgeanu acoperă practic o întreagă pseudo-literatură cu pulpana lui Dostoievski, Poe și Sadoveanu, în vreme ce Hobana particularizează excesiv, străduindu-se să cantoneze scriitorii într-o fundătură de unde, ori cît ar proclama-o, nu vor putea niciodată atinge „nivelul celor mai înaintate sectoare ale frontului nostru literar“.

Cred că, dacă din trunchiul comun al științei s-au desprins în decursul mileniilor atîtea și atîtea discipline, cu ramuri și specialități din ce în ce mai înguste, fenomenul s-a petrecut și cu literatura. Poezia s-a despărțit, pe rînd, de magie și muzică, dar nimeni nu rămîne insensibil la vraja și muzicalitatea versului eminescian. Dacă asemenea străvechi reminiscențe (de cu totul altă natură decît la origini, mai e nevoie să precizez ? se regăsesc în structura poeziei moderne, nu e absolut firesc să descoperim în marile opere literare ale antichității germenii unor concepții și tehnici literare amplificate și izolate ulterior ? De ce să ne indigneze atunci afirmația lui Marcel Achard că foiletonul polițist se trage din Oedip-Rege ? Achard nu identifică tragedia elină cu suspens-ul și romanul polițist, ci se mărginește să constate că elementele care — izolate — vor constitui peste mai bine de două milenii substanța unor încercări literare, se regăsesc în vechea capodoperă. Afirmația mi se pare justificată, spre deosebire de cea a lui Mărgeanu, care absolutizează, reducînd la intriga polițistă opere cum sînt „Crimă și pedeapsă“ sau „Baltagul“. De ce ni se pare firesc să constatăm, de pildă, că două din principalele direcții de dezvoltare ale poeziei franceze (cea ermetică, prin mijlocirea lui Mallarmé și cea suprarealistă, prin intermediul lui Rimbaud) se află în germene în poezia lui Baudelaire, dar refuzăm să acceptăm faptul evident că literatura de aventuri descinde din „Măgarul de aur“ al lui Apuleius și din „Etiopicele“ lui Heliodor ? Răspunsul stă, după părerea mea, în greșita înțelegere a „titulaturii și specificului“ faimoaselor genuri „minore“.

Sub efectul unor cauze multiple, pe care nu e nevoie să le pomenesc aci, evoluția literaturii a urmat și ea calea unei anume specializări, a disocierii genurilor. Unele din aceste drumuri noi s-au dovedit fructuoase (romanul), altele mai puțin (genurile „minore“). Specializarea în domeniul științei ne-a îmbogățit cunoștințele în asemenea măsură, încît un Pico de la Mirandola sau un Leonardo da Vinci ai secolului XX sînt de neconceput. Paralelismul nu mai e valabil în literatură, unde secolul nostru a înregistrat activitatea unor excepționali creatori, o dată cu apariția, mai copleșitoare ca niciodată, a unor autori „specializați“. Amploarea cercetărilor a condamnat oamenii de știință la unilateralitate în chiar cadrul disciplinei lor, fenomen fatal. Dacă dezavantajele specializării excesive se resimt în domeniul științei, ele apar însă cu gravitate în cîmpul literaturii, unde nu sînt inevitabile.

Iată totuși, că de la o vreme, am asistat la apariția buclucașelor genuri „minore“, astfel numite și pentru că sînt cele mai tinere vlăstare ale literaturii. Acum, autonomizată, mișcarea a covîrșit literatura de aventuri, intriga a pus stăpînire pe literatura polițistă, iar ipoteza — pe cea științifico-fantastică, de cele mai multe ori în mod exclusiv. Cea ce constituia unul dintre elementele operei de artă a fost defalcat într-un mod care alungă asemenea produse din domeniul artei. Poate că fenomenul era inevitabil ? Nu, marii scriitori ai veacului nostru folosesc și suspens-ul, și intriga polițistă, și peripețiile neobișnuite. Mai mult, nici Poe, nici Conrad, nici Chesterton, nici Wells nu au fabricat — în sensul conformării la un regretabil specific — o „literatură de colecție“ (Serie Noire, Rayon Fantastique etc.), ci au utilizat cu precădere și în funcție de necesități unul sau altul dintre mijloacele literaturii, în opere pe care istoria culturii nu le poate ignora. Nici Dumas n-a scris pentru o colecție „Aventura“ și după canoane înguste, ci a creat pur și simplu o literatură considerată de bună calitate de către contemporani. În schimb, pentru a putea apărea pe vremuri la noi într-o colecție de gust și nivel îndoielnic, romanul „Crimă și pedeapsă“ a fost prescurtat și „adaptat“, iar „Tragedia americană“ a lui Dreiser redusă la episodul crimei săvîrșită de către Clyde.

Aș dori să fiu bine înțeles. Nu mă ridic, evident, împotriva noțiunii de colecție în genere (ar fi absurd să reproșăm ceva „Clasicilor literaturii universale“, „Celor mai frumoase poezii“ etc.), ci împotriva mentalității legată de „titulatura și specificul“ colecțiilor „minore“, considerate în mod peforativ chiar de către editură (e suficient să comparați felul cum apar colecțiile „Cele mai frumoase poezii“ și „Cutezătorii“).

Nu am nimic nici împotriva unei literaturi care se proclamă „pentru copii și tineret“, deși nu se pot da prea multe exemple pozitive din istoria literaturii, în acest sens. Swift, De Foe, Dumas, Twain n-au scris „pentru copii și tineret“ (operele lor, unele prescurtate, sînt gustate de micii cititori ca urmare a unui proces cunoscut), în schimb pentru ei a scris, în mod deliberat, Contesa de Segur...

Dacă vrem, așadar, să „ridicăm prestigiul literaturii de aventuri“ (pentru că de ea ne ocupăm azi) să ne propunem să facem Literatură. Să nu eludăm substanța de dragul unor scheme, renunțînd la specificul literaturii pentru mediocrul „specific“ al unor genuri care nu trăiesc în conștiința cititorului decît prin ceea ce au comun cu restul literaturii. Nu face să pierdem vremea discutînd despre lucrări „pe care nu le lași din mînă“, dar le uiți a doua zi. Recurgerea la argumentul : „Dar să scriem cu talent“ e falacioasă pentru că așa nu se face literatură. Cu toate meritele respective, Agatha Christie nu e Edgar Poe și Michael de Zevaco nu e Joseph Conrad. Puși în situația de a ne alege modele, să știm ce, și pentru ce alegem.

Vladimir COLIN

RICARDA HUCH

ŞI NEO-ROMANTISMUL GERMAN

Între 1860 şi 1880 văd lumina zilei în ţările germane o serie de mari personalităţi literare, Stefan George, Hugo von Hofmannsthal, Rainer Maria Rilke, Thomas Mann şi cîţiva scriitori de talent, printre care şi Ricarda Huch. Noua generaţie se afirmă după 1890, la început printr-o reacţie naturalistă la adresa „realismului burghez" precedent, ilustrat de nume ca Gottfried Keller, Conrad Ferdinand Meyer, Paul Heyse, Theodor Fontane. Naturaliştii caută formule noi ; unul dintre reprezentanţii lor, Arno Holz, încearcă să dea chiar o formulă a artei : arta = natură — x, sarcina scriitorului fiind să reducă acest x, la minimum. Dar în ţările germane naturalismul a pătruns într-un moment cînd în restul Europei începea să fie depăşit (să ne gîndim că primul volum din Les Rougon-Macquart de Zola apăruse încă în 1871) şi i-a fost uşor lui Gerhart Hauptmann să obţină o îmbinare — care, oriunde în afară de Germania, ar fi părut ciudată — între naturalism şi legendă. Astfel că naturalismul se transformă singur în neo-romantismul de care trebuie legate numele cele mai importante ale epocii, în primul rînd numele lui Stefan George şi ale celor din jurul lui. După 1910, Rilke se cristalizează în Sonetele către Orfeu, George îşi urmează nobila inspiraţie, iar Hugo von Hofmannsthal scrie mai departe un teatru în care reeditează, peste vremuri, marile teme ale culturii europene.

Pentru a înţelege mai bine relieful personalităţii Ricardei Huch, trebuie să ţinem seama de înflorirea, în perioada despre care vorbim şi în cea imediat precedentă, a unei bogate literaturi feminine (şi feministe) în Germania. Mişcarea, pare-se conştientă de unitatea ei, se trage, firesc, din Nora de Ibsen. Lirica feminină e mai puţin militantă decît proza şi se scaldă în sentimente pronunţat feminine, ca dragostea, bucuriile maternităţii, dorinţa trăirilor intense, iar uneori alunecă spre o lirică valpurgică, în ton profetic. Romanul cu tendinţă este la loc de cinste printre prozatoare. Romanul Jos armele ! de Bertha von Suttner a declanşat o întreagă mişcare pacifistă.

În acest context, Ricarda Huch este neîndoielnic figura cea mai remarcabilă. Născută la 18 iulie 1864 la Braunschweig, dintr-o familie de negustori saxoni (fratele ei Rudolf şi verii ei Felix şi Friedrich Huch au devenit tot scriitori), şi-a făcut educaţia la Braunschweig şi la Zürich. A lucrat mult timp la biblioteca din Zürich. A fost prima femeie aleasă în Academia prusiană de arte, de unde s-a retras în 1933, din motive politice. Spre sfîrşitul vieţii, a adunat material pentru o carte despre opoziţia internă faţă de Hitler şi mai ales despre complotul de la 20 iulie, dar moartea (17 noiembrie 1947, la Franckfurt am M.) nu i-a permis s-o scrie. Günther Weisenborn a folosit însemnările Ricardei Huch în volumul Revolta în tăcere (1953).

Istoricii literari disting în activitatea Ricardei Huch trei perioade. Prima, care s-ar termina cam în jurul anului 1906, este o perioadă mai ales neo-romantică. În această etapă îşi scrie Ricarda Huch poeziile (Gedichte, 1891 şi Neue Gedichte, 1907), caracterizate printr-un lirism distins. Erosul dominant oscilează uneori între nelinişti inexplicabile, izvorîte din chiar prea plinul iubirii :

„Porneşte-n crepusculul drum înalt. / Un vînt întristat aleargă-n salt / Spre rîul negru gîrbovit / De adiere, / Prin frunze arde cer limpezit, / Dar curînd piere. / / Ni-e inima grea şi mersul, parcă / Văzduhul cu temeri ne încarcă ; / Dar ceasul rău din miez de soartă / De mult se stinse ; / De ce vine vîntul să ne despartă / Mîinile prinse ? / /Vîntul din dealul plîngerilor, / Acum prejmuit de vifor şi nori, / Vine pierdut, din tărîm fad / Unde nimic / Nu creşte şi nu-şi lasă urma, / Pe unde nici un păstor nomad / Nu-şi mînă turma." (Porneşte-n crepusul drum înalt...) Alteori, autoarea este cuprinsă de nobilul entuziasm al dăruirii (Poem de dragoste). Tot acum îi apar primele romane. Amintirile lui Ludolf Ursleu cel tînăr (1892) este, cu opt ani înainte de Familia Buddenbrooks de Thomas Mann, fresca decadenţei unei familii de negustori hanseatici. Autoarea atinge probleme sociale, dar le filtrează prin atmosfera romantică a povestirii (la persoana întîi) în care iubirea joacă rolul principal. Strada Victoriei (1901) evocă viaţa sordidă de pe străzile Triestului. Vita Somnium Breve (1902) poartă titlul unui tablou de Arnold Bocklin, cunoscutul pictor simbolist. Michael Unger, eroul principal al romanului, originar dintr-o familie de comercianţi, „evadează" din mediul său şi pleacă în străinătate, unde se mişcă într-o lume reprezentînd pentru autoare „decadenţa", adică printre pictori şi anarhişti. Michael Unger se întoarce însă acasă, nu resemnat, ci hotărît să nu se lase influenţat de „decadenţă" şi să rămînă el însuşi. Alături de romane, Ricarda Huch dă la iveală în această perioadă şi o serie de nuvele influenţate de Paul Heyse, de C. F. Meyer şi de Gottfried Keller. Despre acesta din urmă publică în 1904 o monografie.

În perioada următoare, care durează pînă la primul război mondial, scriitoarea este atrasă mai cu seamă de istorie şi de biografie. O fascinează figurile oamenilor de acţiune, de pildă revoluţionarii socialişti ruşi (Ultima vară, 1910), sau Garibaldi şi eroii unirii Italiei, despre care a scris primele două părţi dintr-o trilogie neterminată. Garibaldi este privit ca omul eroic în care se condensează destinul unei naţiuni hotărîtă să fie unită. O a doua trilogie este dedicată războiului de 30 de ani (Războiul cel mare în Germania, 1912—1914). Suferinţa anonimă şi marile mişcări ale maselor sînt tema trilogiei. Legată de ea este monografia despre Wallenstein (1915). În 1917 Ricarda Huch publică singurul ei roman poliţist, Cazul Deruga, tradus şi în româneşte.

După această dată, scriitoarea, care trecuse de 50 de ani, se consacră tot mai mult meditaţiei filozofice. Mai publică în 1927 şi în 1929 două volume de nuvele intitulate În vechiul Reich, Scene din viaţa oraşelor germane (Aici se găseşte şi încîntătoarea nuvelă Cocoşul din Quakenbrück, mică satiră împotriva prejudecăţilor. Cocoşul primarului din Quakenbrück, este bănuit că face ouă, ceea ce, dat fiind că acţiunea are loc la 1650, duce la teama de vrăjitorie şi la un adevărat proces. Scriitoarea face cu această ocazie unele consideraţii privitoare la sarcinile celor două sexe, pe un ton simbolico-ironic, foarte apropiat de al lui Thomas Mann). În 1944 tipăreşte un volum de poezii, Foc de toamnă. Dar majoritatea volumelor din această perioadă sînt pe teme filozofice : Credinţa lui Luther (1916), Despre esenţa omului, natură şi spirit (1923), Izvoarele vieţii (1938) şi, în sfîrşit, Fenomenele originare (Urphänomene) — 1946. Către sfîrşitul vieţii a scris şi istorie : Istoria germană, 3 volume (1934—1949) şi Imperiul Roman de Naţiune Germană, vol. I (1934), unde încearcă în zadar să schiţeze o imagine protestantă a relaţiilor dintre ordinea spirituală şi cea temporală.

Raportul dintre Ricarda Huch şi romantici (ca de altfel şi raportul dintre Thomas Mann şi romantici) poate fi asemănat cu raportul dintre muzica lui Bruckner şi Mahler şi muzica lui Loewe, Schubert şi Schumann. Continuînd, sau mai bine zis, reînnodînd firul tradiţiei romantice, neo-romanticii sînt puşi în faţa unor probleme noi. Dacă în lupta cu un clasicism sclerozat romanticii veneau cu spontaneitatea, paradoxele şi fragmentarismul lor, neo-romanticii, care se definesc în raport cu „decadenţa", opun acesteia un nou „organicism", desfăşurarea unor mari ansambluri artistice perfecte, în care se oglindeşte o lume completă, inclusiv ideologia ei. Totuşi, multe constante rămîn. În primul rînd, ideea tradiţiei uitate care la Ricarda Huch este clar vizibilă în Vita Somnium Breve şi în unele scrieri istorice. În al doilea rînd, tema eroului, dominantă în întreaga a doua perioadă a Ricardei Huch. Dar mai ales constantă este viziunea romantică asupra lumii, identificarea dintre viaţă şi vis, dintre realitate şi basm, concepţia unui univers în care interdependenţa duce la magie, de unde şi sensibilitatea faţă de natură, apoi problematica modernă a dragostei.

De datoriile spirituale faţă de romanticî Ricarda Huch era conştientă, şi cartea sa cea mai cunoscută — şi probabil cea mai interesantă — Romanticii, este fructul studiilor asupra marilor ei antecedenţi. Cartea are două volume : primul, Epoca de aur a romanticilor, a apărut în 1899, al doilea, Răspîndirea şi decăderea romantismului, cu trei ani mai tîrziu. Neprecedată decît de lucrarea lui Brandes despre romantismul german (tradusă în germană în 1897), monografia Ricardei Huch a fost multă vreme cea mai autorizată sursă pentru această problemă şi poate fi consultată şi azi cu mult folos.

Scrisă într-o perioadă cînd filozofia culturii era încă la începuturile ei şi nu-şi definise bine metodele şi noţiunile, cartea Ricardei Huch beneficiază de o confuzie originară între nivelul existenţial şi cel cultural al curentului studiat, confuzie care contribuie probabil mult la farmecul cărţii. Pentru Ricarda Huch, Lovell, eroul lui Tieck, este Tieck însuşi, aforismele lui Novalis sînt puse pe acelaşi plan cu observaţii din scrisorile Carolinei Schlegel, viaţa scriitorului se confundă cu opera lui, părerile cu creaţiile. E drept că stilul particular al romanticilor care îşi trăiau vocaţia şi arta facilitează confuzia. Ricarda Huch îşi trăieşte şi ea cercetarea şi de multe ori favorizează pe unii eroi sau nedreptăţeşte pe alţii, ca şi cînd ar scrie un roman. Astfel, supără uneori părtinirea făţişă a Carolinei Schlegel, concomitentă cu persecutarea Dorotheei Schlegel. În schimb, metoda Ricardei Huch şi mai ales talentul ei, duc la admirabila intuire a personalităţii scriitorilor studiaţi. Caracterizarea lui Wilhelm Schlegel, atît la tinereţe cît şi la bătrîneţe, este de neuitat. Ricarda Huch expune, nu fără umor, mişcarea relaţiilor dintre romantici. Iar imaginea grupului de la Jena (în primul volum), este o capodoperă de reconstituire prin însufleţire.

E interesantă conştiinţa autoarei că între epoca romantică şi propria ei epocă s-a produs o soluţie de continuitate. Afirmaţia că romanticii n-au avut urmaşi apare în mai multe rînduri în carte. De fapt, cercetări mai noi au arătat că dacă în Germania tradiţia romantică a fost părăsită pentru un timp, adevăraţii moştenitori spirituali ai lui Novalis au fost în Franţa, Baudelaire şi simboliştii, de la care, mai tîrziu au preluat facla înşişi neo-romanticii germani. (W. Vordtriede, Novalis und din franzosischen Symbolisten — Stuttgart, 1963). Într-adevăr, îndrăznelile şi experienţele lui Novalis, teoria lui asupra raportului dintre artist şi lume, în fine, mitul romantic al lumii subterane („das Unterreich") au dat roade mai ales în lumea simboliştilor francezi, poate şi prin intermediul influenţei lui Richard Wagner.

În sfîrşit, revelatoare pentru ideile Ricardei Huch este distincţia pe care o face ea — în alţi termeni — între romantismul istoric şi romantismul ca formă de spirit. La 1899 Ricarda Huch era conştientă de deosebirea dintre manifestarea istorică a culturii şi tipologia formelor de spirit. Totuşi, ea n-a reuşit să dezvolte aceste idei într-o mare sinteză teoretică. Lucrările ei filozofice sînt adesea limitate de fidelitatea prea strictă faţă de marea filozofie idealistă germană. Valoarea Ricardei Huch ca istoric al culturii stă în primul rînd în puterea de observaţie, în arta coroborării faptelor din diferite domenii şi în talentul evocării figurilor şi a caracterelor.

Toma PAVEL

„UN CÎNTEC DE IZBÎNDĂ..."

Marie-Joseph CHÉNIER
(1764-1811)

Bastilia şi Porte Saint-Antoine (gravură de epocă)

Un cîntec de izbîndă — căci stavila e ruptă —
Ne-ndrumă-al libertăţii glas.
Şi de la Nord la Sud o trîmbiţă de luptă
Sună al bătăliei ceas.
Să tremuraţi, vrăjmaşi ai Franţei,
Regi beţi de sînge şi trufie !
Poporul — rege-al cutezanţei —
Tirani, vă ţintuie-n sicrie !

(Refren)

Republica, doar ea ni-i crezul !
Să ştim învinge sau cădea :
Trăiască pentru ea francezul,
Francezul moară pentru ea !

O mamă :

Voi, ochi de mame, teamă de plîns nu vă mai fie !
În lături vălul mohorît !
Cînd fiii noştri luptă vom spune cu mîndrie :
„Să plîngă regii, n-au decît !"
Noi v-am dat viaţă, luptători,
Dar nu mai e a voastră-acuma ;
E-a patriei, căci ea vi-i muma
Naintea noastră-a tuturor !

(Refren)

Doi bătrîni :

Viteji, purtaţi voi spada acelor, azi, moşnegi !
Luptînd, gîndiţi la cei bătrîni !
Muiaţi-i vîrfu-n sînge de regi şi slugi de regi :
Strămoşii au ţinut-o-n mîni !

Acasă reveniţi curînd,
Cu răni şi glorioase nume,
Şi ochii ni-i închideţi cînd
Nu vor mai fi tirani pe lume !

(Refren)

O soţie :

Soţi curajoşi, porniţi : în luptă veţi învinge !
Porniţi, destoinici luptători !
Vom strînge flori, şi fruntea cu laur le-om încinge
Acelora biruitori !
Noi vom slăvi a voastră moarte
Pe-altarul amintirii,-n cîntec,
Iar trupul nostru va să poarte
Răzbunătorii voştri-n pîntec !

(Refren)

Trei luptători :

Străbunilor jurăm pe spada asta dreaptă,
Soţiilor şi blîndelor surori,
Feciorilor şi mumelor noastre care-aşteaptă :
Vom nimici pe-asupritori !
Vom sfărîma domnia ciumei,
Şi vom zdrobi regalitatea !
Francezii vor aduce lumii
Şi pacea ei, şi libertatea !

(Refren)

Republica, doar ea ni-i crezul !
Să ştim învinge sau cădea :
Trăiască pentru ea francezul,
Francezul moară pentru ea !

În româneşte de Romulus VULPESCU

*) La 14 iulie 1794, a patra aniversare a căderii Bastiliei, poporul se pregătea să celebreze evenimentul, pornind să apere frontierele Franţei, ameninţate de coaliţia regilor Europei, duşmani de neîmpăcat ai Revoluţiei din 1789. Cu acest prilej, M. J. Chénier, fratele celebrului poet André Chénier, a improvizat un imn (din care publicăm fragmente) *„Cîntecul plecării"*, imn ce şi-a cîştigat deîndată o popularitate asemănătoare numai cu aceea a *Marseilezei*.

SALINGER

LOCUL LUI ÎN LITERATURA AMERICANĂ

Faima prozatorului american Jerome D. Salinger, ajunsă mai repede dincoace de Atlantic, decît la San Francisco, a crescut în cîţiva ani atît de repede, încît se poate vorbi de un caz Salinger. Atît profesorii de literatură, cît şi criticii, au constatat cu surprindere că, abia trecut de 40 de ani, Salinger a devenit cel mai citit scriitor american în viaţă, fără nici cel mai neînsemnat gest publicitar. Poate că misterul „lipsei de publicitate", se gîndeau unii, să fi stîrnit imaginaţia marelui public. Nu e, oare, ciudat, că într-o lume în care reclama capătă forme paroxistice, Salinger se izolează, nu apare în lumina reflectoarelor şi nu vorbeşte decît prin scrierile sale ? S-a observat însă, că scriitorul nu-şi făcuse reclamă nici pe vremea cînd i-ar fi fost absolut necesară. Iar succesul lui e prea deplin pentru a fi pus pe seama unor impulsuri exterioare.

În realitate, Salinger găsise drumul spre inimile milioanelor de cititori, identificîndu-i cu eroii săi, în care descoperea, prin noi procedee artistice, tezaure de gingăşie şi de noblеţe. Din cele trei nuvele publicate în ianuarie de revista „Secolul 20", cititorul romîn îşi poate da seama, într-o măsură, de marele talent al lui Salinger : analiza omului societăţii capitaliste, descrierea amestecului de grandoare şi meschinărie a unei lumi afectată de leziuni sociale grave.

Operele lui captivează cititorul prin stilul simplu şi degajat (elaborat totuşi, îndelung), paginile fiind de o mare fluiditate. Un uşor văl de mister, destul de transparent de fapt, planează asupra povestirii, dîndu-i farmec. Inteligenţa mereu trează a scriitorului, felul cum dozează şi potriveşte cuvîntul, sînt o dovadă că n-ai de-a face nici un moment cu improvizaţia. Iar sfîrşitul naraţiunilor e spontan, simplu, adevărat.

În privinţa transmiterii aspectului real al lucrurilor şi ai personajelor Salinger aminteşte de Hemingway. Dar, în timp ce Hemingway e atras de măreţia naturii şi a anotimpurilor în mers, Salinger vorbeşte despre lucrurile înconjurătoare. Înregistrează ecouri din baruri, din gări, din cafenele şi din colegii ; ascultă ceea ce se aude pe plajă sau acasă şi redă cititorilor gesturile, vocile şi suspinele oamenilor, mai ales ale tinerilor. Le redă însă ambiţiile, necazurile şi febrele, cu o răceală de chirurg, fără să se lase impresionat de frămîntările lor. Şi ca orice scriitor mare, Salinger spune mai mult decît povesteşte. În vexaţiunile pe care le îndură eroii săi, în izolarea şi în desperarea lor, el zugrăveşte viaţa Americii de azi, societatea „supercapitalistă".

Unii cititori americani nu sînt cîştigaţi pentru artă, de aceea se complac în literatura de larg consum — literatura poliţistă şi cea duminicală, fără obiect — de care e plină revista „New Yorker" (colaborările lui Salinger şi ale tovarăşilor săi de idei — Updike, Brodkey — fiind excepţii). Dar marea literatură îşi urmează cursul, în ciuda unor tribulaţii, inerente mediului apăsător şi brutal în care se poate desfăşura. Anii buni ai lui John Dos Passos, problemele sociale pe care le-au ridicat el şi şcoala lui, înainte de-al doilea război mondial, au şi intrat în conştiinţa generaţiilor următoare, chiar dacă Dos Passos şi ai săi s-au închis în tăcere. O parte dintre scriitori au luat în mînă torţa şi s-au angajat direct în luptă (Steinbeck, Hemingway, Maltz), alţii au pornit să cucerească lumea, iar cînd s-au întors, s-au pomenit în zodia maccarthysmului. Din sfărîmături a luat naştere „the beat generation" — noua generaţie de scriitori ai Americii — care s-a bătut nu numai în cuvinte pentru ideile sale. Dar, după ce-au trecut prin maşinăriile Holywood-ului şi ale sub-literaturii, privirile lucide ale scriitorilor noii generaţii s-au înceţoşat de umbrele renunţării. Unul dintre ei, O'Hara scrie : „Reţin că viaţa e o porcărie. E o drojdie, un ferment, ceva care se mişcă un minut, o oră, o lună, un an, sau o sută de ani, dar care, la sfîrşit, va înceta să se mişte. Cei mari devorează pe cei mici, pentru a putea continua să se mişte. Cei tari devorează pe cei slabi, pentru a-şi menţine puterea. Cei bogaţi devorează cea mai mare parte dintre cei mulţi şi se mişcă cel mai mult. Asta e totul". *Concluzia altui scriitor (Corso) din aceeaşi „beat generation" este :* „moarte, moarte, moarte". *Trăind într-o „dezgustătoare sublimitate" — „lousy sublimity" — ei neagă totul, dar nu spun nu războiului atomic, chiar cînd aduc vorba despre asta. E o generaţie care îşi clamează neputinţa.*

În acest peisaj, Salinger şi şcoala lui de la „New Yorker" constituie un grup deosebit şi omogen. În micile povestiri, viaţa cotidiană din America apare într-o viziune cinematografică, cu suspensii şi flash, cu aspect de „detective story" ; dar din această tehnică spectaculoasă se vede acea parte a societăţii americane ajunse, dincolo de mijlocul secolului, la maximum de corpolenţă şi de grăsime : „the Fat Lady" *(„cucoana grasă"), amatoare de scandaluri, de vexaţiuni şi de impilări. Iar în momentul culminant al povestirii, implicată în el, se simte drama individului părăsit într-o imensă amărăciune, amărăciune în care lacrimile se usucă. Omul lui Salinger simte nevoia să-şi găsească propriul univers. După ce-l descoperă îşi depăşeşte fiinţa, se dezinteresează de viitorul societăţii căreia îi aparţine şi caută în sine un mod ademenitor de a ieşi din scenă, printr-un amor ciudat de pildă, sau printr-o sinucidere.*

Recenzînd Franny and Zooey, *John Updike scrie :* „Convingerea lui Salinger despre marea importanţă pe care şi-o rezervă viaţa noastră interioară, îl califică drept singurul rapsod al unei Americi în care, pentru cea mai mare parte dintre noi, se pare că a rămas puţin de făcut, şi încă şi mai puţin de simţit". *Şi în altă parte :* „După cum Hemingway căuta cuvinte pentru lucrurile în mişcare, Salinger le caută pentru fapte transmutate în subiectivitatea umană".

Subiectul romanului Franny and Zooey, *lucrare caracteristică pentru Salinger, e simplu. Franny Glass pleacă într-o sîmbătă să se plimbe, de la colegiul de fete la universitatea vecină, unde au loc jocuri sportive. E însoţită de tînărul student Lane Coutell, grosolan şi prefăcut, adevărat reprezentant al lumii „non Glass". Se duce într-un restaurant elegant, îşi destăinuie băiatului credinţele, se înşufleţeşte zadarnic, nu e înţeleasă, renunţă, leşină. E o criză din care mîndria îi iese strivită. Cu totul altă se înfăţişează Franny luni seara, acasă, după tristul ei* week-end. *Acum e adevărata Franny Glass, care-şi depăşeşte suferinţele proprii şi mizeriile familiei şi care, surîzînd,* „ca şi cum multpuţina înţelepciune a lumii ar fi devenit deodată a ei", *se detaşează de subiect şi adoarme. Membrii familiei Glass, înstrăinaţi de lume, îşi creează acasă o lume proprie. Sînt şapte fraţi Glass, iar caracteristica lor e geniul şi frumuseţea. Talentele lor de actori fenomenali se manifestă încă de pe cînd erau copii, iar cînd ajung mari întîlnim la ei aceeaşi inteligenţă neobişnuită şi acelaşi simţ de superioritate, caracteristici care nu-i feresc de extaze religioase. Salinger îi urmăreşte în mai multe etape, considerîndu-i un clan, invulnerabil numai între zidurile proprii case. Dincolo de aceste ziduri e societatea, care-i răneşte adînc prin unii dintre reprezentanţii ei : Lane Cautell, Sybil Carpenter, profesorul Tupper, înşi de la Facultatea de litere, care nu vor scrie niciodată o adevărată poezie, şi duzinele de verişori nesuferiţi. Oricine şi orice în afara casei Glass, face parte din „Fat Lady" şi ofenseză geniul precoce al celor din familia Glass, provocîndu-le temeri, manii religioase, înfrîngeri şi moarte : e drama omului cu desăvîrşire înstrăinat de societate Salinger ilustrează conflictul om-societate opunînd „celei mai grase" pături din societatea capitalistă, pe cei mai „aleşi" oameni din sînul ei, drama ajungînd la proporţii de epopee.*

Dar romancierul urăşte toate straturile exploatoare ale societăţii capitaliste, neexcluzînd nici unul dintre ele. Urăşte şi familia Glass, îşi bate joc de eroii lui, evitînd să se confunde cu vreunul dintre ei. Cu marele său talent descoperă omul societăţii capitaliste, atins în substanţa lui cea mai intimă, leziunile provocate individului nefiind decît semnul unei colectivităţi care suferă.

După ce-a deschis abcesul, chirurgul caută să înlăture răul, pentru a salva bolnavul. Salinger însă, chiar cînd taie gangrena, o arată în secţiune, se spală pe mîini şi pleacă indiferent. Pe fraţii Glass, cîţi scapă cu viaţă, îi pune să-şi facă pantofii — cînd a venit momentul să iasă în lume, pentru a se face actori. Părăsind casa, adică pe ei înşişi, Franny şi Zoocy se duc să verse lacrimi false pe scenă, în timp ce fratele lor Buddy nu vrea să vorbească la telefon, pentru a nu fi în contact cu lumea.

În locul unei poziţii active, Salinger înfăţişează înstrăinarea de societate şi refugiul omului în sine însuşi. Aşa se explică succesul lui enorm în unele straturi ale societăţii americane, ai căror reprezentanţi se regăsesc în operele lui Salinger, culţi, suprasensibili şi interesanţi. dar care nu-şi dau seama de adevărata semnificaţie a acestor opere.

N. ALOMAN

COMITETUL DE REDACŢIE

Eugen BARBU (redactor şef), I. D. BĂLAN (redactor şef-adjunct), Marin BUCUR, Gica IUTEŞ, Corneliu LEU (secretar general de redacţie), Al. OPREA (redactor şef-adjunct), Dinu SĂRARU, Nicolae STOIAN, Romulus ZAHARIA.

REDACŢIA : B-dul Ana Ipătescu nr. 15, telefon 11.51.54, 11.38.51 ; 12.16.10 ; ADMINISTRAŢIA : Şoseaua Kiseleff nr. 10, telefon 18.63.99 ; Abonamente : 9 lei — 3 luni ; 18 lei — 6 luni ; 36 lei — un an ; Tiparul : Combinatul poligrafic Casa Scînteii

40.220